

ШКОЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА

Л. Фидов

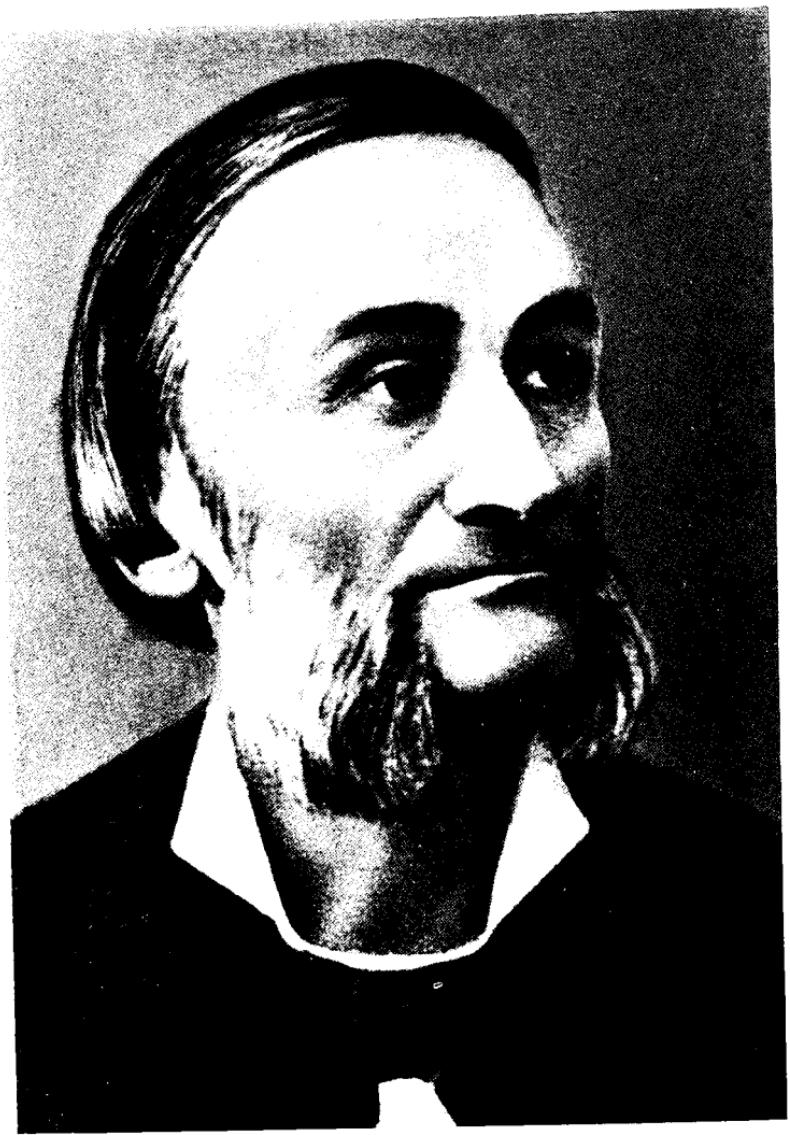

Т В О Р И

150

43843

W. T. Nichols

B. 1888

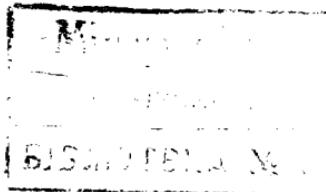
ЛЕОНІД ГЛІБОВ

•

Т В О Р И

43843

*

Видавництво художньої літератури „ДНІПРО“ Київ—1967

До однотомника творів видатного українського поета-байкаря ввійшли байки, лірика, вірші-загадки і акrostихи для дітей, а також п'еса «До мирового» (жарт на одну дію).

Вступна стаття кандидата філологічних наук
С. Д. Зубкова

Київська фабрика набору

7—4—3
518—67М

ВЕЛИКИЙ БАЙКАР

Є письменники, ім'я яких, незважаючи на різноманітність їх творчого доробку, асоціюється переважно з одним літературним жанром. Такими, скажімо, митцями були в російській літературі Іван Крилов, а в українській — Леонід Глібов. Вони увійшли в історію рідного письменства як видатні байкари.

Леонід Іванович Глібов народився 4 березня (21 лютого) 1827 р. в с. Веселий Поділ на Полтавщині. Батько майбутнього письменника був управителем маєтків поміщиків Родзянків у с. Веселий Поділ, а згодом — у с. Горби.

Родзянки видалиали себе за прихильників мистецтва, вони всерйоз вважали літературою власні порнографічні вірші, а розпушту прикривали увагою до домашнього театру. Недаремно Пушкін називав одного з Родзянків «наперсником Феба иль Приапа», а Шевченко — «грязним стихоплетом» та «отвратительным старицашкою». Родзянки в своєму «чересчур затейливом саду» шмагали кріпаків таким же робом, як і необізнані з музами сусіди в традиційних конюшнях.

Глібов змалку надивився на поміщицьку жорстокість і людські бідування. Чи не тому, за свідченням сучасників, першим, ще дитячим його твором була сатира на одного з місцевих поміщиків.

Початкову освіту Глібов здобув дома, а пізніше, з 1840 р., вчився в Полтавській гімназії, де дитячий ще інтерес до літератури зміцнів і поглибився після знайомства з творами видатних російських і українських письменників. Уже в перших класах гімназії він починає писати вірші російською мовою: його перша відома нам поезія «Сон» датована 1841 р. Частина написаних у гімназії поезій була надрукована 1847 р. в Полтаві окремою книжкою «Стихотворения Леонида Глебова». Замість очікуваних лаврів, перша книжка принесла авторові лише неприємності — інспектор гімназії зробив Глібову належне «внущение» та пригрозив карцером. Однак Глібов і далі продовжував писати вірші, а знайомство з О. Афанасьевим-Чужбинським привернуло особливу увагу молодого поета до творчості Шевченка й Гребінки, яких Чужбинський знов згадує особисто.

Важка хвороба змусила Глібова 1847 р. перервати навчання й повернутися додому. Після невдалої спроби вступити на медичний факультет Київського університету він 1849 р. вступає до Ніжинського ліцею князя Безбородька. В ліцеї, утвореному на базі гімназії вищих наук, склалася місцева літературна традиція — його вихованцями були М. Гоголь, Є. Гребінка, А. Мокрицький та інші діячі культури й літератури, імена яких на той час були вже широко відомі.

Нехтуючи заборонами й переслідуваннями, ліцеїсти захоплювалися читанням прогресивної періодики й пробували писати самі. Байки Глібова, написані ним у Ніжині, здобули визнання товаришів і навіть деяких викладачів; зокрема професор теорії та історії літератури М. Тулов вважав, що «байки Л. І. Глібова у показі побутового життя українців — цілком самостійна й дуже цінна праця і є великим внеском у літературу»¹. Ці байки разом з віршами та етнографічними записами друкувалися в 1853—1861 рр. у додатах до «Черніговских губернских ведомостей».

Після закінчення 1855 р. ліцею Глібова було призначено вчителем історії й географії в Чорному Осколі на Поділлі (1856). Письменницький авторитет Глібова на той час настільки зріс, що вже наступного року збірку його байок збиралися видавати в Чернігові й навіть Петербурзі.

Письменник рвався з провінційного закутка. В середині 1858 р. йому вдалося зайняти посаду молодшого вчителя географії Чернігівської чоловічої гімназії.

Педагогічну й літературну працю Глібов поєднує з культурно-просвітительською діяльністю, бере участь у гуртку місцевої інтелігенції, організовує літературні вечори та вистави, навіть сам пише п'єси «До мирового» й «Хуторяночка». Особливо зблизився Глібов з землевольцем І. О. Андрушенком, який був зв'язаний не тільки з організаціями «Землі і волі» в Москві та Петербурзі, а й з О. Герценом, одержував з закордону і поширював політичну літературу, зокрема «Колокол», «Полярную звезду» та інші заборонені видання.

Певне послаблення реакції в кінці 50-х і на початку 60-х років ознаменувалося організацією недільних шкіл для народу, виданням книжок, виходом нових журналів. Глібов брав безпосередню участь у роботі місцевої недільної школи, відкритої при гімназії. Саме в цій школі вчився і зберіг теплі спомини про свого вихователя батько Лесі Українки.

Свої байки та вірші Глібов друкував у журналі «Основа»,

¹ Твори Л. Глібова, «Сяйво», 1927, стор. 10.

що з 1861 р. виходив у Петербурзі. В середині 1861 р. він почав видавати тижневик «Черниговский листок» (російською й українською мовами), що мав виразний літературний ухил і виходив за своїм значенням за межі місцевого органу, особливо після припинення 1862 р. видання «Основи». Значну частину статей для «Черниговского листка» писав сам Глібов, публікуючи їх під кількома псевдонімами.

1863 р. у Києві в серії «Для народного читання» вийшла перша збірка байок Глібова. З'явившись у час сумнозвісного валуєвського указу, яким заборонялося видавати книги українською мовою, вона відразу була заборонена для народних шкіл, а частина тиражу знищена.

У липні 1863 р. заарештували І. Андрушенка. Серед його паперів було знайдено листи Глібова. Становище ускладнилося ще й тим, що І. Андрушенко передав з тюрми «на волю» Л. Глібову конфіденціальні листи, які той мав переслати в московську та петербурзьку організації «Землі і волі». Ці компрометуючі Глібова послання «державного злочинця» потрапили в слідчу комісію. Хоч обшук на квартирі письменника був безрезультатним, у серпні 1863 р. заборонили «Черниговский листок» та встановили поліційний нагляд за Глібовим, а згодом, з 1 жовтня, розпорядженням міністра освіти його звільнили з посади вчителя. Відтім все листування Глібова пильно переглядав місцевий поліцмейстер.

Позбавлений роботи, Глібов 30 жовтня 1863 р. виїхав у Ніжин до батьків дружини, де й поневірявся без певних занять. Тільки через два роки він зміг повернутися до Чернігова на посаду переписувача губернського статистичного комітету. Наприкінці 1867 р. Глібову вдається влаштуватися завідувачем чернігівською земською друкарнею. На цій посаді йому судилося пробути до кінця свого життя.

Навіть у найтяжчі роки ніжинських поневірянь та бідування Глібов продовжував, хоч і з меншою інтенсивністю, писати байки, які набирали дедалі більшої соціальної гостроти. У Чернігові письменник знову почав через своїх друзів і знайомих клопотатися про видання друкованого органу. Незважаючи на найрізноманітніші пропоновані назви — «Черниговский вестник», «Черниговский листок», «Черниговець», «Черниговский курьер», «Провинциальная газета» та ін., — домогтися дозволу цього разу не вдалося. Всю свою енергію Глібов спрямував на організацію театрального гуртка, в якому вперше на сцену ступила Марія Адасовська, згодом — окраса українського театру, славетна Марія Заньковецька,

Пожвавилася й літературна діяльність Глібова. 1872 р. в Чернігові вийшло друге, доповнене видання збірки байок, 1882 р.— третє, цього разу в Києві. Почався другий, найбільший плідний період творчості, коли письменник майже за чотири роки створив більшу частину байок, написав широковідомі твори для дітей (друкувалися в галицьких виданнях «Зоря», «Дзвінок», «Правда» та ін.).

1891 р. відзначалося 50-ліття літературної діяльності Глібова. Статті в українській і російській пресі, поздоровлення з Харкова, Києва, Одеси, Полтави, Львова, Херсона, Катеринослава, з Москви й Петербурга свідчили про загальне визнання письменницького подвигу видатного байкаря. Київські студенти шанували Глібова як одного з них письменників, що «вияснюють ім народ, показують його душу й тим заставляють ще більше любити його». Сучасники Глібова вбачали в ньому народного письменника, послідовника великого Шевченка. Херсонські шанувальники байкаря пророчо писали: «Ваші «Байки» читалися, читаються й будуть читатися, доки наша земля і народ будуть»¹.

Останні роки життя Глібова були трагічні: тяжка хвороба замкнула його в чотирьох стінах, він майже повністю втратив зір; але письменник не здавався, продовжував творити, диктуючи синові все нові й нові байки та вірші.

10 листопада (29 жовтня) 1893 р. Глібова не стало.

Чернігів урочисто поховав свого великого громадянина. На пам'ятнику поетові, спорудженому на кошти громадськості, було викарбувано слова В. Самійленка, написані в день смерті Глібова:

І от замовк твій глас, погас промінь ясний,
Що в темному світлив околі...
Але не вмре поет у пам'яті людській!
Згадаємо тебе в недоленьці лихій
І в кращий час нової долі!

Літературні інтереси пробудилися в Л. Глібова рано. Ще в дитинстві він мав змогу користуватися багатуючою бібліотекою Родзянків, виростав серед простого люду, всотуючи неоціненні скарби народної мови, українського фольклору. Симптоматичним для майбутнього байкаря було й те, що однією з перших книг, яка разом з «Кобзарем» Шевченка потрапила до його рук, були байки Є. Гребінки, а в Полтавській гімназії в час навчання Глібова

¹ Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, фонд № 34, од. 3б. 282.

викладав Л. Боровиковський — автор багатьох байок; у Ніжинському ж ліцеї, де він учився потім, ще живі були спогади про М. Гоголя і Є. Гребінку. Не дивно, що Глібов зміг у двадцять років видати збірку російських поезій, а в ліцеї почав писати байки, публікуючи їх у «Черніговских губернских ведомостях» («Вовк і Вівчарі», «Вовк і Кіт» та ін.).

Та по-справжньому творчість Глібова розквітла в Чернігові: там він розвинув жваву літературну діяльність не тільки як поет і прозаїк, байкар і драматург, але і як видавець тижневика «Черніговский листок».

Дотримуючись просвітительської ідеї про можливість поліпшення життя виключно шляхом культурно-освітньої діяльності й морального виховання народу, Л. Глібов був настроєний демократично, широко співчував трудящим людям і ненавидів усякого роду визискувачів. На цьому ґрунті він близько зійшовся з землевольцем І. Андрушенком та майбутнім революціонером М. Кибальчиком, який саме тоді, не без допомоги Глібова, видавав нелегальний журнал з промовистою назвою «Всходы».

Ще десятирічним хлопчиком Л. Глібов почав писати вірші російською мовою. На його російських поезіях виразно помітний вплив О. Пушкіна, М. Лермонтова, О. Кольцова. Це була школа навчання у видатних майстрів. Так, скажімо, у віршах «Полтава», «Смерть Олега», «Казачья песня» помітна залежність від творів О. Пушкіна, а його рання поема «Надя» написана «онегінською» строфою. Вірш «Два острова» дуже близький до «Воздушного корабля» М. Лермонтова, а поезії «Русская песня», «Грусть казачки», «Зима», «Соловей» перегукуються з творами О. Кольцова. Можна спостерегти певну близькість окремих віршів Л. Глібова до творів В. Жуковського, І. Козлова («Уединение», «Звезда», «Элегия» та ін.).

Сатиричну музу поета живили сучасні демократичні часописи, зокрема славнозвісний журнал «Искра», на сторінках якого виступали О. Герцен і Ф. Решетников, М. Салтиков-Щедрін і В. Курочкин, М. Добролюбов і М. Успенський, М. Некрасов і Д. Мінаєв. У стилі «іскрівців» висміював Глібов спотворюючу силу грошей («Элегия в греческом роде»), глузував з облюдних нарікань ретроградів на прогрес, який, мовляв, «в уездной тиши вековой» порушував «милый покой» («Уездная пері»). У видаваних власним коштом невеликих книжечках-«метеликах» («Красный мотылек», «Удод», «Говорун», «На елку городских выборов» та ін.) Л. Глібов під псевдонімом Капитан Бонвиван викривав переважно на місцевому матеріалі хабарників і здирників, крючкотворців і казнокрадів. Широко використовуючи улюблений сатиричною

періодикою прийом пародії, поет у міру свого таланту намагався втручатися в події чернігівського життя.

У своїх прозових і драматичних творах Л. Глібов також виступав проти осміяних Гоголем провінційних небокоптилів та існувателів, які зайдали вік незннатних, зате чесних людей, безпорадних і розгублених перед нестримним наступом капіталістичних відносин (повісті «Наташа» і «На ком жениться»). Письменник обстоював людську гідність, звеличував щирі й високі почуття «маленьких людей», їх непоказне благородство й моральну вищість. У водевілі «До мирового» та п'єсі «Типические сцены с живыми картинами» Глібов висміював нікчемне й потворне животіння провінційних панків, пустопорожність їх інтересів, мізерність запитів.

Значним успіхом у сучасників користувалися українські поезії Л. Глібова, названі І. Франком «чудовими ліричними п'єсами», «перлинами української лірики». окремі його вірші стали піснями-романсами («Зіронька», «Моя веснянка», «Ой не цвісти калинонці»), а вірш «Журба» («Стойте гора високая...»), покладений на музику М. Лисенком, ще за життя поета став народною піснею.

У творах для дітей Л. Глібов виявив глибоке розуміння дитячої психології та свій неабиякий педагогічний хист. Він вдавався до найрізноманітніших форм (загадок, акrostихів тощо) впливу на юного читача, майстерно наслідуючи народнопоетичні зразки.

Але, кажучи словами І. Франка, «головним титулом заслуги сего талановитого поета» були байки.

Виступу Глібова-байкаря в українській літературі вже передувала певна байкарська традиція. Першим українським байкарем справедливо вважається Григорій Сковорода — автор збірника «Басни харківські», складеного в 60—70-х роках XVIII ст. Прославляючи працю на благо суспільства та викриваючи паразитизм панівних станів, мандрівний філософ додержувався езопівського напряму й писав свої байки «гарною, декуди навіть граціозною прозою»¹.

У процесі становлення нової української літератури байка прибрала вже віршованої форми. Крім байки криловського типу, намітилися й інші її різновиди, зокрема байка-казка й байка-приказка. Ці різновиди характеризувалися переважно формальними відмінами в розгортанні сюжету та використанні складових частин байки. Персонажами байки-казки виступають головним

¹ І. Франко, Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р., Львів, 1910, стор. 82.

чином люди, а не алгоритмі звірі, сюжет визначається простою викладу, детальними описами, пейзажами тощо. Повчальна мораль окремо не виділяється: вона безпосередньо входить до розповіді (наприклад, «Пан та Собака» і «Солопій та Хівря, або Горох при дорозі» П. Гулака-Артемовського).

Головна ознака байки-приказки полягає в граничній лаконічності Вона, як правило, не має розповідної частини й відтворює лише загальну схему, увінчану прикінцевою сентенцією, в ролі якої часто виступає народна приказка чи приповідка (більшість байок і «прибаюток» Л. Боровиковського).

Класична байка П. Гулака-Артемовського «Пан та Собака» свого часу здобула широку популярність, оскільки вона була «деяким ферментом, що збуджував думки про потребу реформи селянських відносин»¹. Решта його байок мала переважно побутовий характер і не порушувала значних соціальних питань чи суспільних проблем. Використання розмовної мови, звернення до здобутків народної творчості, виразний національний колорит, індивідуалізація образів у кращих творах П. Гулака-Артемовського дають підстави вважати його одним із творців реалістичної байки. Свій вклад у розвиток жанру байки внесли П. Білецький-Носенко, Л. Боровиковський і особливо Є. Гребінка — найвизначніший байкар першої половини XIX ст.

Новим етапом у розвитку української байки стала творчість Л. Глібова. Його байкарський доробок ділиться на два періоди, що відповідно припадають на 50—60-і і кінець 80-х — початок 90-х років.

Перші байки — «Вовк і Кіт», «Лебідь, Щука і Рак», «Дві бочки», «Чиж та Голуб», «Мужик та Лисиця» й деякі інші — фактично були перекладами відповідних байок І. Крилова, але далі Леонід Глібов, навіть розробляючи традиційні та запозичені у великого російського байкаря сюжети, створював оригінальні байки, в яких відображалася сучасна поетові дійсність. Та й у перших перекладах байок Крилова Глібов не йшов сліпо за оригіналом: він додавав нові рядки, поширював характеристику персонажів, вживаючи характерні для української розмовної мови ідіоми, конкретизував обставини, надавав опису життя та побутовим подробицям локального колориту, зберігаючи при цьому ідейні настанови першооснови.

Згодом на зміну творчим перекладам прийшли досить довільні переспіви із збереженням, проте, визначальних деталей.

¹ І. Франко, Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р., Львів, 1910, стор. 87.

А далі зустрічаємо переважно подібність сюжетів, що стали на той час уже класичними. Ці сюжети розгорталися в інших обставинах, спостережених самим байкарем у навколошньому житті, а ідейний зміст твору розкривався відмінними, властивими саме Глібову засобами. Тут передусім слід вказати на лірично забарвлені пейзажі, національний колорит побуту, звичок і звичаїв, на пильну увагу до деталі. Внаслідок цього «Тришкин кафтан» ставав справді «Охрімовою свитою», яка мала «іззаду вусики з червоного сукна, на комірі мережечка», а «Дем'янова уха» природно перетворювалася на макітру вареників, щедро здобрених «пляшкою-свашкою», народними примовками до чарки, типовими для зображеного середовища дотепами, яскравими деталями національної обстановки тощо. Щікаво, що Глібов інколи вдається навіть до заміни міфологічних персонажів своєрідно травестованими українцями: Юпітер для байкаря «по-простому ж — Нечипір Громовик», а богиня щастя — Фортуніха Домаха. У зв'язку з наданням байковим образам національного колориту відповідно змінюються риси алгорічних персонажів, психологічна основа їх поведінки.

Із ста семи байок Глібова понад двадцять написано на цілком оригінальні сюжети; в решті ж байок письменник творчо використав поширені сюжети, розроблені до нього І. Криловим, Є. Гребінкою, Л. Боровиковським, П. Білецьким-Носенком та ін., пристосовуючи їх до пореформеної дійсності (наприклад, «Мирская сходка» І. Крилова і «Громада» Л. Глібова).

Головною темою майже всіх байок Глібова стала несправедливість суспільного устрою: безправ'я покріпаченого селянства, поміщицька сваволя, продажність суддів, хабарництво чиновників, облудність земства і пустопорожня велемовність земців та ліберальствуючих панків.

Вже в одній з перших байок «Вовк та Ягня» (написана 1854 р. на сюжет криловської байки «Волк и Ягненок») викривалися непримиренні суперечності феодально-кріпосницької системи, які саме на той час дуже загострилися. В алгорічному образі Вовка втілено всевладдя пана, безкарність його сваволі і нелюдськість вчинків, зажерливість, самовладність, примхливість, брутальність. Якщо Ягня — уособлення лагідності, то Вовк — «страшений та здоровенний», присікується до Ягняти, рикає на нього, шукає зачіпки, аби тільки надати видимість законності звичайнісінській розправі. Спроба Ягняти виправдатися приречена на невдачу, бо Вовкові ніякі спростування не потрібні: він вирішив з'їсти Ягня — і цього досить. Головний резон — «він Вовк, він пан». Вовк у байці робить з Ягням те, що в житті

щоденно пани роблять з безправними кріпаками. Тон і характер розмови, відтвореної в байці, тільки підкреслюють свавільність і безкарність панів. Щодо цього показова градація звинувачень: Ягня, мовляв, каламутить воду; коли ж з'ясувалося, що Ягня до води ще й не доторкалося, що якби навіть воно й напислося, то вода збігає від Вовка до Ягняті, а не навпаки, Вовк вигадує нове звинувачення: Ягня провинилося, мовляв, ще торік. Коли ж Ягня й це спростовує — воно ще й року не прожило! — Вовк каже:

— Так, може, батько,
Коли не дядько...
Або ж хто-небудь з ваших був...

Спроба Ягняті спростувати їй ці звинувачення викликає лише гнів всевладного Вовка:

— Цить, капосне! Либонь, не знає...
Ще й огризається, щеня!
Що ти за птиця?! Ти — Ягня!
Як сміло ти мене питати?

Нарешті, замість марних пошукув «законної» підстави, висувається останній неспростовний аргумент:

Вовк, може, їсти захотів!.. —

і Ягняті не стало...

Ці змагання Вовка і Ягняті немов ілюструють виголошенню на початку байки сентенцію про існуючі в суспільстві порядки:

На світі вже давно ведеться,
Що нижчий передвищим гнететься,
А більший меншого кусає та ще й б'є —
Затим що сила е...

Тему поміщицької сваволі Глібов розкривав і в інших байках, змінюючи обставини та алгоритичні образи, надаючи їм нових психологічних рис. Байкар подавав інші ситуації, пейзажі й побутові картини, але незмінною лишав авторську тенденцію — захист кривджених і визискуваних, викриття й звинувачення жорстоких і несправедливих. Показово, що в цій групі байок уособленням несправедливості й жорстокості стає переважно Вовк — символ самовладдя. Лише в байці «Вовк і вівчари» кривдниками виступають вівчарики, а Вовк обурюється, що з'їденого пастухами баранчика буде віднесено на його карб. Таке переос-

мислення традиційного байкового образу викликане відтворенням у байці не тільки поміщицької сваволі, але й суперництва між панівною верхівкою за право грабувати підлеглих. Тому Вовк і виступає не прихильником чи захисником скривдженіх, а в ролі обійденого спрітнішими здирниками хижака.

Розклад кріпосницької системи, марнотратство звироднілого дворянства Глібов відтворив у байках «Мірошник» та «Охрімова свита». Запозичивши сюжети у Крилова («Мельник» і «Тришкин кафтан»), Глібов розкрив тему на матеріалі сучасної йому дійсності напередодні реформи. Мірошник Хома «не гаразд за діло брався», сподіваючись, що води в річці вистачить на його вік; коли ж млин став, ледачий і недорікуватий Хома зігнав злість на безвинних курях, які прийшли до греблі напитися. Що в даному разі висміюються не звичайні людські вади, а соціальні, байкар недвозначно говорить про це в моралі:

На світі є такі пани:
Без діла сотні всюди сують,
А за недогарок вони
Людей і лають, і мордують
(Вони се так, бач, хазяйнують!..).
 Та ѿ диво, що у їх
Хазяйство піде все на сміх!

Марні намагання оживити й підновити вже історично віджилу систему штучними засобами байкар дотепно висміяв у байці «Охрімова свита».

Розклад суспільства, змикання чиновництва з панством, кругова порука між ними, ошукування і визиск, грабунки й хабарництво «п'явок людських», несправедливість судових установ і залежність їх від панівних класів, соціальне зло та його конкретні носії знайшли осуд у байках «Щука», «Вовк та Мишеня», «Лисиця і Ховрах» та ін.

Хижа Щука настільки завинила («того зайлі в смерть, другого обідрала»), що її злочини уже не можна було покрити — «кінців не можна поховать» і «як не мудрый, а правди нігде діти». І все ж Лисиця в ролі адвоката зуміла обійти суд, запропонувавши «вражу Щуку утопити». Прихильність Лисиці визнана не тільки становою солідарністю:

А чутка у гаю була така,
Що ніби Щука та частенько,
Як тільки зробиться темненько,
Лисиці й шле то щупачка,
То сотеньку карасиків живеньких
Або линів гарненьких...

У багатьох байках Глібов не обмежується алгоритними натяками. У байці «Вовк та Мишень», скажімо, прямо названо станового, що «хвінтив спесиво біля чумацьких хур», та зіставлено його поведінку з вчинком Вовка, який, потягши й обідравши овечку, починає репетувати, коли Мишень і собі поцупило шматочок з вовчих недойдків:

Рятуйте! Поможіте!
Ловіте злодія, держіте!
Добро мое покрав!

Казнокрадство чиновництва викрито також у байках «Лисиця і Ховрах», «Вівчар».

Не оминав своєю увагою байкар і вади в житті й поведінці людей, визначені, зрештою, також існуючим ладом: заздрість і пихатість («Жаба й Віл», «Шпак», «Прохожі та собаки»), самовихваляння («Синиця», «Чиж та Голуб»), підлабузництво («Зозуля й Півень»), чванькуватість («Торбина», «Дві бочки»), невігластво («Свиня»).

Особливо викривальний характер мають байки, написані в пореформений період, коли перші ілюзії й сподівання волі розвіялися й поступилися місцем розчаруванню. Реформа, як та «велика хмара» (байка «Хмара»), пролилася ряснім дощем над і без того повноводим морем, не зронивши жодної краплини на спраглі селянські ниви й села. У байці «Мишача рада» висміяно справді мишачу метушню ліберального дворянства, яке марно намагалося й нове завести, й старого не втратити. Глузливо й іронічно байкар ставився до земства. Земська реформа, за словами В. І. Леніна, була «однією з тих поступок, які відбила у самодержавного уряду хвиля суспільного заворушення і революційного натиску»¹. Однак народ до земств не допустили, а вдаване самоврядування, здійснюване ліберальним дворянством і новонародженою буржуазією, прикривало все те ж самодержавство. Фактично нічого не змінилося. Знову Лев призначає Вовка старшиною до овець, але на цей раз,

Щоб який-небудь неборак
Не здумав шелесту зробити,

він звелів «клікнуть громаду на пораду», яка й схвалила призначення Вовка на жадану посаду. Все начебто законно, за винятком дрібниці: на раду овець «не покликали — забули» (байка «Громада»). Показово, що байкар, хоч і принагідно, розкрив

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 5, стор. 30.

типові методи домагання тепленьких місць: Вовк, перше ніж звернутися до Лева, просить Лисицю «нищечком у Львиці» замовити слівце, а цар звірів, добре знаючи «препоганий Вовчий рід», все ж змушений «жінці догоditи». На цьому тлі особливо мізерною видається роль «громади».

Схожу критику земських порядків можна зустріти в байці «Ведмідь-пасічник». Земство — штучний витвір панівних класів, воно боиться справжнього життя, як паперові квіти бояться дощу й вітру. Але саме дощ і потрібний живим скромним квітам, він надає їм сили, зате губить паперові, шовком перевиті пелюстки (байка «Квіти»). Антагонізм мертвотних штучних законоположень і вимог справжнього життя вдало уособлено в протиставленні живих і мертвих квітів. Цікаво простежити, як переосмислено схожий сюжет одноїменної криловської байки, де порушувалися естетичні питання й стверджувалося, що

Таланты истинны на критику не злятся:
Их повредить она не может красоты;
Одни поддельные цветы
Дождя боятся.

Л. Глібов ідейне вістря байки перевів у соціальну площину, надавши їй сучасної суспільно-політичної конкретності.

Пихатість земців та їх ворожість народним інтересам уособлено в байковому образі Квачана-собаки, який зневажливо стається до трудяги Коня. Адже саме «громадяни» земці також «мудрють по-собачий»:

Ми, бачте, сила, ми — стовби,
У нас, мов, золоті лоби,
Ми громадяни,—
А то все сучча копійчане,
Бадилля світове!..

(«Собака й Кінь»)

Афористичним присудом пореформеним установам та змінам стали заключні слова байки «Вівці та Собаки»:

Дурний порядок — дурне й діло.

Глібов немовби завершив розпочату П. Гулаком-Артемовським критику:

Той дурень, хто дурним іде панам служити,
А більший дурень, хто їм дума угодити!

В даному випадку «дурним» виставляється існуючий суспільний лад.

«Лихо сьогочасне», що прийшло на зміну давньому лихові — кріпацтву, тільки урізноманітило й удосконалило форми та засоби визиску. Прогресивні письменники вважали своїм найпершим обов'язком, за словами М. Добролюбова, переслідувати залишки кріпосного права в суспільному житті та добивати породжені ним поняття. І в умовах пореформеної «волі» кріпосники знову зунашаються з своїх колишніх селян, як та Гадюка з Ягняті в однайменній байці. Хижак'яка вдача поміщицтва добре передана в байці «Вовк та Зозуля»: Вовк завжди лишається Вовком.

Л. Глібов оспіував велич простого народу, його працьовість і чесність, підтримував нездоланне прагнення до кращого майбутнього, виховував любов до батьківщини. Бджола-трудівниця відкидає пораду паразитичних Мух полинути в чужі краї:

Я рідну Україну
Не проміняю на чужину.

Спрямовуючи свою сатиру проти «охочих до мандрівки» панків-недоростків, яким «не жаль домівки», Глібов увінчує байку «Бджола і Мухи» вбивчою народною приповідкою:

Ідіте, ринде,
Куди інде,—
Нащо ви нам здалисъ?—
Там, може, вас не знатимуть,
То й риндою не зватимуть.

В окремих байках порушуються морально-побутові теми («Троєженець», «Два кума», «Цікавий»), але навіть і тут Глібов не поминає нагоди підкresлити, що найчастіше зневажають моральні устої не прості люди, а той же дворянин, купець.

Як бачимо, байкарській творчості Глібова першого періоду властива тематична різноманітність, соціальна конкретність і суспільна злободенність.

Другому періоду творчості Глібова передувала досить тривала перерва: до активної літературної діяльності байкар повернувся в кінці 1889 року. Значно зросла майстерність байкаря, вдосконалилися його художні засоби, поширилися тематичні й ідейні обрії, з'явилися нові сюжети. Для Глібова й тепер головним об'єктом викриття лишається соціальна дійсність, знову він висміює заjerливість і пихатість, зарозумілість і невігластво, паразитизм і прислужництво родовитих уламків дворянства і зміцнілих капіталістів, показує ту страшну владу, яку мали гроші в суспільстві.

На новому етапі колишні кріпосники, як той Коник-стрибунець із однайменної байки, розтринькували набуте жорстоким

визиском добро, впадали в економічне й моральне зупинення. Незмінним лишився тільки царат. Знову Левова доля здобичі визначається силою, а не справедливим поділом («Лев на облаві»). Жертвами Лева в байці стали Лис, Вовк і Сирко. Показово, що поряд з традиційними негативними байковими образами Вовка і Лиса з'явився і «наш Сирко-собака», який у пошуках вигоди зрадив людей, «помандрував у ліс і розбішакою зробився». Капіталізм прискорив розшарування села, сприяв росту заможної верхівки, яка спрітно засвоювала «вовчі» порядки.

Протицарською спрямованістю позначена байка «Жаби». Саме надання вищої влади в болоті здоровенному, але тупому й мертвому пню або довгоносому лелеці стає засобом сатиричного викриття й компрометації монархічної ідеї «справедливості й мудрості» богопомазанника. На прикладі нерозумних жаб, що на своє лихо випросили царя, Глібов викриває казку про «батьушку-царя» — милосердного й прихильного до народу. І якщо Лева інколи названо не царем, а, скажімо, королем («Танці») — справа не мінялася, оскільки компрометувалася сама ідея самодержавного владики — уособлення соціального зла й несправедливості. В багатому краю, у королівстві Лева «усі розкошували і добре крали», а там, де крадуть, неминуча кругова порука. І старшина «над королівською водою» Лис спирається на «письмоводителя» — рибалку, який «рибку дбав і у мішках носив» для начальника, що з невідомих причин «товстів і багатів на диво». Безкарність привела злодюг до такого захабніння, що навіть не дуже розумний Лев обурився спробами обійти його й змусив спійманих на гарячому плутяг «у короля під лапами співати». І хоч, здавалося б, цього разу торжествує доброчинність, «карасикам сердешним» ще, мабуть, доведеться «на сковородці танцювати» — нові прислужники короля будуть не менш свавільними й жорстокими, бо їх злочини породжують сама соціальна дійсність.

Непримирений становий антагонізм, що поділив суспільство на визискувачів і визискуваних, Глібов розкрив у цілій групі творів («Мужик та Лисиця», «Осел і Хазяїн» та ін.), серед яких особливо показова байка «Хазяїка й Челядки». Тут байкар відмовляється від алгоритмічних і традиційних персонажів: звірів, птиць чи рослин. У байці діють звичайнісінські люди, що перебувають у сучасних Глібову суспільних відносинах — хазяїна і наймита. І відносини ці не алгоритмічні, а також звичайні, життєві, де для багатої й скунської хазяйки — «своя рука владика», а наймичкам-челядкам «і у неділеньку приходилось робить».

Байковим образом хіба що може видатися горлатий півень, який своїм криком вкорочував і без того короткий сон челядок. Коли ж розгнівані наймички звели з світу вражого півня, вбачаючи все лихо в ньому, хазяйка, «щоб часу не втеряти, будить їх стала ще раніш».

Сила байок Глібова полягала в тому, що майже в кожному творі відчувалася народна точка зору на зображені події. Розкриваючи паразитизм, жорстокість, невігластво панівних класів, байкар протиставляв їм працьовитість і чесність простого народу, показував його моральну вищість, стверджував його місце й роль у житті суспільства. Зелений явір тому й зеленіс, тому пихато й грайливо шепочуття з вітром його веселі листочки, що в пітьмі, в землі непомітно риються непоказні коріння й живлять дерево життєдайними соками («Шелестуни»). Кудлатий Бровко чесно день і ніч стереже хазяйський двір, маючи за свою працю препогану іжу («хлиснеш помий, коли дадуть»), а замість подяки «ще й під боки натовчутъ». А Цуцик розкошує — м'яко спить і ласо єсть, бо вміє на задніх лапках по-вченому служити («Цуцик»).

Л. Глібов щиро любив і поважав народ, бажав йому всілякого добра, мріяв про його освіту, вбачаючи саме в ній один із головних шляхів боротьби проти несправедливих умов життя. Переїдуваючи під впливом буржуазно-ліберальної ідеології, письменник відкидав революційні методи боротьби з царизмом. Часом при цьому байкар виявляв поміркованість і консерватизму (байки «Огонь і Гай», «Жвавий хлопчик» та ін.).

Переконливість і дійовість кращих байок Глібова визначається їх високою художньою досконалістю. Глибина алегоричних узагальнень ґрунтуються в них не на якомусь винятковому випадку чи конкретному історичному факті, хоч він і був покладений в основу байки. Навпаки, байка Глібова зберігає свою громадсько-алегоричну суть доти, доки в світі існують осміювані ним явища. Не дивно, що окремі байки, де Глібов викриває лінощі, марнослів'я, хвалькуватість та інші вади, актуальні й сьогодні.

Байки ввібрали в себе народну мудрість, народне ставлення до певних явищ і конкретних вчинків. Тому й художні засоби байкар добирал у народній скарбниці — піснях, прислів'ях, приказках. Окремі байки виростали із приказок, мораль і структура їх визначалися також приказкою, а сама байка ставала розгорнутого метафорою. Байкові образи не порушують народної символіки, і це сприяло дохідливості й забезпечувало прозору простоту алегорій. Жанрова розмаїтість — від розповіді до памфлету — дозволяла Глібову виявити якнайповніше авторське ставлення до зображеного, оскільки самий вибір форми розповіді свідчив про ступінь

обурення чи гніву байкаря. Життєва достовірність побутових по-
дробиць, національний колорит, конкретність пейзажів, психоло-
гічна виправданість вчинків і поведінки персонажів надавали
байці рис реалістичного твору. Символіка байок була демократич-
ною, відповідала народним уявленням, а глибоке знання Глібовим
селянського побуту забезпечувало його байкам майже етнографіч-
ну достовірність. Але ця достовірність ніколи не була самоціллю.
Побутові подробиці завжди відповідали характерам, обстановці
й дії байки, передавали або розкривали соціальні й реально-побу-
тові ознаки явища. Зовнішня характеристика відповідала його
психологічному єству, передавала типові риси й властивості, при
цьому не зникали життєва достовірність, конкретність. Мальовни-
чий обід у Дем'яна показано з такою безліччю життєвих под-
робиць, він переливається такими близькітками народних припо-
відок, що стає шедевром художнього відтворення, конкретизації
й узагальнення.

Поведінка байкових персонажів, пори року, явища природи
відтворені з максимальним додержанням життєвої достовірності.
Для Глібова характерні живописність вірша та вміння знайти саме
цию, єдино вірну наймісткішу деталь чи рису, створити індивіду-
альний характер. Байкові образи грають подвійну роль, але май-
стерність Глібова і виявляється в тому, що вони не тільки щось
уособлюють, але й зберігають риси, властиві саме цій тварині,
птиці, рослині, а «олюднення» здійснюється тактовно, воно не
суперечить правдоподібності персонажів, не порушує правди ха-
рактерів. Подаючи точний реалістичний опис життя тварин з
усією конкретністю наведених деталей, байкар завжди має на
увазі їхню подібність з людськими звичаями, пристрастями, і ця
подібність, її співвідношення дозволяють яскравіше виставити
смішне, висміяти неприродне, вороже людині, потворне.

Мовна характеристика байкових персонажів також подається
у відповідності до обраного характеру, становища, явища. Лице-
мірство, наприклад, підkreслюється невідповідністю пестливих,
зменшувальних форм і справжньої суті стосунків і характерів.
Бідкання Лисиці-кумасі дуже схоже на мову молодичок: «Бодай
би вже й не житъ», «І не доїм, і не досплю», «Бодай би той добра
не знав» тощо («Лисиця і Ховрах»).

Індивідуалізація персонажів, розмовно-оповідна форма, діало-
ги, пейзажні малюнки, постійна присутність автора-оповідача —
характерні риси байок Глібова. Простодушно-іронічний образ роз-
судливого, з великим життєвим досвідом оповідача, безпосередні
звернення до читача чи слухача, ліричні віdstупи, повчальні кін-

цівки виражали чітку авторську позицію. Значною мірою цьому сприяли своєрідні містки між оповіданим і життєвим («Дідок сказав своє, тепер і я додам...», «Такі діди і між людьми бувають...», «Дарую байку я зозулям молодим...»), лаконічний і уточнюючий коментар, недвозначна оцінка подій, відверте заперечення або підтримка поглядів і вчинків героїв, природність поведінки персонажів і чіткість прикінцевої моралі. Самі форми заключних повчань різноманітні й художньо доцільні. В одних байках Глібов виявляє співчутливість до слухачів і свою підкреслену спільність з ними («Скажу я, добре люди, ю вам...», «Так я се ю хочу вас, панове, попитати...»), в інших — наголошує на життєвій достовірності своєї алегорії («Колись я в суді був і бачив сам якраз такого пана там...», «Таких Ведмедів на приміті ще трохи є у нашому повіті...») та закликає робити належні висновки («Панове громадяни! Ся байка вам в пригоді, може, стане...», «Моторнії сини юнучки! Читайте байку — для науки...»). Традиційно казкові звороти («Бровко мовчить, і я мовчу, води не сколочу... Вам сміх, мені гостинців в'язка. Чи гарна моя казка?», «У мене Правда гостювала і баєчку подарувала...») супроводжуються прозорими натяками на вимушенні алгоритичного маскування («Сказав би щось про Євачана такого — і що воно ю до чого,— та цур йому, бо ще порве!..», «Сказав би байку ще не так, та мій язык примовкнуть мусить: буває, вискочить гусак, почне сичать та ю укусить»). Змовницька інтонація байка розрахована на повне взаємопорозуміння з читачем: «Розумному, як кажуть, досить».

Пейзаж становить тло дії або посилює відповідний настрій — аж до персоніфікації певних соціальних явищ, але завжди він емоційно забарвлений і далеко не безсторонній: автор любить свій рідний край, його мальовничу природу. Окремі малюнки природи навіть позначені певною ідилічністю («Шелестуни», «Будяк і Васильки» та ін.).

Уникаючи діалектизмів і просторіччя, Глібов використовує невичерпні багатства народної мови. Мовна характеристика цілком підпорядкована характеру байкових образів, внаслідок чого вдало вводиться, скажімо, судово-бюрократична термінологія та чиновницький жаргон. Предметність епітетів надає їм характеру визначень, вжитих для конкретизації певних властивостей чи якостей. Гордовитість і зверхність негативних персонажів, їх презирство до нижчих передається за допомогою брутальних висловів («поганці», «скотина предурна», «собачий сину», «щеня»). Вже сама мова образів надає їм негативного чи позитивного відтінку, виявляє їх ставлення до подій. Відсутність зовнішньої ефектності поєднується з бурлескним зниженням образу, що підкреслюється

зворотами: Лев — цар звірів — «уминав за сніданням Ягня» і т. п. Схожу функцію виконують зменшувальні суфікси, видаючи (і викликаючи) іронічне ставлення: Лисиця «м'ясця дістала», «ум'яла більшенький шматок».

Певне ставлення до персонажів викликається відповідним добором словесних засобів характеристики: «здоровенний» Вовк, «страшений» Лев, «прокляті горобці», «канальський Шпак». Зрідка вживані русизми передають професіональну мову («опреділити» — в рішенні суду), а інколи — підкреслюють народність мови персонажів, оскільки такі вислови побутували в живій мові: «пригодна», «та ще к тому», «заричав». Вживаються досить широко постійні народні словосполучення: «лихо враже», «біле личко», «ясне сонечко».

Для байок Глібова характерна насиченість народними приказками. Крім того, байкар сам створив афористичні вирази, які пішли в народ і стали прислів'ями: «в гості Вовк не забіжить», «той спить, хто щастя має», «води нема й курей чортма», «одна гаразд, друга ще гірше», «погано п'яному і поночі, й з вогнем», «хто дома зледащів, тому не жаль домівки», «дурний порядок — дурне й діло», «чого не тямиш — не берись», «хто вище злізе — дужче пада», «дурень всюди дурнем буде».

Л. Глібов у байках дотримувався вже усталеного для цього жанру вільного різностопного вірша, утворженого після близького досвіду І. Крилова та Є. Гребінки. Однак він при цьому врахував і народну віршову традицію — дворядкову («Горлиця й Горобець») та шестириядкову («Хмар»), строфи з складним римуванням. Зустрічається коломийковий чотирнадцятискладовий вірш («Перекотиполе», «Снігур та Синичка»). Ритмічний малюнок також добирався відповідно до змісту, а розмовна інтонація мала забезпечити сприйняття байок при читанні в голос. Однією з індивідуальних рис Глібова був також ліризм («Мандрівка», «Мальованій Стовп»).

Виняткова майстерність байкаря забезпечила його творам довге життя.

Глібов жив у важкий час, але, як і Т. Шевченко, вірив у прихід «апостола правди і доброї волі» і ради цього майбутнього створював байки та вірші, які здобули широке визнання в народі. Й вдячну пам'ять нашадків їх творцеві.

Б А Ѝ К И

Здається, байка просто бреше,
А справді ясну правду чеше.
Нікого в світі не мине,
Читайте, згадуйте мене.

Л. І. Глібов

ВОВКІ КІТ

В село із лісу Вовк забіг...
Не думайте, що в гості, братця!
Hi, в гості Вовк не забіжить;
А він прибіг, щоб де-небудь сковаться:
Проклятий люд з собаками настиг...
І рад би Вовк в які ворота вскочить,
Та лишенъко йому: куди не поглядить —
Усюди Вовченъка недоленька мороочить,—
Хоч сядь та й плач;
Ворота, як на те ж, кругом усі заперті,
А дуже Вовкові не хочеться умерти
(Бо ще він не нажився, бач!),
А гірше од людей — од видимої смерті...
Коли глядить —
На загороді Кіт сидить,
На сонечку мурликає-дрімає.
Підскочив Вовк і до Кота мовляє:
— Котусю-братику! Скажіть мені скоріше,
Хто із хазяїнів отут усіх добріший?
Я хочу попрохать, щоб хто мене сковав
На сей недобрий час. Я б у пригоді став!..
Чи чуеш гомін той? За мною то женуться!..
Котусю-батечку! Куди ж мені поткнутися?
— Проси мерщій Степана,
Він добрий чоловік, — Кіт Вовкові сказав.
— Так я у його вкрав барана.
— Ну, так навідайсь до Дем'яна.
— Е, і Дем'яна я боюсь:
Як тільки навернусь,
Він і згадає поросятко.
— Біжи ж, аж ген живе Трохим!
— Трохим? Боюсь зйтися з ним:
З весни ще злий він за ягнятко!
— Погано ж!.. Ну, а чи не прийме Клім?
— Ох, братику! Теля я в його звів!

— Так, бачу, ти усім тут добре надоїв,—

Кіт Вовкові сказав,—

Чого ж ти, братику, сюди і забігав?

Ні, наші козаки ще з розуму не спали,

Щоб Вовка од біди сковали!

І так-таки ти сам себе вини:

Що, братику, посіяв, те й пожни!

1853

В О В К І В І В Ч А Р І

Раз Вовк тихесенько підкрався...

Всім відомо, куди він звик ходить

І де він лиха набирається,—

Та що ж робить,

Коли на те вже Вовк удався,

Щоб овечок давить!

І сей раз він туди ж попхався.

Тихесенько кошару обійшов;

Прислухався — не чутъ, мерщій на тин
зоп'явся.

Зиркнув — та й охолов:

Вівчарики прехорошенько

Найкращого баранчика взяли

Та й патрають гуртом, а кунделі

Мовчать, лежать собі смирненько,

Неначебто усім ім там,

Кудлатим гаспидським синам,

Позакладало... мов не знають,

Що перед ними виробляють!

Дивився Вовк, дививсь,

Здихнув — та й знов у степ поплівсь,

Та й каже: «Де та правда ділась?..

Яка б тут шарварка зробилась,

Який би гомін підняли

І вівчарі, і кунделі,

Якби мені таке зробить схотілось!..»

На сей раз приказка здалась:

Що декому, мовляли, можна — другим зась.

1853

ЛЕБІДЬ, ЩУКА І РАК

У товаристві лад — усяк тому радіс.
Дурне безладдя лихо діє,
І діло, як на гріх,
Не діло — тільки сміх.

Колись-то Лебідь, Рак та Щука
Приставить хуру узялись.
От троє разом запряглись,
Смикнули — катма ходу...

Щó за морока? Щó робить?
А ѿ не велика, бачся, штука,—
Так Лебідь рветься підлетіть,
Рак упирається, а Щука тягне в воду.

Хто винен з них, хто ні — судить не нам,
Та тільки хура ѹ досі там.

1853

ЛИСИЦЯ І ХОВРАХ

— Куди се ти, кумасенько, біжиш?
Даєш, неначе з ляку, драла,—
Гука Ховрах,— ні на що не глядиш,
Мене б то ѹ не пізнала!
— Ох, голубе! — Лисиця застогнала.—
Бодай-бо вже ѹ не жить,
Як отаке терпіть!
— Що ж там таке? Яка причина? —
Ховрах допитує куму.
А та ѹому:
— Напасть мені! Лиха година!
Як кумові свому,
Скажу тобі усе по дружбі:

Оце я, бач, була на службі...
Наставили мене суддею до курей,
Я їх кохала, як дітей;
Всьому порядок подавала;
І не доїм, і не досплю;
Усе було труджусь, роблю
Аж з тіла спала.
Всі добрість бачили мою,
Бо всі жили, мов у раю,
Ні з кого по сей день не брала я й пір'їнки.
А що ж за те кумі твоїй?
З очей прогнали!! Боже мій!
За що, про що і за якій вчинки?
От, справді, світ тепер який бридкий!..
А все се лихо брехні дють.
Як здумаю — печінки тліуть!
На мене хтось-то набрехав
(Бодай би той добра не знав!),
Що я хабарики лупила...
А щоб я, куме, хліб так іла,
Коли хоч шаг з кого взяла,
Коли хоч раз душою покривила!
Скажи, чи я ж коли така була,
Щоб сії капості робила?
— А що ж, кумасенько моя,—
Ховрах мовляє так Лисиці,—
Був гріх,— частенько бачив я
У тебе пір'ячко на пиці...

Бува, у службі чоловік
Все стогне, каже: жити важко!
Неначе доживає вік
Або останній руб навсправжки.
І віру ймеш йому під час,
Бо знаєш або й чув не раз,
Що жінку він узяв без віна
І сам, сердега, сиротина.
А потім бачиш — той біdnяк —
Хто його зна коли і як —
Землі накупить, хазяйнue;
А далі так собі панує,
Що на!.. У суд не йти брехать,

А як утерпіть, не сказать,
Як той Ховрах мовляв Лисиці,
Що видко пір'ячко на пиці?..

1853

ВОВКІ ЛИСИЦЯ

Лисиця десь м'ясця дісталася.
Тихесенько прибігла під стіжок —
Ум'яла більшенький шматок,
А менший у сінце схovalа
На другий раз, бо нужду знала;
Сама ж спочити прилягла...
Воно годиться, попоївші:
Не молода-таки й була —
Натомиться, всю ніч ходивши...
Аж ось — у гості Вовк біжить.
«От,— дума,— і лягла спочити!»
— Добриден, кумо! — Вовк гукає.—
Той спить, хто щастя має!
От, кумо, лишенко мені
У сій поганій стороні:
Никав всю ніч, аж утомився,—
Та й що ж! Нігде не поживився!
Чи до кошари підберусь —
Боюсь!..
Вівчар не спить, в сопілку грає...
Таке-то кум твій щастя має.
А їсти, кумо, аж-аж-аж!
Цілісіньку б із'їв корову! —
Кума ж
На сюю жалібную мову
Так каже кумові свому:
— Сердешний куме! Ну й чому
Ти не прибіг до мене вранці?
Отут не козаки живуть — поганці!
Мабуть, їм ніколи й заснуть:
Усе так пильно стережуть,
Що треба гаспідського митця,
Щоб обдурити та поживитися!..
Поїж сінця... —

А Вовчик не про сіно дума;
Коли б йому шматок м'ясця!
— Ні,— каже він,— спасибі, кумо! —
Та й з тим голодний лицар мій
Пішов додому сам не свій.

Оце ж то тес: на, небоже,
Te, що мені не гоже.

1853

МІРОШНИК

Мірошник мав хороший млин.
В хазяйстві не абищо він:
Про се гаразд усякий знає,
Хто хлібець має.

Млин у мірошника був водяний,
Мірошник той Хомою звався,
І був він чоловік такий,
Що не гаразд за діло брався;

А інший раз
Буває дорогий і час.
Вода раз греблю просмоктала...
Ну що ж! Узять би й загатить,
Так ні! Мірошник спить та спить.
Вода ж біжить... ще більш прорвала;
Хомі й за вухом не свербить.
Хто йде — мерцій у млин загляне:
— Ой Хомо, Хомо, скаменись!
Он скоро вже й води не стане;
Піди лиш, брате, подивись! —
А він їх слуха щось не дуже:
— Нехай лиш! Річка — не калюжа;
Води ще стане на ввесь вік! —
З Хоми сміються добрі люди:
— Тоді побачимо, як буде,—
Дурний ти, Хомо, чоловік! —
І справді сталося, як казали:
Вода зійшла — колеса стали.
Злякавсь мірошник та й біжить
Притьмом до прірви, щоб гатити.

Курей тим часом із десяток
Прийшло напитися води.

Уздрів мірошник сих паньматок.

— Бач, капосні! — кричить,— куди...
У мене й так води немає,

Ще й ви сюди?! —
І зозла палицю хапає...

Шпурнув — та й всіх курей побив.
А млин стойть, хоч прірву й загатив;
І що робити — не втямає...
Ні з чим зостався мій Хома:
Води нема й курей чортма.

На світі є такі пани:
Без діла сотні всюди сують,
А за недогарок вони
Людей і лають, і мордують
(Вони се так, бач, хазяйнують!..).

Та й диво, що у їх
Хазяйство піде все на сміх!

1853

ЛИСИЦЯ Й ОСЕЛ

— Відкіль бредеш ти, голово лиха? —
Лисиця так мовля Ослові.

— Дивився, як там Лев здиха,
Аж ген у тій діброві!

Піди, паньматко, подивись;
Ти ж зналася із ним колись...
І!.. Що тепер із ним зробилось!
Де в біса й сила тая ділась!

А то було як гуконе —
Не втямиш з ляку, де б сковався,—
Таке було те пугало страшне!
Мабуть, його ввесь світ боявся...
Тепер лежить, неначе пень,

І ніч і день.
Ніхто його вже не боїться,
Усяк безпечно йде дивиться;

Хто схоче — добре ускубне
За вражий чуб його зубами,
А хто під боки стусоне —
 Чи дрюком, чи рогами.
— А ти, запевне, не посмів? —
Йому підсміює Лисиця.
— Оце-таки! Чого ж дивиться?
І я його раз захмілив,—
 Нехай і наших знає!

А ѿ в людях такечки буває,—
Чи то вже світ тепер такий:
Поки ти чим кому страшний,
Усяк тебе і поважає;
А тільки як-небудь спіткнись,—
 Дивись —
Хто ѿ поважав, той лає.

1853

Ч И Ж Т А Г О Л У Б

Весною Чижик молоденький,
Такий співучий, проворненький,
В садочку все собі скакав
Та якось у сільце й попав;
Сердега в клітці рветься, б'ється...
А Голуб бачить та сміється:
 — А що? Попавсь? От тобі ѿ на!
Вже, певно, голова дурна...
Не бійсь, мене б не піддурили,
Хоч як би не хитрили,
Бо я не Чижик! Ні... оце! —
Аж гульк — і сам піймавсь в сільце...

Ото на себе не надійся,
Чужому лихові не смійся!

1853

Д В І Б О Ч К И

Дві бочки їхало колись селом,
Одна з горілкою, повненька,
Друга — порожня, тож слідком.
Та, що з горілкою,— тихенько,
Повагом йде собі та йде;
Порожня ж так собі пустує,
Та так брика, та так басує,
Що аж на все село гуде.
Хто йде — із ляку швидш звертає
 Та ще й налає:
— Який се враг її приніс?
Нехай їй біс!

Хто про свої діла стрекоче,
Кому й не слід, коли захоче,
Тому усяк мерщій зверта,
Бо він такий, як бочка та:
Усіх од себе проганяє.
Зате розумний чоловік
Живе тихесенько ввесь вік,
Не торохтить і не гукає —
 Та й місце має.

1853

Ж А Б А Й В І Л

Раз Жаба вилізла на берег подивиться
Та й трошечки на сонечку погріться.
Побачила Вола
Та й каже подрузі тихенько
 (Вигадлива була!):
— Який здоровий, моя ненько!
Ну що, сестрице, як надмусь,
 То й я така зроблюсь?
От будуть жаби дивуватися!
— І де вже, сестро, нам рівнятися! —
Казать їй друга почала;
А та не слуха... дметься... дметься...

— Що, сестро, як тобі здається,
Побільшала хоч трохи я?
— Та ні, голубонько моя!
— Ну, а теперечки? Дивися!
— Та годі, сестро, скаменися! —
Не слуха Жаба, дметься гірш,
Все думає, що стане більш.
Та й що, дурна, собі зробила?
З натуги луснула — та й одубіла!

Такі і в світі жаби є,
Прощайте, нігде правди діти;
А по мені — найлучче жити,
Як милосердний бог дає.

1853

МУЖИК ТА ЛИСИЦЯ

Колись-то Мужика Лисиця попитала:
— Скажи, будь ласкав, куме мій,
За що се честь така ось шкапі сій?
Про се вже я давно спитати тебе бажала;
Коли не подивись —
Вона з тобою скрізь:
Чи у дорозі, чи на полі;
І їсти, й пити їй доволі...
А як призвати, то вона
Скотина предурна!
— Але! — їй каже кум.— Не в розумі
тут сила!
То все бридня... Тут думка не така:
Нам треба тільки, щоб возила
Та слухалася батіжка.

1853

ПРОХОЖІ ТА СОБАКИ

Через левади та городи
Два кума йшло з весілля до господи.
Бредуть, балакають про щось...

Аж ось

Де не взялась собака в біса —
Чи з-під воріт, чи із-за ліси,—
Присікалася, аж вищить...
Коли поглянуть — ще біжить,
Мабуть, з десяток чи й не більше...
Та як напали — батю мій!
Одна гаразд, друга ще гірше.
Кіндрат маха ціпком мерцій.
— Ось не займай лишень, Кіндрате, —
Тут обізвавсь до його Клім, —
Я їх натуру знаю, брате:
Відчепляться... ось ну, ходім!
Та не махай і не дивись... —
От вони йдуть собі та йдуть.
Собаки й справді унялися,
А далі стало вже й не чутъ.

Отак зависливій люди
(Вони є всюди!):
Якщо завидно їм — куди!
Брехати, мов собаки, стануть...
А ти собі іди та йди:
Набрешуться та й перестануть.

1853

МИША І ПАЦЮК

— Добривечір, сусіде мій!
Чи всі ви живі та здорові?.. —
Гукнула Миша Пацюкові.
— Та ще! — Пацюк мовляє їй.
— А я се, — каже, — прилинула,
Щоб розказати тобі, що чула,
Щоб ти радів, як я, та знов:
Лев, кажуть би, Кота піймав...
— Якого?
— Катягу нашого рудого,
Що нам просвітку не давав...
— Гай-гай! — Пацюк мовля. — Раденька,
Як кажуть, що дурненъка!

Що з того, що піймав?..
Як дійдеться у них до чого —
Не бачить Лева нам живого!
Бо знаєш, що за звір той Кіт!

Отак, як хто кого боїться,
То й думає, що на того ввесь світ
Так буде, як і він, дивиться.

1853

ХЛОПЧИК І ГАДЮКА

Хлоп'я в садку собі гуляло
Та й забажало
На іграшки ужа піймать
(Воно гніздо його назнало —
Так як утерпіть, щоб не взяти?).
Побігло, засадило руку
Та й витягло — Гадюку...
Злякався Хлопчик, аж поблід;
Стойть як стовп і не тікає.
Гадюка дивиться і так йому мовляє:
— Бач, дурнику! Робити так не слід...
Ти знаєш, що за се буває?
Узять би добре укусить...
Та хай вже сей раз бог простить,
А вдруге лишко буде, чуєш?
Гляди ж — шануйся, стережись,
Робити так не вчись
Та роздивляйся, з ким шуткуєш!

1853

ВОВК ТА МИШЕНЯ

На полі Вовк овечку взяв,
Потяг сердешную в діброву —
Не на розмову,
А щоб із'їсти: він бажав
М'ясця свіженського давненько.

От взяв овечку, обідрав,
Як зінав.

Та й заходився хорошенсько
М'ясце під дубом уминатъ,—
Аж на зубах кістки хрушать.
Їв Вовчик, ів — аж утомився;
Гаразденько удовольнився,
А все-таки всього не з'їв.
— Нехай вже,— каже,— другим разом.—
М'ясце травицею прикрив,
А сам спочинуть ліг тим часом.
Неначе пан який — лежить...
А Мишенятко під вербою
Почуло, що м'ясце пахтить,
Та й крадеться поміж травою
(Яке мале, а вже хитрить!)...
От помалесеньку підкралось,
Взяло м'ясця та у дупло й сковалось.
Угледів Вовк, дарма що спав,
І на ввесь гай гукатъ зачав:
— Ой ненечко! Рятуйте! Поможіте!
Ловіте злодія, держіте!
Добро мое покрав!

Я в одному селі по ярмарку гуляв
Та й бачив диво:
Якийсь там становий хвінтів спесиво
Біля чумацьких хур.
Чого він там никав — усі на вус мотали...
От якось у його тарані в'язку вкрали,
А він гукає: — Пробі! Калавур!

1853

ЗОЗУЛЯ Й ПІВЕНЬ

— Як ти співаєш, Півне, веселенько...
— А ти, Зозуленько, ти, зіронько моя,
Виводиш гарно так і жалібненько,
Що іноді аж плачу я...
Як тільки що почнеш співати,
Не хочеться й пшениченьки клювати,—
Біжиш в садок мерцій...

— Тебе я слухала б довіку, куме мій,
Аби б хотів співати...

— Ах ти, голубонько, ти, кралечко моя,
Поки співаєш на калині,
То й весело мені, і забиваю я
Свою недоленську, життя своє погане
Та безсталанне.

А тільки замовчиш
Або куди летиш,—
Заніс серденсько, неначе на чужині...
І юстоночки — не їм, і питоночки — не п'ю,
Та виглядаю все Зозуленську мою.
Як гляну на тебе — така ти невеличка,
Моя перепеличко,
А голосочок-то який!
Тонесенький, милесенький такий...

Куди той соловей годиться?
— Спасибі, братику, за добреє слівце.
Як не кохать тебе за се?

І ти виспівуеш, неначе та жар-птиця;
І далебі, що так,— пошлюся я на всіх.—
Де взявся Горобець, послухав трохи їх
Та й каже: — Годі вам брехати
Та одно другого знічев'я вихваляти! —
Пурхнув — та й був такий.

За що ж,— хто-небудь попитає,—
Зозуля Півня вихваляє? 3
За те, що Півень годить їй
Та потакати добре вміє:
Рука, як кажуть, руку міє.

1853

ЛЕВ ТА МИША

Старенська Миша горювала:
Їй нігде, біdnій, було жити,
Головоньки на старість прихилить;
Сама собі по світові блукала...
Діток нема: були колись —
Теперечки по світу розбрелись;

Одним одна зосталась мати.
 Пішла вона звичайненько прохати,
 Щоб Лев в дуплі дозволив їй,
 Самотній та старій,
 Хазяйство завести маленьке
 Біля їм милості близенько,
 — Хоч сила всім страшна твоя,
 Хоч пан ти,— каже,— між панами,
 Та хто зна, що ще буде з нами:
 В пригоді, може, стану й я...
 — Хто? Ти? — Лев заревів.— Така погана?
 Мене, такого пана,
 Сюди задурювати прийшла?..
 Пішла!
 Бач, теревені розпустила!
 Тікай, поки ще ціла! —
 Злякалась Миша та притьом
 Поміж травою, лопушком
 З переполоху почухрала —
 Туди-сюди — й з очей пропала.

Раз Лев пішов поживи розглядати
 Та у тенета і піймався.
 Рвонув він раз — тенета не тріщать;
 У друге, втрете — ні... Вже як не силкувався,
 Як не ревів,
 Як не вертів,
 А все-таки не вивертівсь — зостався.
 Прибігли люди, узяли
 Зв'язали бідного та й повезли
 По ярмарках в залізній клітці
 На диво світові всьому
 (Видно, були німецькі мýтці!).
 Прийшлося гірко бідному йому...
 Згадав про Мишу, що вона казала,
 Та й дума плачуучи: «Якби вона була,
 Загинути б мені, дурному, не дала:
 Тенета б всі попрогризала...
 І я б гуляв оце в зеленому гаю,
 Мов у раю...»
 А сам, сердешний, слізоньки ковтає:
 Є каяття, да вороття немає.

Скажу я, люди добрі, ѹ вам
(До казки приказка годиться
Хоч і панам):

Не плюй в колодязь: пригодиться
Води напиться.

1853

СПІВАКИ

Сусід до себе кликав кума:

— Приходь лиш, брате, на часок:

По чарці вип'ємо, сальця з'їмо шматок.—
А справді — так не те він дума,
То кумові сказав він тільки так;
Хотілося ж, щоб похвалиться,
Яких він назбирав співак.

От кум прийшов, посіли, як годиться;
По одній випили, по другій налили...

Тут парубки як утяли!

Роззвали роти — гукають...

Хто вгору дме, а хто пищить...

Аж головою кум вертить:

— Чорт батька знає як співають! —

Став він хазяїну казать,—

Аж вуха, далебі, болять!

— Та, може, ѹ так... — хазяїн
став мовляти,—

Є трохи хвалшу, що ѹ казати...

Так он що — все народ такий,

Як кажуть, золотий!

То сількісь, що не так співають,

Зате горілки не вживають!

А по мені — вже лучче пий,
Та діло розумій.

1853

ЛЕВ ТА ВОВК

Лев умінав за сніданням ягня.

Побіля його в'їдливі Щеня

Вертиться та ѹ вертиться,—

Все моститься, щоб поживиться.

От якось-то й одважилося вхопить
Шматок м'ясця, щоб не кортіло.
Лев бачить, що воно зробило,
Та змилосердився — мовчить,
 Бо у Щеняти
 Якого розуму питати?..
Побачив Вовк (він недалечко був)
Та й дума: «Лев, мабуть, дурненький
Або ж на старість силу збув,
 Що став такий плохенький;
 Коли Щеня не задавив —
 Мене не займе й поготів!»
От квапить лапу до м'ясиша...
Як скочить Лев — аж диба стала грива...
На Вовка бідного насів —
Давив його, крутив...
Та й каже: — Се тобі за теє,
Щоб не дививсь ти на Щеня,
Бо не щодня бува бридня;
Воно дурне ще, молодеє,
А ти вже, Вовче, не Щеня!

1853

ХАЗЯЇН ТА ШКАПА

Хазяїн сіяв овесець;
Була у його нивка невелика.
От бачить Шкапа та й базіка:
— І на який се він кінець
Овес у полі розсипає?
Мабуть, і сам гаразд не знає...
А я чувала, та й не раз,
Як про людей гукають всюди,
Що люди розумніші нас...
Кий чортів батько — брешуть люди!
Який тут розум — землю рити
Та розкидать пашню без діла?
Неначе нікуди подіть...
Стрижчаті б дав, та й я б поїла;
А хоч індикам, хоч качкам,—

Усе б було видніше нам,
Що робить він хоч трохи гарно
І що пашні не тратить марно...
Або нехай би й заховав —
Сказали б, що скученький став...
А то що зробить — все дурниця,
Вже аж не хочеться дивиться! —

Минуло літо, після жнив
Овес хазяїн змолотив
І Шкапу ту, що вередує,
Він і шанує, і годує.

Так інший здуру неборак
Над божим ділом вередує:
— І се не так, і те не так,
Чого се сонце дуже гріє
Або не відтіль вітер віє...
Головонька його дурна
Того й не зна,
Що бог нас лучче розуміє.

1853

ТРОЄЖЕНЕЦЬ

За тридев'ять земель, у тридесятім царстві
Та в іншім государстві,
Якийсь-то хвабрий молодець
(Чи дворянин він, чи купець —
Про те вже не скажу вам, братця,
Щоб іноді не прobreхатися...)

Та що утяв!..
Послухайте! Узяв
Покинув жінку та й поплівся,
Хто його зна — куди й чого...
От потім чують про його,
Що десь він аж на двох жінках ще оженився, —
Такий пройдисвіт був!

От якось цар про се почув
Та зараз же бомагу й посилає,

Щоб беззаконника такого-то схопить,
Приставити у суд — і там його судить;
А всім судейським натякає,
Щоб ділом не вертіть
(Видно, цей гріх у них буває!).
А так йому, поганцю, присудить,
Щоб більше вже ніхто не важивсь так робить,
Коли на світі хоче жити.
«А якщо зробите не так —
Повішаю усіх, неначе тих собак».
Не знає бідний суд, де діться,
Усіх циганський піт пройма,
А ділові ладу нема:
Як не присудять — не годиться;
Бо вже доводилось судить —
Так капосний народ не дуже щось
бойтися...

Ну що його робить?..
Возилися, возилися
Та якось і вмудрилися
Прояву осудить.
Зібралися пани, поприбігали люди
Дивитися — що буде,
А суд гуртом рішив:
«Щоб беззаконника провчити,—
Опреділити,
Щоб він з трьома жінками жив».
Дивується народ та й дума: «От удрали!
Теперечки ж усі пропали:
Повішають дурних».
А ж ні! Поперед всіх
Повісився пройдисвіт на осиці
(Видно, жінки були завзяті птиці!).
Та й що ж ви думаете? Казус сей
Так налякав усіх людей,
Що більше вже ніхто із глузду не скрутівся,
І досі не чутно, щоб хто на трьох жінках
В тім царстві оженився.

ОХРІМОВА СВИТА

Була в Охріма сіра свита,
Так хороше пошита:
Іззаду вусики з червоного сукна,
На комірі мережечка така, що на,—
Хоч голові носити!
Дурний Охрім не вмів її глядіти,
Таскав, коли й не слід таскатъ.
Раз став він свиту надягать,
Аж дивиться — рукава вже продралисъ.
От май Охрім, щоб люди не сміялись,
Налагодивсь лататъ.
А де ж суконця взять?
Охрімові невдивовижу!
— Ми знайдемо! — він каже сам собі.—
Рукава трохи обчирижу
Та й поможу журбі.—
Зробив
І свиту знов надів.
І хороше йому здається,
Хоч руки й голі до локітъ.
Так он біда: куди він не потнетись —
Усяк од реготу береться за живітъ.
Розсердився Охрім, що з його так глузують...
— Тривайте ж, — каже, — коли так,
Зроблю ж я осьде як...
Нехай дурні собі пустують:
У них, видно, жуки у голові...
А ми втнемо рукавця і нові,
Хіба мудрація велика! —
Охрім догадливий був парубіка!
Прехорошенько взяв
Підрізав поли він чимало,—
Якраз щоб на рукава стало,—
Покраяв та й попришивав —
І знов рукава як рукава;
І ходить май Охрім, неначе та проява,
Та й думає: «Ось я-то молодець,
Удався хоч куди хлопчина!»
Дурний, дурний; а на йому свитина,
Неначе той німецький каптанець!

Отак і з тим буває,
Хто чортзна-де добро своє діває,—
А там як кинеться — вертить і так, і сяк,
 Неначе горобець у клітці...
 Дивись, згода — гуляє неборак
 В Охрімовій куценькій свитці.

1853

Д В А К У М А

— Здоров, Василю, пане-брате!
— Здоров, кумасю мій Кіндрате!
— Чи ти ще там здоров та жив?
— Ох, братику! — Василь завив.—
Мого ти лишенька не знаєш,
 Що так питаєш!
Бог покарав мене: я погорів;
Уся худібонька пропала,
Неначе язиком корова ізлизала...
— Оце пак лихо! Глянь... Коли ж воно і як?
 — А так!
Неділь вже, мабуть, з вісім буде —
Святками до мене зібрались добрі люди.
 На беседі, вже звісно, попились...
 От як усі вже розійшлись,
 Пішов я з каганцем до коней у повітку.
 Бодай би й не ходить!..
Я, бачся, каганець усе ховав під свитку,
Та якось тес... Зирк — горить!
І, батечку! Як обхопило —
Усе до цурочки згоріло;
Сам трохи-трохи не пропав...
 Та се й тужу вже восьмую неділю...
 Бодай би я був не діждав...
 Ти ж, куме, як? — Ох, не питай,
 Василю!
І я чимсь бога прогнівив...
Колись я, братику, правесенько ходив,
Теперечки дивись, до чого вже дожився!
Зовсім калікою зробився!..
До мене на святках наїхало гостей:
Дядьки, брати та дехто із людей...

Як милим гостям не радіти?
Уся кумпаня гарненько підпила...
Поліз у погріб я дулівки ще вточiti
(Дулівочка-первак — така смачна була!)...
Щоб іноді з вогнем біди не наробити,
Поліз я поночі, хоча й п'яненький був...
Що ж, пане-брате! Біс мене як пхнув —
Я й покотивсь... Ще як не вбивсь — не знаю.
Теперечки хоч плач не плач,
 Отак, як бач,
На дерев'янці шкандибаю.
— Дурні! — озвавсь до них Трохим.—
Жалкуйте на себе, бо що за диво в тім,
 Що в Василя все погоріло,
А в тебе ногу ізломило!
Погано п'яному і поночі, й з вогнем.
— Так що ж його робити?
Не все ж ходить і з ліхтарем!..
— О, бити б вас обох та бити!
Горілочкі не треба вельми пити.

1853

КАМІНЬ ТА ЧЕРВ'ЯК

— Дивись ти, як хвінтить зачав!
Неначе й справді пишна птиця! —
Так Камінь, лежачи в пшениці,
На дощик верещав.—
А глянь, іще й радіють люди;
Запевно, всі вони дурні,—
Аж чудно, далебі, мені!
Ну що їм від того прибуде,
Як дощ поналива води?
Хоч опісля вже й не ходи.
І росяно, і кально, скрізь калюжі,—
Погано та ще й дуже.
Та що вже будемо робить:
Самому всіх не перевчить!
Я тутечки лежу відколи —
Звичайно, мов мене й нема;

Де не покинутъ — все дарма,
А й слова доброго не чув собі ніколи,—
Бодай їм дихать так!

— Мовчи лиш, дурню, не базікай,—
Тут став казать йому Черв'як.—
Сей дощик — радість всім велика,
Земля посхла була — от він її змочив;
Травицю трохи підживив.

Пашня зовсім була пов'яла,
Мов тая в'яла риба стала,—
Він їй головоньку підняв,
А добрим людям щастя дав...
А з тебе що? Лежиш, ледащо!
Такій лежні людям нащо?..
Лежи ж, коли лежати звик,
Та не базікай, дурню, дуже.

Буває, інший чоловік
Все приндиться, що довго служе,
А що в йому?
Те, що й у Камені тому.

1853

СИНИЦЯ

Синиця славу розпустила,
Що хоче море запалить,
Що море буцімто згорить,—
Така, бач, є у неї сила.
За вітром слава полетіла
По всіх усюдах і кутках,
По байраках і по садках,
Далеко — аж за синє море...
Усім, хто був на морі, горе!
Ану — до берега тікати,
Мерщій добро своє ховати
Од проклятущої Синиці.
Як назліталось тії птиці,
Як назбиралося звірей,
Людей —
Дивитися на чудасію!..

А пересудливі жінки
Побрали ще й ложки,
Бо мали ту надію,
Як море стане закипатъ,
Щоб юшки добре посьорбать,
Якої зроду не сьорбали
(Вони вже, бачте, позвикали
Скрізь по обідах куштуватъ).
От ждуть вони, стоять,
Усі баньки повитріщали.
— От-от уже почне кипіть,—
Хто-небудь нищечком мовляє,—
Ось цитьте, зараз запалає....—
А море все собі гуляє,
І не кипить, і не горить.
Та що ж Синиця?.. Та мовчить!
І запалить не запалила,
А тільки слави наробила
Та з сорому й сковалася кудись.
За сюю капосну дурницю
Полаяли Синицю
Та й розійшлись.

Яка ж в сій байці, братця, сила?
А та: ніколи не хвались,
Поки гаразд не зробиш діла.

1853

В О В К Т А Я Г Н Я

На світі вже давно ведеться,
Що нижчий перед вищим гнеться,
А більший меншого кусає та ще й б'є —
Затим що сила є...
Примір недовго б показати,
Та — цур йому! Нащо чіпать?..
А щоб кінці як-небудь поховать,
Я хочу байку розказати.
Улітку, саме серед дня,
Пустуючи, дурне Ягня
Само забилося до річки —
Напитися водички.

От чи пило, чи ні — глядить:
А ж суне Вовк — такий страшений
 Та здоровенний!
Та так прямісінько й біжить
 До бідного Ягняті.
Ягняті нікуди тікати;
Стойть, сердешне, та дрижить...

А Вовк, неначе комікар, кричить
(Він, щоб присікаться, знайшов причину):
— Нащо се ти, собачий сину,
Тут каламутиш берег мій
Та квапиш ніс поганий свій
У чистую оцюю воду?
Та я тобі за сюю шкоду —
 Ти знаєш, що зроблю?..
 Як муху, задавлю!
— Ні, паночку,— Ягня йому мовляє,—
 Водиці я не сколотив,
 Бо ще й не пив;
А хоч би й пив, то шкоди в тім немає,
 Бо я стою зовсім не там,
 Де треба пити вам.
Та ще й вода од вас сюди збігає...
— Так себто я брешу? — тут Вовк йому
 гукнув.—
 Чи бач! Ще і базікатъ стало...
Такого ще поганця не бувало!..
 Здається, ти й позаторік тут був
Та капості мені робив?.. Тривай же!
 Ти думаєш, що я забув?
— Помилуйте! — йому Ягнятко каже.—
На світі я ще й году не прожив.
— Так брат твій був.— Нема братів.
— Так, може, батько,
 Коли не дядько...
Або ж хто-небудь з ваших був...
Хіба не знаю я, не чув,
Ішо ви усі мене б із'или,
 Якби вловили?
Собаки й вівчарі твої,
Усі ви — вороги мої:
Од вас мені життя немає...
 Ще мало я терпів?

- Так чим же я вам досадив? —
 Ягнятко, плачучи, питас...
 — Цить, капосне! Либонь не знає...
 Ще й огризається, щеня!
 Що ти за птиця? Ти — Ягня!
 Як сміло ти мене питати?
 Вовк, може, їсти захотів!..
 Не вам про тес, дурням, знати.—
 I — Вовк Ягнятко задавив...
 Нащо йому про тес знати,
 Що, може, плаче бідна мати
 Та побивається, як рибонька об лід:
 Він Вовк, він пан... йому не слід...

1854

Ш П А К

Усяк до чого-небудь вдався.
 Той робить те, другий — друге;
 Всяк свого б берега й держався... Еге!
 Коли б то так всяк шанувався,
 Так є ж такі дурні,
 Що іноді за те беруться,
 До того пнуться,
 Чого й не тямлять. По мені —
 Роби вже лучче те, що вміеш.
 То й бачитиме всяк,
 Що ти що-небудь розумієш.

Один ще змалку вдатний Шпак
 У Щиглика співати навчився.
 Канальський Шпак так умудрився,
 Що як почне було співати —
 Диковина й сказати!
 Мов справді Щиглик то співає.
 От слухає Шпака усяк,
 Дивується та вихваляє,
 Шпаком розумним величає.
 Радіє, аж плигає Шпак!
 Чого б йому іще й хотіти?
 Кохаться б дурневі та жити;

Таке життя другому б рай,—
Шануйсь та людям потурай,
 Виспівуй на всі боки!..

Так он що (я сказатъ забув) —
Шпачок зависливенький був.
Почув він (мабуть, од Сороки),
 Що Соловейка хвалить всяк.

Шпакові се завидно стало,
Надувся бісів Шпак.

— Коли ж моїх пісень вам мало,—
Він сам собі мовляє так,—
 Тривайте, ѿ я так заспіваю!

Ще, може, ѿ краще... Я вже знаю!
На бісового батька ѿ Шпак!..—
Зачав мій Шпак пісні виводить,—
Так ні — зовсім не те виходить:

Хоч вельми-дуже запищить,
Хоч не до прикладу хавчить,
Або иявчить, мов по-котячий,
Або мекече по-ягнячий.

Співав мій Шпак, співав,
Аж покіль всіх порозганяв,—
Ніхто і слухати не хоче,
Тікає геть та ще ѿ бурмоче:

— Дурний, не знатъ чого схотів!
Хоч би сміху вже не робив:
Співав би гарно по-щиглячий,
Ніж чортзна-як по-слов'ячий.

1856

ЩУКА

На Щуку хтось бомагу в суд подав,
Що буцімби вона таке виробляла,
Що у ставу ніхто життя не мав:
Того заїла в смерть, другого обідрала,
Піймали Щуку молодці
 Та в шаплици

Гуртом до суду притаскали,
Хоча чуби ѿ мокренькі стали.

На той раз суддями були
Якісь два Осли,
Одна нікчемна Шкапа
Та два стареньких Цапа,—
Усе народ, як бачите, такий
Добрячий та плохий.
За стряпчого, як завсігди годиться,
Була приставлена Лисиця...
А чутка у гаю була така,
Що ніби Щука та частенько,
Як тільки зробиться темненько,
Лисиці їй шле то щупачка,
То сотеньку карасиків живеньких
Або линів гарненьких...
Чи справді так було, чи, може, хто
збрехав
(Хто ворогів не мав!),—
А все-таки катюзі,
Як кажуть, буде по заслузі.
Зійшлися судді, стали розбирать:
Коли, і як воно, і що їй присудити?
Як не мудруй, а правди нігде діти.
Кінців не можна поховати...
Недовго думали — рішили
І Щуку на вербі повісити звеліли.
— Дозвольте і мені, панове, річ
держать! —

Тут обізвалася Лисиця.—
Розбійницю таку не так судить годиться:
Щоб більше жаху її завдатъ
І щоб усяк боявся так робити —
У річці вражу Щуку утопити!
— Розумна річ! — всі зачали гукать,
Послухали Лисичку
І Щуку кинули — у річку.

С В И Н Я

Свиня у панський двір залізла;
Посновигала там
По всім куткам,

На смітнику кісток погризла,
Полежала в багні,
Як слід Свині,
В гної куйовдилася пикою своєю...
Та із гостей ізнов прийшла
Така ж, як і була,—
Свinya свineю.

От став свинар її питати:
— Що, Свинко, бачила ти в пана?
Чи хороше там гостювати?
Яка була тобі там шана?..
Я чув колись, що у панів,
Мов у царів,
Срібло та золото скрізь сяє,
Що буцімби пани так хороше живуть,
Та солодко ідять і п'ють.
— Та де там воно є! — Свinya йому

МОВЛЯЕ.—

Брехня! Не слухай! Я ж була,
І їла, і пила,
Всі заходеньки обходила,
І смітники,
І суточки,
А доброго нічого там не вздріла,
То тільки вигадки дурні!

Не хочу я нікого прирівняти,
Звіняйте, до Свині...
Ні, далебі, що ні!
Я тільки хочу щось спитати.
Траплялось на віку мені
Таке бачити ледащо,—
Подивиша — не годне ані на що;
А як почне тебе судити,
То так оббреше, обчорнить
Та рознесе погану славу,
Що соромно й сказати...
Так я се й хочу вас, панове, попитати:
Еге не гріх таку прояву
Свinea величати?

ВІВЧАР

Був на селі вівчар Тарас;
Він панових овечок пас.

Став мій Тарас чогось журитись:

Сидить, головоньку схилив,
А панові боїться похвалитись,
Щоб пан не бив.

— Чого ти, брате, світом нудиш? —
Питаються його.

— Ох, братці! Лишен'ка моого
Абияк не відбудеш... —

От став хвалитись він, що є в болоті Вовк
І, на лихо йому, хапає овечок...

— Що ж, брате, будемо робити, —
Ще й не таке нам діє Вовк!..

А пан за віщо буде бити?.. —
Гуртом вони до пана всі пішли,

Усе по правді розказали.

Звелів їм пан, щоб Вовка стерегли
І, коли можна, щоб піймали.

Пильнують Вовчика, нема коли й заснуть,
А Вовка щось нема й не чутъ...

Чого ж се так, що у Тараса часом
Буває добрий борщ із м'яском

Та з начинкою пиріжки?..
Дурні дядьки!

Ні один з вас не розчовпає:

Який там в біса звір!

На Вовка тільки поговір,
А овечок Тарас хапає!..

1858

ЛЯЩІ

В гаю у пана був ставок;

Вода — як скло; на дні — пісок;

Кругом цвіли волошки та васильки;

Червоная калина там росла,

Під гаем пасіка була,—

Ну рай та й тільки!

В ставу було чималенько Лящів;
Ніхто їх не ловив
Ні волоком, ні в'ятірями,—
Життя Лящам,
Мов тим панам:
Гуляють, ляпають хвостами...
Приїхав раз з сусідом пан у гай
І Щук звелів у став понапускати.
— На біса Щук пускаєш, пане-брате? —
Озвавсь сусід.— Ось потривай!
Ти гірше тільки тим нашкодиш —
Усіх Лящів позводиш:
Їх Щуки заїдять...
— Даремна річ! — хазяйн став казать
Та й усміхнувся після того.—
Жалкую, чом давніш не звів...
А ти ж, сусіде, чув од кого,
Що я охочий до Лящів?

1858

Б И Л И Н А

Сказав раз Кущ Билині:
— Билинонько! Чого така ти стала,
Мов рибонька в'яла:
Пожовкла, не цвітеш,
Живеш, як не живеш,
Твоя головонька от-от поляже?
— Ох, Кущику! — Билина каже.—
Я на чужині...

Хто щиро поважа родину,
Свій рідний край,
Тому не всюди рай:
Чужина в'ялить, як Билину.

1856

ЦІКАВИЙ

Раз край дороги Влас копиці волочив.
Бродило сіно — весело й робилось...

От як надвечір сонечко схилилось,
Мій Влас полуднувати сів.
Глядить — щось іде по дорозі...
Йому й байдуже, хто на возі...

Коли зближається — аж то Кіндрат,
Всесвітній кум і сват.
— Здоров, Кіндрате! — Влас гукає.—
Куди се бог носив?

— А на базар пашню возив,—
Кіндрат йому мовляє.
— Що ж,— Влас пита,— чи справивсь
молодцем?

— А бач, вертаюсь порожнем...
Та що балакать нам про теє...
Ось попитай, що бачив я!
І, матінко моя!

Я бачив в гіроді такеє,
Що тільки в казці розказать.
Дивлюся — люди аж кишать...
Що, думаю, за чудасія?!

Покинув віз коло Гордія,
А сам побіг, щоб поглядіть...
Всі кажуть: треба заплатити.
Віддав я копу — нігде дітись...

Та вже ж було на що й дивитись:
Яких я бачив там звірюк,
Довготелесих та страшних гадюк,
Комашечок... А овечата?

Подивиця — аж сміх бере:
Такі малесенькі, як кошенята...
Хоч німець грошики й дере,
Та вже ж і диво, пане-брате!

— А бачив бугая, Кіндрате? —
Питає Влас.— Учора був
У гіроді наш титар,
З ним їздив і Микола-писар...

Од них я чув,
Що є бугай над бугаями,
Неначе добрий віз з снопами...

— Який бугай? Я бугая
Не вгледів якось, пане-брате...
— Овва! Такий же ти, Кіндрате!

Таких Кіндратів бачив я,—
Уміють добре прибrehати...
Та цур їм! — лучче не чіпати...

1859

КУПЕЦЬ ТА МИШІ

Один купець хороший дворик мав.
Щоб де було свій крам складати
Ta всякую бакалію ховати,
Він у дворі комору збудував.
Купує мій купець, купує та складає;
Всього багато накупив,—
Усяк хазяїн добре знає,
Що іноді Мишва проклята виробляє;
Купець се знов та й напустив
Десятка півтора Котів.
Коти засіли за мішками;
Мишва притихла; все як слід,
Бо де не виглянь — всюди Кіт.
Гаразд управились з Мишами,
Так друге лихо завелось:
Знайшовся злодій між Котами:
Мишей не чутъ, а краде хтось.
Дознавсь купець, що пахне не Мишами,
Не розпитавсь та й став кричать:
— Е, треба ж їм гаразд всім прочуханки
датъ! —
Почувши се, Коти не довго ждали,
Взяли та й повтікали.
Пронюхала Мишва, що вже нема Котів,
Та швидше до мішків —
І почала хазяйнувати,—
Не стільки істи, як псувати.
Напорала Мишва купцеві барышів,
Аж плаче він біля своїх мішків.

Дурний купець, та й годі!
А нашо ж всіх порозганяв,
Коли один злодюга крав?
Як не піймав, то й не кажи, що злодій.

1859

ТОРБИНА

У темному кутку, де рогачі стояли,
Де віник ставили та трісочки складали,
Лежать Торбіні довелось.
Давно її покинув хтось.
Лежить порожня Торбина,
Неначе драная ряднина;
Її і в руки не беруть,
А іноді і сміттям приметуть.
Долежалась-таки Торбина —
Настала й ій щасливая година:
Хазяїн взяв,
Повнісіньку червінцями й напхав.
Неначе пані на перині,
Лежить Торбина в гарній скрині!
І по селу, й по хуторах,
І по купцях, і по панах —
Пішла про неї слава всюди:
Її шанують хитрі люди,
На неї дивиться усяк
Так весело та ласо так,
Як циганча на добре сало.
Та й що ж? Сього Торбіні мало:
Розчванилась вона,
Глузует над людьми, базіка,
Вибрихує таке, що на,
Неначе пані превелика!
А люди слухають, мовчатъ,
Бо хороше червінчики бряжчатъ.
А як Торбінка спорожнилась —
Де в біса її слава тая ділась:
Без грошей Торба — чортзна-що!

Велике діло, братця, гроші!
З грошима й дурні прехороші!
Є в дурня гроші — він і пан;
Є в його дорогий жупан —
І розум є; всі поважають,
На покуті усі саджають;
 Той йому сват,
 Той йому брат;
Його в бояри, в куми просять
І першу чарочку підносять.
 Сказать би дурням тим,
Що як капщук у них прорветься —
 Розійдеться їх слава, як той дим,
 І панство пишне минеться!

1859

ГОРЛИЦЯ Й ГОРОБЕЦЬ

Воркувала Горлиця у садку,
У куточку тихенькому, на бузку;
Жалкувала сизокрила, що вона
Незчулася, як минула і весна,
Не вгляділа, як одцвівся і садок,
 І черешні, і вишеньки, і бузок;
Сумувала, що приайдеться восени
Десь шукати ще іншої сторони.
Підлабузнивсь до Горлиці Горобець,
Наче справді запорозький молодець:
— Ой послухай, голубонько, не журись,
Ти на мене, молодичка, подивись!
Чи є в світі де такій молодці,
Як ми, славні та веселі горобці?
На все вдатні — до любоців, до пісень,—
Цвірінькаєм, жартуючи увесь день!
Ти не бійся, голубонько, що зима
Посиплеється білим снігом... То дарма!
Нас з тобою теє лиxo не зляка:
Перебудем під стріхою в козака,
А як гляне ясне сонце на весну —
Забудемо тую зиму навісну.

Порозтають тії білії сніги,
Покриються травицею всі луги,
Розів'ється калинонька і садок,
Розцвітуться і вишенька, і бузок;
Заспівають усі пташки, як в раю,
Привітатимуть голубоньку мою...
А ти, серце голубонько, не журись
Та до мене, молодчика, прихились...
— Бодай тобі, Горобчику, не брехать,
А горлицям твоїх брехень не чуватъ!
Не до пари голубоньці Горобець,
Хоч який він прехороший молодець:
Треба мені, сизокрилій, голубка,
Як хорошій дівчиноньці козака.—
Де не взявшся сизокрилий Голубок —
Як ухопить Горобчика за чубок!
Пом'яв його, понівечив, як хотів,
Оскуб його, молодчика, та й пустив:
— Оце тобі, Горобчику, так не вчись,
До чужої голубоньки не тулись...—
Як дремене Горобчикочок у садок,—
Болить його головонька і чубок.
Регочутися проклятії Горобці:
— Отак наші добувають молодці! —
Засоромизься осміянний Горобець
Та й покинув ріднесенський табунець,
Полетів він світ за очі у садки
Відшптуватъ головоньку і боки.

Я вигадав, лежачи на печі,
Для вас сюю баєчку, паничі!
Ой не будьте, паниченъки-молодці,
І ви такі, як отії Горобці...
Пригортайтесь, козаченьки, до дівчат —
Хіба мало є хороших бровенят?
Дівчинонька як квіточка, — з нею рай,
А чужої молодиці не займай;
Бо налетить часом сивий Голубок —
Болітиме головонька і чубок!

МИШАЧА РАДА

Задумала Мишва вчинить велике діло,
Щоб слава загула про них
По всіх усюдах, щоб вдивило
Не то людей — котів дурних.
Мишай до біса назбігалось;
Чимало й Пацюків зібралось,
Старих і молодих.

От в кухві тій, що з борошном стояла,
Уся громада посидала —
Розслухать, що і як.

Найстаршенький Пацюк мовляє так:
— Оде зібрались ми, панове громадяни,
Про от що розсудить:
Пора б і Мишам в світі житъ
Так, як живуть усі миряни;
А для того нам треба положить:
Щоб був порядок в кожнім ділі —
Збирати раду щонеділі...

Чи так, чи, може, як?
— Розумне діло! Так, то й так!.. —
Гукнула разом вся громада.

— А щоб була доладна рада,—
Старий Пацюк кричить,—
Закон постановить:

Пускати на раду всіх хвостатих,
А куцих не пускати,
Бо хто бував в руках проклятих,
З того добра не ждать!
Чи так? Рішайте, коли чули!..

— Так тому й буть! — усі гукнули.—
Так!.. Куцих не пускати!.. —
Мишва таку приміту знає:

У кого довший хвіст — той розум
більший має,

А хто свій хвіст ізбув,
Той дурнем всюди був —
Чи то в якій-небудь пригоді,
Чи на війні, чи у поході.
От через тиждень, в темну ніч,
Справдилась Пацюкова річ:
Була між ними перша рада.

Зібралася як слід уся громада;
Посіли, гомонять...
Аж гульк — і куций є між ними...
Ну що його робить з дурними?
Ну як утерпіть — не сказатъ?..
Пацюк углядів молоденький
Та зáраз дядька штовх тихенъко:
— А що ж се,— каже,— як се так?
Відкіль се взявся неборак?
Чому ж йому ніхто не вкаже?
Та се вже справді сором, глум!..
— Цить, язикатий! — дядько каже.—
Бо то ж мій кум...

1863

ПАН НА ВСЮ ГУБУ

В якійсь далекій стороні...
В Німеччині... в Туреччині... Та ні!..
Таку ледачу пам'ять маю,
Що й не згадаю.
Далеко десь, серед чужих країв,
Пан на всю губу жив,
У розкоші, як пану подобає.
Суддею б то, чи що, служив
(Чи справді є там суд — хто його знає!..).
Жив хороше, і їв, і пив,
Нічого не робив,
Підписував, що скажуть люди,
Не знаючи, що з того буде.
Так живучи, про що тужить?
Два віки б жити,
Не сподіваючись умерти;
Та от біда: як набіжить —
Не заховаешся від смерти...
Настав той скорбний час —
І панів вік погас,
Сказати просто — вмер, та й годі,—
Спокійно, тихо, мов заснув...
Засумували всі в господі,
Бо добрий господар він був.

Як не живи, а на тім світі
 Про все одвіт oddай,
 На панство не вважай,
Бо там не те, що у повіті...
Явивсь мій пан, стоїть, і жде,
І думає: «Ну, що то буде?..»
Аж дивиться — громада йде,
Усе старі, поважні люди.
— Ну, брате,— кажуть,— як ти жив?
Добро чи зло робив?
— А що ж, панове,— пан мовляє,—
 Нічого не робив!..
Мене усяке добре знає!
Суддею був, для себе жив;
Про все мені було байдуже...
— Ну добре ж,— кажуть,— мицій друже,
 Гаразд, що так ти жив.
 А нуте, братця, одчиняйте
Ворота в рай! Земляче, йди! —
 Промовили діди.
З якої речі? Потривайте —
 Озвався сивий дід,
Що біля царини знаходивсь.—
 Ні, так не слід,
Щоб лежень та того сподобивсь!..
— Та ну-бо,— кажуть,— слід!
Яка б з його була робота,
Коли нічого він не вмів?
Він тільки б лиха наробив!
— Хіба...— промовив дід — і одчинив
 ворота.

Колись я в суді був і бачив сам
 Якраз такого пана там.
Хороший чоловік, мовляли люди,
 Плохий, нічого не бере...
От, думаю собі, і вмре,
 То паном буде.

БДЖОЛА І МУХИ

Хтось Мухам набрехав,
Що на чужині краще жити,
Що слід усім туди летіти,
Хто щастя тут не мав.
Наслухались дві Мухи того дива
(Про се найбільше Чміль гудів).
— Тут,— кажуть,— доля непщаслива,
Дурний, хто досі не летів!
Покиньмо, кумо, Україну,
Нехай їй хрін!
Та помандруймо на чужину,
Аж до веселих тих долин,
Де доля кращая витає
І, може, плаче, нас ждучи...
Зими там, кажуть, не буває,—
Гуляй, безпечно живучи! —
Так одна Муха-цокотуха
Базікала з кумою вдвох.
Коли поглянуть на горох —
Сидить Бджола та мовчки й слуха.
— Здоровенькі були! —
Обидві Мухи загули.—
От добре, що зустрілись з вами...
А нуте ѹ ви збирайтесь з нами! —
На це Бджола сказала їм:
— Шкода! Я рідну Україну
Не проміняю на чужину,
Нехай се щастя вам самим.—
А Мухи разом задзижчали:
— Ось годі, не кажіть!
Жили ми тут — добра не знали,
Бодай би так не жити!
Не то пани, дурні селяни —
Усяке шкодить нам;
Щодня таке життя погане,—
Колись так буде й вам.
— Ні, я сього не сподіваюсь,—
Сказала їм Бджола,—
Мені шаноба скрізь була,
Бо я без діла не тиняюсь.

А вам —
Однаково, що тут, що там:
Ви ні на кого на жалкуйте;
Обридло тут — туди мандруйте,
На втіху павукам.

Я про охочих до мандрівки
Давно сказати хотів:
Хто дома зледащів,
Тому не жаль домівки.
Діди мовляли ім колись:
Ідіте, ринде,
Куди інде,—
Нашо ви нам здались?
Там, може, вас не знатимуть,
То й риндою не зватимуть.

[1872]¹

В Е Д М I Д Ъ - П А С I Ч Н И К

У темнім лісі, за горами,
Зібравсь усякий звір:
Вовки, лисиці з ховрахами,
Зайці дурні, шкідливий тхір
І ще там деяких чимало
Безпечно в лісі панувало.
Була і пасіка у них...
Нехай, мов, люди не гордують,
Що тільки все вони мудрутъ
У хуторах своїх!
От радиться громада стала —
Кому б то пасічником буть?
Лисичка зараз і вгадала:
«Ведмедика кликнуть!»
Послухали і по-дурному
Постановили, що ні кому
Так не впадає, як йому.
Не то розумний — дурень знає

¹ Тут і далі в квадратних дужках позначено рік публікації твору за життя автора.

І скаже світові всьому,
Як скрізь Ведмідь той мед тягає,—
Так де тобі! І не кажи,—
Себе, мов, стережи!
Почав Ведмідь хазяйнувати,
У пасіці порядкувати:
Щодня він мед тягав
Та в берлозі ховав.
Дозналися, кинулись до його —
І меду не знайшли нічого...
До суду потягли,
Прогнали злодія старого
Ta ще й приказ дали:
Заперти бісового сина
На цілу зиму в берлозі.
Ведмедику лиха година:
Зарився у лозі,
Дарма, про все йому байдуже,
Лежить та ласує медком.
«З тобою,— дума,— милий друже,
Нам тільки й жити двом».

Таких Ведмедів на приміті
Ще трохи є у нашому повіті.

[1872]

ВІВЦІ ТА СОБАКИ

Один заможний господар
Надумався Вовків злякати.
— Що,— каже,— той вівчар,—
Собак дві сотні назбирати! —
Здається б, і гаразд було:
Вовки полохать перестали,—
Так друге лихо підросло:
Свої Собаки шкодить стали.
А ж жаль бере, як розказати:
З Овечок перше вовну драли,
А далі мясяса забажали
Та й ну щодня Овець качать,—
До осені звели отару...

Зосталось, може, з пару,
Та й тих упорали під темну ніч,
Щоб більше не кортіло.

На се коротка річ:
Дурний порядок — дурне й діло.

[1872]

ВОВК ТА ЗОЗУЛЯ

Надумавсь Вовк, що жить йому погано:
Не з'єсть, не засне до пуття,
Що вік його минає марно,
Що треба кращого шукать собі життя...
Сидить він раз під дубом та й куняє,
Ніхто його не розважає,—
Аж чує — на вербі,
Між листям десь, Зозуля закувала:
— Ку-ку! Добривечір тобі!
А що се, Вовчику, чи не журба напала?
Чи, може, підтоптавсь?
— Яке там підтоптавсь! — до неї Вовк озвавсь.—
Тобі усе, паньматко, смішки!
А декому ні кришки:
Тут думка неабияка
Морочить козака.
— Скажи ж мені, нехай і я почую,—
Зозуля каже,— що і як,
Про що міrkue неборак?
— Прощайте,— от що!.. Помандрую,—
Мовляє Вовк, — покину вас усіх.
— От тобі й на! Чи справді, чи на сміх? —
Зозуля, сміючись, питает.—
Вигадуеш ты, друже мій! —
Розсердивсь Вовк та й каже їй:
— Які там вигадки! Либонь, не знає,
Як кожен біс мене ганяє,—
Хотіли б навіть вбитъ!
Ні, годі вже мені терпіть
Таку лиху годину...
Попхаюсь, серце, на Вкраїну,—
Хороша, кажуть, сторона:

Життя таке, що на!
Там люди не страшні: шанують, привітають;
Собаки там нікого не займають,—
Живи як хоч, де хоч ходи,
Не сподіваючись біди.
— А Вовчі норови ти де подінеш? —
Пита Зозуля.— Тут покинеш?
— Бодай тебе, Зозуленко моя! —
Сміється Вовк.— Вигадуєш дурниці...
Хіба ж Вовки — Лисиці,
І я — мов і не я?..
Був Вовком я і Вовком буду
Довіку і до суду!
— Ой Вовче, Вовче, не хвались,—
Промовила Зозуля,— стережись!
Ось не мандруй ти здуру,
Бо здіймуть з тебе шкуру.

Не забувайте, земляки:
Єй між людьми такі Вовки,—
Про других — де тобі як виютъ,
А самі ж лихо діють.

[1872]

ГАДЮКА І ЯГНЯ

Під дубом у гаю жила Гадюка,
Непросипуща злюка:
Усе було сичить-сичить,
Щоб кого-небудь укусить.
Мале Ягнятко там гуляло;
Скік-верть, сюди-туди —
Та якось під той дуб і доскакало,
Не сподіваючись біди...
Гадюка кинулась та й укусила,—
От так, як бач,
Безвинного занапстила.
Ягнятко в плач,
А потім на травицю впало.
— Ох, за що ж, за що? — простогнало...
А бісова Гадюка знов сичить:

— Щоб тут гулять не сміло!
Ти, може, затоптать мене хотіло,
 Вас треба вчить! —
Ягнятко більше не озвалось...
На світі нажилось, награлось...
 Затихло... спить...

Колись і між людьми чимало
Таких ягнят попропадало.
Тепер гадюкам час сказать:
Минулися вже тії роки,
 Що розпирали боки,—
Дай, боже, правді не вмирать!

[1872]

Г Р О М А Д А

Одваживсь Вовк у Лева попросити,
Щоб старшиною до Овець
Наставили його служити...
Лукавий молодець!
Попереду він кинувсь до Лисиці,
Щоб тая нищечком у Львиці
Поворожила про його.
Лисичка здатна до сього:
Крутнула хвостиком — і помоглося,—
 Все до ладу й прийшлося.
Став думати Лев, що, може б, і не слід,
 Бо препоганий Вовчий рід,—
Та треба ж іноді і жінці догодити...
 Тут як би владити так,
Щоб який-небудь неборак
Не здумав шелесту зробити:
 Скрутив, мов, як хотів...
 І Лев звелів
Кликнуть громаду на пораду.
 Ну, чи громаду, то й громаду...
Зійшлись... Ніхто нічого не сказав...
 І Вовчик старшиною став.
А Вівці ж що? Хіба ж вони поснули,
На раді стоячи? Про їх же діло йшло?..

От те ж то й лишенько! Овечок не було,
Бо не покликали — забули...
А слід побуть їм там!

Панове громадяни!
Ся байка вам
В пригоді, може, стане...

[1872]

К В И Т И

У гарному будинку на вікні
Бриніли Квіти у макітрі;
Тихесенько вони гойдалися на вітрі,
Радіючи весні.
На другому вікні стояли інші Квіти:
З паперу зроблені і шовком перевиті,
На дротяних стебельцях, наче мак,—
Хто йде, дивується усяк...
Чого тепер не роблять люди!
Без коней їздять, — ще колись
І не таке диво буде:
От-от — дивись —
На місяць злізуть панувати
І там почнуть
По-своєму порядкувати,
Ще й земство заведуть...
А покіль що — повернем річ на Квіти.
День парний був; у холодку спочити
Ховавсь усяк.
От справжні Квіти кажуть так:
— Ой Вітрику, наш милий друже!
Навій нам дощiku мерщій,
Бо душно стало дуже
Скрізь по землі сухій.—
А тії, шовком вбрані Квіти,
Сміються з них:
— Кому-кому — ще й вам годити,—
Не бачили дурних!
Навій їм дощiku із неба...
Нашо він здавсь, коли його не треба?
Поналива води —
Хоч не ходи.

Не слід їм, Вітре, догоджати,
Бо що вони за Квіти, треба знати?

Ще тиждень поцвітуть,
А потім і посхнуть.

Ось ми не простою красою —
Сам бачиш ти —

І літом і зимою
Умімо цвісти.—

А Вітер віс, повіває...

Вже близько хмара... дощик накрапає...

І зразу зашумів —
Долину звеселив...

А тії Квіти, шовком вбрані,
Попадали, неначе п'яні,—

Пропала чвань!

Тепер — куди не глянь —
Скрізь по двору їх вітер носить.

Розумному, як кажуть, досить!..

[1872]

М У Х А Й Б Д Ж О Л А

Весною Муха-ледація

Майнула у садок

На ряст, на квіти подивиться,

Почутъ Зозулин голосок.

От промостилась на красолі

Та ѹ думає про те,

Що як то гарно жить на волі,

Коли усе цвіте.

Сидить, спесиво поглядає,

Що робиться в садку;

Вітрець тихесенько гойдає,

Мов панночку яку...

Побачила Бджолу близенько.

— Добриденъ! — каже ѹй.—

Оддиши хоч трохи, моя ненько.

Сідай отут мерщій.

— Та ніколи мені сидіти,—

Одвітує Бджола,—

Вже час до пасіки летіти:
Далеко від села.
— Яка погана,— Муха каже,—
На світі доленька твоя:
Раненько встане, пізно ляже...
Мені б отак — змарніла б я,
За тиждень би головоньку схилила.
Мое життя, голубко мила,—
Талан як слід:
Чи де бенкет, чи де обід,
Або весіллячко, родини,—
Такої гарної години
Ніколи не втеряю я:
І їм, і ласую доволі,—
Не те, що клопоти у полі
І праця бідная твоя! —
На річ таку Бджола сказала:
— Нехай воно і так,
Та тільки он що я чувала:
Що Муху зневажає всяк,
Що де ти не поткнешся
Або до страви доторкнешся,—
Тебе ганяють скрізь:
Непрохана не лізь.
— Стару новинку,— каже Муха,—
Десь довелось тобі почутъ!..
Запевне, дурень дурня слуха...
Велике діло — проженуть!
Не можна в двері — я в кватирку
Або пролізу в іншу дірку —
І зась усім!

Нехай ся байка мухам буде,
Щоб не сказали часом люди,
Що надокучив їм.

[1872]

ОСЕЛІ ХАЗЯЇН

Один Хазяїн мав леваду.
Самому ніколи левади стерегти,
Бо треба дать у полі раду,
Щоб діла не звести,

А тут ще нікого й наймати:

Робочий час — пильнує всяк.

Знайшовсь Осел-мастак,—
Його й найняв левади доглядати,
Проклятих горобців та гав ганяти.

Осел був чесний неборак,—
Не гріх сказати, що слід би й людям так,—
Не то щоб що — листка займать боявся,
Одна біда — що недотепний вдався:

Шкідливих горобців та гав

Він щиро так ганяв,
Що витоптав всі кавуни і дині,
Неначе буря рознесла.

Як глянув Господар — і зозла аж посинів,
Вхопив рубель та й ну гатить по спині
Сердешного Осла.

А люди, сміючись, піддакують ще збоку:
«Отак йому, отак, щоб знов,
Як з баштана робить толоку!»

А я б їм те сказав,
Що нічого Ослові дорікати,
Що лучче б разуму спитати
У того, хто наймав...

[1872]

СОБАКА Й КІНЬ

Був на селі Квачан-собака,

Кудлатий та товстий;

Хвіст здоровенний, як ломака,

І сам такий страшний.

Раз, лежачи знічев'я на травиці

У холодочку під кущем,

Він розбалакався з Конем

Про те, про се, про всякій дурниці,

А далі річ на те звернув,

Що він у господарстві — сила,

Не те, що Кінь або Кобила,—

Усяк се, може, чув.

— Що ж, Коню, ти попихач головатий...

Диковина тим возом торохтіть;

Велике діло борону тягати
Або снопи возить!
Он я: і череду у полі доглядаю,
Весь двір, кошару стережу,
До току побіжу —
Цілісінську ніч не спочиваю! —
На річ таку Собаці Кінь сказав:
— Се, може, й правда, хто вас знає;
На світі всяк буває...
А я б тебе про от що попитав:
Коли б я не хотів у полі працювати,
Коли б я хліба не возив,
То ѩó б стеріг тоді кудлатий
І що б він їв?

I люди є такі ледачі,
Мудрують по-собачий:
Ми, бачте, сила, ми — стовби,
У нас, мов, золоті лоби,
Ми громадяни, —
А то все сучня копійчане,
Бадилля світове!..
Сказав би щось про Квачана такого —
І що воно й до чого, —
Та цур йому — бо ще порве!..

[1872]

X M A R A

Над селами, над нивами,
Лугами та долинами
Велика Хмара йшла.
Ні жита, ні пшениченъки,
Ніякої травиченъки
Дощем не полила.
Від степу від широкого
До моря до глибокого
За вітром потяглась.
Над морем гуркотаючи,
Весь день не оддихаючи,
Дощем вона лилась

Діждала нічки темної —
І до Гори зеленої
 Присунулась спочить.
— Бач,— каже,— Горо милая,
Дощу не пожаліла я,
 Нехай тепер шумить!
— Шкода,— Гора озвалася,—
Сього не сподівалася
Од тебе, сестро, я!
Над селами, над нивами,
Над тихими долинами —
 Там славонька твоя!
На кожну стеблиночку
Пошлеш одну росиночку —
 І віку додаси,—
 А морю широченному,
Глибокому, силенному
 Води не надаси!
Гора сказала правдоńьку,
А я вам дам порадоńьку,
 Як жити до пуття:
Кохайте щиро правдоńьку —
І дасть вам бог одрадоńьку
 Щасливого життя.

[1872]

ДЕРЕВЦЕ

Ішов Панас із города додому
 З сокирою й мішком;
Вертаться довелось самому,
 Прямуючи ліском.
Іде Панас, не розглядає,
 Міркуючи про щось
(Міркує той, хто нужду знає),
 А ж чує — кличе хтось:
— Гов, дядьку! — хтось гукнув близенько.
Оглянувся: — А хто там,— каже,— де?
 Се я,— озвалося тихенько
 Деревце молоде,—
Як вгляділо я вас, так аж зраділо.

— А що тобі? — пита Панас.

— Є дільце, дядечку, до вас.

— Кажи, яке там діло. —

Деревце почало казать,

Яке йому життя погане.

Що не росте воно, а в'яне,

Що нігде віти розпускатъ

Через оті дуби й осики,

Хоч пропади навіки.

— А якби я само росло,

Я б не таке було:

Я б вирошло високе та зелене,

Усі раділи б через мене:

Вівчарики і орачі

У холодочку б тут лежали,

Весь день би пташечки співали

І спали б уночі...

Зробіте ласку, дядечку, велику,

Не жалуйте дерев старих,

Візьміть та вирубайте їх, —

Я дякуватиму довіку! —

Достав Панас сокиру та бруск,

Налагодивсь — і полягли дерева...

Пропав лісок

Знічев'я!

Тепер само собі стойть

Деревце молоденьке,

Сміється, шелестить

(Раденьке, що дурненьке!).

День, два — не вспіло погулять,

Вже й лиxo стало докучать:

То сонечко пече, то вітер його пхає,

А іноді буває

Морока і з дощем.

Раз якось хмара наступила,

Схопилася буря і зломила

Деревце бідне з корінцем.

— Бач, божевільне, так і треба, —

От тобі й вирошло до неба! —

Озвалася Сова. —

Сама дурненька голова,

Мовляв, біду собі купила —

Талан занапастила.

Гай! гай! Росло б, і розрослось,
І виросло б, набралось сили,
І хоч самому б жити довелось,
 Біди б не склалось... Світе милив!
 Нам лишенько через таких,
 Та жалко їх.

Моторнії сини й онуки!
Читайте байку — для науки.

[1872]

МАНДРИВКА

I

Над річкою стояв великий гай,
Зимою — затишок, а літом — божий рай;
Усяка пташечка, радіючи, співала,
 Весну і літо привітала.
В тому гаю два Голуби були
І, як брати, любесенько жили,—
 Дай, боже, так і людям жити.
 Чого б, здається, ще хотіти?
 Кохати б доленьку свою
 І воркувати мило, тихо,—
Так ніт же! І в гаю
 Нікде завидюче лихо...
 Знайшовся божевільний Шпак,
І брата меншого він став дурить брехнею
 І так, і перетак:
— Щó ви пишаєтесь долиною своєю,
 Коли ще більше світа є?
 От хоч і я — життя свое
 До вашого не прирівняю,
Я більше бачив, більше знаю,
 Бо дома не сиджу;
 Не брешуши, тобі скажу:
У вашу сторону я в гості прилітаю,
А летючи сюди, усюди побуваю,
 До всього придивлюсь
І розуму, як кажуть, наберусь.

У вашому гаю — що можна тут побачить?
Вівчар між нивами манячить,
Нічого дивного нема,
А там — подумай ти, небоже,—
Стойть тобі гора, на тій горі зима,
А під горою літо боже:
Скрізь зелено, усе цвіте...
Чого там не росте?
Від ласощів аж віття гнуться,
Не знаєш, до чого й сунуться:
Мигдалики і виноград,—
Іси, іси, аж рад.
Тут тільки й ласощів, що просо та пшениця...
А що таке, спитать би вас, жар-птиця?
Диковинки такі, як там,
І не присняться вам.

II

Наслухавсь Голубок Шпакової дурниці,
Аж крильця трусяться летіти до жар-птиці.
І став він братові казати:
— Я хочу, братику, летіть побачить світа;
У нас іще багато буде літа,
Далеко вспію облітать.
Почув би ти, що Шпак розумний каже,—
Завидно стане хоч кому.—
Брат здивувавсь і так сказав йому:
— Шпак нісенітницю таку тобі розмаже,
Що й груші на вербі ростуть!
Шпаки, я знаю, брешуть дуже,
А дурні їм і віру ймуть.
Не гріх, не жаль тобі, мій друже,
Мене покинуть і майнуть?
Нас птиці осміють:
Жили, жили та й розлетілись...
Хіба ж на те ми подружились,
Щоб потім плакать, жалкувати?
І день і ніч я буду сумувати;
Чи хмора набіжить, чи ворон де закряче,—
Я думатиму, де ж то він,
Голубчик мій? Серед чужих долин
Лежить в недузі, може, плаче?

Не матиме покою серденъко мое... —
А братик знов свое;
— Ненайдовго ж я хочу полетіти —
На тиждень чи на два, а потім і вернусь,
І знов ми будемо з тобою вкупі жити.
Не бійся, братику, я ж не боюсь;
Побачить хочеться мені жар-птицю дуже.
Про все, про все тоді, мій друже,
Я розкажу тобі: де був,
Що бачив, що почув,—
Я облітаю всі куточки...
— Бог знає,— каже брат,— чи доживу... —
А слози капають тихенько на листочки
І падають росою на траву.
Не помоглось — летіти та й летіти!
— Прискучило тобі зі мною жити,—
Промовив брат,— нехай і так,
Нехай сміється Шпак...
Мене згадаєш, милив друже,
І пожалкуєш дуже, дуже...

III

Остався Голуб сам; сумуючи, сидить,
А неслухняний брат летить, летить...
Де не взялась на небі чорна хмара,
І блискавка, і дощ, неначе божа кара.
Злякався Голубок
І на суху вербу спустився;
Як не ховавсь, як не тулився,
А все-таки як хлющ обмок.
Переполох затих, і сонечко пригріло;
Він далі полетів, а лихо знов приспіло:
У полі пасіка стойть;
Під деревом пшено розсипане лежить;
Голодний Голубок зрадів, не оглядівся —
Під сіточкою опинився,
Бо то принадонька була.
Чи сіточка гнила,
Чи так воно вже склалось —
Хоч ніжку натрудив, хоч крилечко пом'ялося,
Оначе вирвався і полетів.

Одуматсья не вспів —
Назустріч знов біда велика:
На його кинувся Шуліка;
От-от би Голубок пропав,—
Де взявся Орел — і ворога прогнав.
Не стало сили більш летіти;
У хуторі під тином він присів,
Щоб трошечки спочити.
Сидить, задихався, змарнів,
І труситься, і хниче.
Біда біду, як кажуть, кличе:
Десь хлопчик недалечко був,
На нього цуркою шпурнув
І в голову якраз ударив дуже...
— Ой, де ж ти, братику, мій друже! —
Схопившись, крикнув Голубок
І повернув у рідний свій куток.
Де й сила тая узялася:
Яка біда над ним стряслася,
А, як стріла, він легко полетів
Туди, у тихий гай, де бог благословив.
— Ой краю мій, мій раю!
Тебе я привітаю! —
Промовив він, спускаючись у гай.
Розвеселив він брата невзначай;
Всю ніч вони тоді не спали
І тихо, любо розмовляли,
Аж покіль сонечко не піднялось;
Жаль, що розказувать прийшлось
Не про диковинки, а про лиху годину.
— То Шпак мудрований хотів мене звести,—
Жалівся менший брат.— Голубчику, прости!
Тепер тебе довіку не покину.

IV

На крильцях правдоночки я баєчку пустив,
Щоб всякий знов і розумів,
Що в світі божому нема кутка без горя
Не тільки тут, а і по той бік моря.

Кому мандрівка сміх, кому усе дарма,
Хто вітриться кудись шукать якогось раю,
Тому я приказку старен'ку нагадаю:
«Там хороше, де нас нема».

1889

ДИКОВИНА

Ішли у город дечого купити
Два чоловіки із селян —
Гордій та Севастян.

Гордій умів на світі жити,
Куток свій щиро поважав,
Далеко щастя не шукав,—
Шукають щастя нещасливі,—
Воно само його знайшло,
В своїм добрі на рідній ниві
І виросло, і розцвіло.
От Севастян — се друге діло;
Тому інаково щастило,—

Не близький світ топтав:

Не тільки в Крим ходив — в Туреччині бував,
Далеко десь, аж біля моря;
Набрався розуму, довідавсь дива й горя;

Один був гріх: і не дихне,
Як не брехне.

— Що,— каже,— тут ми топчемось з тобою,
Мовляли, з хати до млина?
Он за Балканською горою
Чудесна, брате, сторона!

Жаль про одно — погана доля склалась:
Не знатъ, кому вона досталась...

Згадав я огірки... які вони у вас?

Буває, нічого й кусати,
А там — не тільки більші нас,

Ще більші навіть хати! —

Зареготавсь Гордій і став йому казати:

— Так як же його в біса їсти?

Сокирою рубать? Гуртом, чи що б то, гризти?

— Еге,— зам'явся Севастян,— гуртом ідять.

— Диковина! — Гордій мовляє.—

Чого на світі не буває!

От хоч і тут... чи бачиш той місток?
Навдивовижу всім турецький огірок,
А наш місток диковина не тая,
Чи є в Туреччині такая?
— Що ж там таке? — питав Севастян.—
Який там бог послав талан?
— Такий талан,— Гордій йому мовляє,—
Що декого до смерті налякає,
Правдивий чоловік і їдь, і йди,
Не сподіваючись біди,

Ану поткнись брехун — утне такую шкоду:
Розсунеться — і той шубовсьтв у воду.
Була торік тут приключка страшна:
Шубовснув пан один і старшина.
— Он воно як! Се дивне діло!
Признатсья, де вже я не був, —
Такого дива і не чув...—
Промовив Севастян несміло.
— Ото ж то й то! — плете Гордій.—
Місточок неабиякий!

Твій огірок — диковина сказати —
Нехай би як гарбуз, а то ще більше хати! —
Розсердивсь неборак: — Який ти молодець!
Попереду ще треба знати,
Які там в біса хати —
Неначе курінець,
Такі, що ледве можна влізти,
Лягти або присісти.—
Отак балакають, ідуть,
Вже й потомилися, аж ноги волочуть.
До города дорога й недалека,
Не забариться б перейти,
Ta як на те така стояла спека,
Що й місця не знайти;
У холодку — і там парнá, аж в'ялить,
Бо сонечко вогнем неначе палить.
Ідуть... от-от місток... блищить уже й вода.
«От,— дума Севастян,— біда!»
— Та й душно ж! — каже він.— Морока!..
А що пак, річка тут глибока?
— Найглибше під містком, сажнів у два води,—
Сказав Гордій,— а далі хоч бреди,—
Прехитра, пане-братьє, річка,

Дарма що невеличка.—
Одначе Севастян придумав, що сказати:
— Бач, курява яка, чобіт і не пізнатъ...
Ходім ми просто через річку;
Обмиєм чоботи і вийдем на травичку,—
І ближче, і чистіш.
— Еге,— додав Гордій,— і охвітніш...

Брехню, як бачте, добре чеше
Мій Севастян,
А інший неборак із городян
І Севастяна перебреше.

[1891]

КОНИК-СТРИБУНЕЦЬ

У степу, в траві пахучій,
Коник, вдатний молодець,
І веселий, і співучий,
І проворний стрибунець,
Чи в пшениченську, чи в жито,
Досхочу розкошував
І цілісін'кеє літо,
Не вгаваючи, співав;
Розгулявся на всі боки,
Все байдуже, все дарма...
Коли гульк — аж в степ широкий
Суне злючая зима.
Коник плаче, серце мліє;
Кинувсь він до Мурав'я:
— Дядьку, он зима біліє!
От тепер же згину я!
Чуєш — в лісі ворон кряче,
Вітри буйнії гудуть?
Порятуй, порадь, земляче,
Як се лихо перебутъ!
— Опізнився, небораче,—
Одказав земляк йому,—
Хто кохав життя ледаче,
Непереливки тому.

— Як же в світі не радіти?
Все кругом тебе цвіте,—
Каже Коник,— пташки, квіти,
Любе літчеко на те;
Скочиш на траву шовкову —
Все співав би та співав...—
На таку веселу мову
Муравей йому сказав:
— Проспівав ти літо боже,—
Вдача вже твоя така,—
А тепер танцюй, небоже,
На морозі гопака!

[1890]

ДІДОК У ЛІСІ

Пішов Дідок у ліс по дрова;
Не забарився в'язку нарубать,
Та як її на плечі взяТЬ:
 Осика — не половА!
Як не мостиВсь, як не ладнав,
А оберемка не підняв.
 Сердега сів, схилився
 Та й зажуриVся.
Згадалось все йому — і давня давнина...
 А де тепер вона?..
Минулось все, неначе снилось;
Далеко десь туманом вкрилось,
 Не буде знов;
Прожив той вік, мов поле перейшов,
Квітчастее, веселе та зелене...
 Ох, доле, доле!.. А тепер...
 Дідок слізозу утер.
— Забула десь і тая смерть про мене,—
Зітхнувші тяжко, він озвавсь
І за вірьовку знов узявсь;
Аж чує — щось по листях шелеснуло,
Холодним вітриком дихнуло...
 Коли глядить —
СтрашеннA Смерть близесенько стойть...
Дідок оторопів,— і рученьки помліли,
І причувається, неначе із могили:

— Я недалечко йшла,
На той світ душу провела,
Аж чую — тут і ти озвався.—
Сердега так перелякався,
Що аж тремтить; якби молодший був,
То, може б, дременув.
— Звиняйте, тіточко, я... теє... вашу ласку,
Щоб помогли мені піднятися на плечі в'язку,
Як не во гнів се буде вам.

Буває трудно, гірко нам
На світі тую лямку терти,
А все-таки ми боїмось умерти.
Живий живе гада,
І смерть — найгіршай біда.

Г А В А Й Л И СИЦЯ

Літаючи по дворах, Гава
Шматок ковбаски добула;
Хоч кажуть, що вона дурна роззыва,
А до крадіжки здатная була.
От узяла та й полетіла,
Щоб недалечко, у ярку,
На самоті поспідати до смаку:
Усе було, ще ковбаси не їла.
«Спасибі,— думає,— розумним головам,
Що в світі потрудились,
Усячину робить навчились;
Поміж людьми, як кажуть, добре й нам:
Що-небудь можна роздобути».
Не вспіла Гава носом ткнути,
Аж і Лисичка тут стойть
І жалібно квилить:
— Голубко-кумонько! Тебе я ждала-ждала,
Аж плакала, як виглядала,
Щоб голосочек твій почуть,
Хоч на хвилиночку про горенько забути...
Ти, може, серденько, того й не знаєш,
Як гарно, любо як співаеш,—
І соловейко так не втне...
Розваж хоч трошечки мене! —

Прийшлося розявитись дурному горлу:

— Кра! кра! — а ковбаса додолу.
Лисичка хап — і у кущі мерщій,—
Оддячила кумі своїй!

Прокракала, розявя, огляділась,—

Чортма куми і снідання нема...

— А щоб ти,— каже,— подавилась,
Лукавая кума!

Прилаштиться підлиза хоч до кого:

Солодкі слова

Приманюють великого й малого,—

То вже така дурниця світова;

Про се розумні знають люди,

Та що ж ви будете робить:

Хто маже — не скрипить,—

Так, мабуть, і довіку буде.

КІТ ТА БАБА

У одному селі була

Весела баба Шелестиха.

— Аби я добрењко жила,

А більш копи не буде лиха! —

Шуткуючи, було і скаже, і моргне: —

Дивіться на мене! —

Всім весело, як Шелестиха скаче:

— Не треба нам того, хто плаче,

Сльозами коровай не бгать... —

Весела баба, що казать!

Раз на святках пішла куму провідать,

Погостювати і пообідати,

В беседі серце звеселить,

Дулівочки попить,

А на потуху —

Варенуху.

Оставсь у хаті Кіт хазяйнувати,

Щоб мишам волі не давати;

Сидів він цілий день під лавою даремно,

Аж покіль стало темно,

А бісова мишва нігде не шелестить;

Розсердивсь на таку дурницю,

Нюхнув угору — щось пахтить;
Він скочив на полицю
І з миски ковбасу під припічок поніс.
«Жди тих мишей,— подумав,— хай їм біс!
Се, певне, корисніше буде,
Недаром же смакують люди...»
А ж двері рип у хату із сіней —
Вернулась баба із гостей;
Як глянула — аж здивувалась;
Не думала, не сподівалась,
Щоб збожеволів Кіт,—
Хіба пристріт!..
Швиденько свічку засвітила,
Сама на лаві сіла;
Під припічком мурло сидить,
А баба головою хить та хить
І ну хазяїна журити:
— Так от як ти почав робити!
За те, що жив в теплі, в добрі...
Гай-гай! Сміятимуться кури,
Кричатимуть в дворі:
Лedaщо Кіт, злодюга мурий,
Знущається над бабиним добром...
Його із хати помелом!..—
А Кіт ковбаску уминає,
Неначе й не до його річ.
Бабуся знов: — І сорому немає!
Ковбаски захотів... який панич...
Се не панич, се чортова нахаба,
Се капость, се розор, а не користь...—
Дудукає п'яненька баба,
А Мурий єсть собі та єсть.
Що ж помоглось од бабиної казки?
Занапастив кільце ковбаски;
До половини, може, з'їв,
А то порвав і розкришив.

До прикладу я хочу так сказати:
Де треба настрашить, там нічого в кутку,
Як кажуть, прясти на тонку
І теревені розпускати.

ГОРШКИ

Був собі Горщик золотий,
Хороший, дорогий!
Прийшла Біда і Горщик той розбила;
Жаліли всі, вона не пожаліла,—
На те Біда!
Скрізь її знають — села й города.
Чого вона не виробляє?
Не тільки що Горшків — людей не розбирає.
І опинився Горщик золотий
Між череп'яними Горшками,
Щербатий і кривий,
З розбитими боками.
Всі насміхаються над ним:
— Ану лиш принеси водиці! —
А Кухлик і собі: — Шкода вже ім,
кривим,
Ходити до криниці!
Був колись Горщик, та розмок,
Тепер нікчемний черепок... —
Не змовчав Горщик, обізвався:
— Я — черепок, та золотий.
А ти вже хто такий?
Хороший тим, що в боки взявся! —
Поважний Розум се почув,
Прийшов, дознався, що до чого,—
І бідолаху золотого
В шовкову хустку обгорнув.
А щоб не чванилась кумпанія погана,
Усіх покидає за вікно.

Розбите золото — скрізь золото воно,
А череп'яна чвань — довіку череп'яна.

[1892]

ГУСИ

День за горою погасав;
Затихло все в гаю густому;
Гусятник хлопець заганяв
Од берега Гусей додому;

Гукав їм: «Гайда!» — і свистав,
Лозиною лінивих підганяв.
— Отак ми дожились з дурною головою!
 Отак нас стали шанувать! —
 Гелгочуть Гуси між собою.—
 Нам тільки й світа — мандруватъ
 Від хліва до болота,
 Та ще к тому така голота
 Лозиною тебе жене —
 Я, мов, отаман — бійсь мене!
 Де ж вона в світі, правда тая,
 Коли такеє діється з Гусьми?
 Забула, мабуть, доля злая,
 Відкіль наш рід і що за птиці ми.
 Учені та розумні люди
 Усюди славу рознесли,
Що наші прадіди — нехай їм легко буде —
Великий город Рим од ворога спасли...—
А хлопець слуха і сміється:
 — Тривайте, прийдуть празники —
 І ваша славонька минеться:
Хазайка побере за вас коповики;
 Поопадають ваші роги
 Наперекір старовині,
 Лежатимете ви на черені,
 Між стравою, задравши ноги.

Сказав би байку ще не так,
Та мій язик примовкнуть мусить:
Буває, вискочить гусак,
Почне сичать та ще й укусить.

[1892]

М У З И К И

Десь у веселому краю
Зійшлися у гаю
Ведмідь товстий та волохатий,
Всесвітній пасічник-ласун,
 Завзятий Цап-стрибун,
І телепень Осел ухатий,

Дурного розуму невдатний син,
Та передражник Малпенко Мартин.
Сидять, балакають під липою густою —
Хто бачив що, і де хто був,
Чи поблизу, чи, може, за горою,
Які новинки чув.
— Погано, братчики, без діла в світі жити! —
Так Малпенко Мартин розмову завершив. —
Признаться, нігде правди діти,
І я, гуляючи, прожив;
Одначе, скрізь тиняючись, чимало
Всього побачить довелось...
Ох, трудно в світі жити стало!
Пора і нам придумати щось...
Ви не турбуйтесь, — щоб довго не кортіло,
Я зараз хочу раду дать:
Музичить треба — от і діло,
Коли хотіли знати!
Зозуля накує музиці,
Сказати в добрий час:
Бенкет, весілля, вечорниці —
Покличутъ всюди нас.
Нехай гуляють добрі люди
В своїй веселій стороні;
Ім хороше, і нам корисно буде...
Чи добре я кажу, чи, може, ні?
— Так! Добре! Будемо музичить! —
Ревнув Ведмідь. — Розумна голова,
Не гріх і розуму позичить...
Робота гуртова. —
І стали на тому: щоб слова не зміняти, —
Не гаючись се діло розпочати.
Днів через три вони в тому ж гаю
Справдили вигадку свою;
Роздобули баса, цимбали,
І скрипочка, і бубон є;
Прехорошенько посідали
Та як ушкварили — ой лишен'ко мое!
Хто в ліс, мовляли, хто по дрόба.
Аж на ввесь гай луна гуде!
Ведмедів бас реве, неначе та корова
Із череди додому йде;

Цап на цимбалах паличками
І брязкотить, і дзенькотить,
Трусне борідкою або хитне рогами,
Мекече, бурмотить;

Між ними грає, не вгаває,
На скрипку Малпенко Мартин,
Кувікає, пищить, як іноді буває
Залізе порося у тин;
Осел силкується під кльоном,
Щоб всіх перемудрить,
І, як у діжку макогоном,
У бубон стукотить.

Злетілись Гави і Сороки,
Шпаки, Чижі і Горобці,

Регочуться, хапаючись за бóки:

— Ну, так! Удрали молодці!
Нехай їй біс — такій музиці,
Сполохала наш тихий гай,

Не можна вдержаться ніякій птиці,
Хоч куди видно утікай...

— Ось цітьте-бо! — Мартин гукає.—
Почин невдатний іноді буває!
Тривайте, братчики, не так ми сидимо,

От зараз я попорядкую...

— Щось та не так — і я вже чую,—
Озвавсь Осел: — Ні, мабуть, не втнемо.—

А Малпенко йому: — Та ну-бо,— каже,— годі!..
Не знаєш ти: музиці грать —

Не горобців полохать в огороді...

Послухайте, кому і де сідати:

Ведмедику — під липою старою,

А Цапу треба під вербу,
Ослові — на горбу,

Я примошусь під бузиною.—

Заграли знов — ще гірш нема ладу!

Якраз на ту біду

І Соловей тут опинився.

Вони до його: — Ну, мастак,—

Ти здорово співати навчився,—

Кажи по правді, що і як?..

— А що ж,— він каже,— вибачайте,

Ні те ні се:

Хоч десять раз пересідайте,
Немає хисту — от і все...
Почув я раз — старі сміялись люди,
Що квач притикою не буде;
Питаю: «Як?» — «А так, як бач,
Причина невелика:
Якая ж із квача притика,
Коли він квач?»

[1890]

П Е Н Я

Частенько між людьми буває —
Один свою біду на другого звертає.
А іноді ще так крутне:
Не можна на людей, так він на біса спхне.
Щоб не наскочити на лайку,
Я розкажу вам байку.

Жив-поживав козак заможний Клим.
Вподобавсь він щасливій долі:
Де не повернеться, вона усюди з ним —
І дома, і у полі.
Шановний, добрий чоловік;
За те йому ввесь вік,
Сказати до прикладу, кувало і плескало.
І коники були, і пари три коров,
І плуг волів, і овечат чимало,
За огородом млин молов.
Довгенько щось, ще з малечку, у його
Оверко, наймит, жив;
Моторний парубок, дотепний хоч до чого,
Усе він знов, усе гаразд робив.
Ніякий чоловік з гріхом не розминеться,—
І в селах так, і в городах;
Хоч ходить кінь на чотирьох ногах,
Та й той не раз спіткнеться!
Тяглась пилипівка, усе було як слід;
Прийшла Оверкові годинонька лихая:
Нізчимний борщ йому обрид,
Капуста, і рулі, та ще кулага тая;
Скоромного, сердега, забажав;
Десь він од паничівчував,

Що скіром здоровіше,
Та ще к тому й смачніше.
«Нехай же,— думає,— яєць я напечу.
Як буду у млині сидіти,
Наїмся досхочу —
Не буде так кортіти».
Дождавсь черги, пішов у млин
Та зараз же і заходився
Зробить почин.

Із дроту держальце скрутить він умудрився,
Туди яєчко примостив,
Недогарок в куточку засвітив
І над вогнем давай яйце вертіти,—
Розумного не треба вчити!..
Млин меле, стукотить,
Оверко думає: «Не треба і вечері...»
Аж тут хазяїн тиць у двері,
Розсвятив рот, стоїть.
— А що се ти, Оверочку, готуєш?
Пилипівки укоротив?
Біду, чи що, на себе чуєш? —
Оверко й руки опустив.
— Я... далебі... і сам не знаю...
Зовсім отуманів...
Як воно скoїлось — і не вгадаю.
Се біс проклятий спокусив.
— Та брешеш ти! Я тільки вперше бачу,—
Десь угорі озвалось Чортеня,—
Перемудрив чортячу вдачу,
А на менé уся пеня.

[1891]

ПІВЕНЬ ТА ПЕРЛИНКА

Під тином Півень, біля хати,
Знічев'я смітник розгрібав
І, квокчуши, там дещицю клював,—
Наїдку не було, а так — аби клювати.
У сміттячууглядів якось він
Блискучу кругленьку Перлинку
І дорогу таку новинку
Узяв та й викинув під тин.

— Не хочу я таких дурних новинок,—
Промовив він,— нашо здалась вона?
За жменю сих цяцькованих Перлинок
Не дав би я і зернятка пшона,—
Нехай дурний індик ковтає.

Так недотепа-неборак
Ганьбує те, чого не знає,
І думає, що добре так.

[1890]

Л Е В - Д І Д У Г А Н

Лев-дідуган на світі довго жив;
Багато лиха наробив;
На старість підтоптавсь, нема вже тії сили,
Що при здоров'ї мав:
І ноги трусяться, і очі помутніли —
Зовсім нікчемний став;
Лежить, одкинув хвіст і смерті дожидає,
А ще ричить і зозла позирає,
Неначе хоче настрашить.
Минулися вже тії роки,
Що розпирали боки,—
Тепер усяк йому віддячить норовить.
Колись він скрізь страшив, тепер у верболозі,
Як той горох, мовляли, при дорозі,
Хіба не схоче хто, той тільки не вскубне.
Кабан кликом під бόки стусоне;
Жаднуга Вовк рвоне його зубами;
Бугай товче рогами;
На що вже Зайчик-стрибунець —
І той урве хоч хвостика кінець,
А капосній Лисиці
Аж весело креснуть його по пиці.
Недужий лиходій і стогне, і харчить...
Аж бачить — і Осел біжить,
Щоб і собі хоч раз його вбрикнути;
Лев голову підняв, силкується гукнути:
«Ой, де ж ти, смерть моя!
Закрий мені навіки очі,

Щоб вже не бачив я
Зневаги тяжкої, дурної поторочі».
І справді тяжко, що й казати!
От до чого силений Лев дожився...
Бодай би був не народився,
Як так життя своє кінчать!

Хоч соромно, а можна прирівняти
І деяких людей
До тих зврій.
Не треба людям забувати:
Хто вік по-божому прожив,
Ніколи зла і кривди не чинив,
Того до смерті будуть поважати
І добрим словом поминати.

[1890]

ОСЕЛ І СОЛОВЕЙ

Раз у вишнєвому садочку
Лежав Осел у холодочку.
Побачив він між рястом Солов'я
І став йому гукати:
— Здоров, співун! Насилу вглядів я;
Який маленький ти, а кажуть, що горлатий,
Ану лишень утни!
Казали у дворі індикі,
Що ніби ти співати мастак великий,
Чи, може, брешути, вражії сини?
Ану, нехай і я почую,
Яку там пісню ти вдереш —
Веселую чи жалібну якую;
Тут сила не в тому — яку, а як утнеш!.. —
І Соловей почав співати.
Лунає пісенька на ввесь садок;
Лежить і слуха дурень головатий,
Неначе справді знає прок.
А Соловей аж горло надриває
І на всі заставки співає:
Щебече, і свистить,
І тьохкає, і торохтить.
На що вже горобці — і ті попритихали

І прислухатися стали.
Замовк співун і на Осла глядить,—
Чи буде, мов, хвалитъ?
— Ну, молодець — сказав суддя ухатий.—
Хороший птах:
Хоч невеличкий, та горлатий...
Ти, мабуть, виплодивсь не в наших сторонах.
Коли б ти нашого наслухавсь півня,
Тоді б ще краще заспівав;
Хоч він тобі й не рівня,
А все-таки хоч трохи б перейняв.—
Такої похвали співун не сподівався;
Якби був знат,
То й не співав.
— Прощайте, дякую! — він до Осла озвався.
— Прощай! — сказав Осел.— Навідайсь ще коли,
Бувай здоров, небоже!

Таких суддів, такої похвали
Не дай нам, боже!

[1891]

ЩУКА Й КІТ

Один мордатий Кіт до Щуки учащав;
Пройдисвітка зубаста знала,
Чого хвостатий кум бажав:
До берега частенько припливала
І щиро куманька свого
Карасиками шанувала,
А Кіт і не цуравсь сього,
Бо жирная мишва вже приїдеться стала.
Раз каже Щука так йому:
— Возьми мене мишей ловити.—
Дивуючись, кум глянув на куму
Та й засміявсь: — Надумалась дуріти!
Не навтішаєшся таким добром;
Карась і сам у рот тобі ускочить,
А хитрая мишва так іноді морочить,
Що треба буть мудрованим Котом,
Щоб висидіть, неначе неживому,
І оком не моргнуть;

Буває, що всю ніч стрибаєш по-дурному
І ні однісінській не вдастся в'яз звернути.—

А Щука на своє хилила:

— Ет, вигадки! Велике діло — миш;
На що ярші — і тих не раз ловила...
Піду-бо я! Хоч раз мене потіш.—

Ніхто не бачив, тільки зорі,
Як ласий кум і шустрая кума
Через садок попхались крадькома
І зачинились у коморі.
Кіт на полицю зараз же стрибнув,
Бо там давненько був,

А Щука — у куточку
Схovalася за бочку.

От перед світом Кіт довідаться біжить —

Аж Щука без хвоста лежить:
Прокляті пацюки одгризли.

— Бач, серденько, в яку біду ми влізли!
Хвоста й нема...
Ніхто не винен — ти сама,—
Мурличе Кіт,— се справді штука!
Ну що ж його тепер робить?

— Голубчику, рятуй! — тут простогнала Щука.—
На світі дай мені пожить...

У став мерщій пусті мене, мій друже,
До світа тут не доживу...
Хоч і нема хвоста — байдуже,
Як-небудь попливу.—

Побачив Кіт, що діло препогане,
Що, може, і йому вона в пригоді стане,—
Узяв куму, на спину примостиив,
Поніс до ставу та й пустив.
Пішла між рибами про неї всюди слава;
Сміються всі, Карасики найбільш:
«Догралася! Тепер мовчи та диш,
Безхвостая проява!»

На світі живучи, довіку вчись;
Що наробила здуру Щука —
Се всякому nauка:
Чого не тямиш — не берись.

БІЛОЧКА

Пухнату Біочку до себе Лев прийняв,—
Навіщо ѿк — того ніхто не зінав,
Бо не довідались Сороки-цокотухи;
Вони б усюди брехні рознесли,
Зробили б бугая із мухи:
«І так і перетак, ми бачили, були...»
Дознався я, що Біочка служила,
Нічого не робила;
Було їй сказано: нікуди не втікатъ
І панову хандру потроху розважать.
Марудна служба, що ѿк казати:
Аж жижки трусяться скакати,
А тут сиди, очицями моргай.
Наш вік біжить, не скажеш: потривай.
І Біочка свого діждала —
Старенька і беззуба стала;
Пора прийшла —
І службу відбула.
За те чумацький віз оріхів наділили.
Хоч слово панове справдили,—
Аж любо глянути: оріх в оріх,
Цілісінською б зиму, дякуючи, істи,—
Та тільки що ж? Дивись на них:
Дали тоді, як нічим гризти.
Є приказка весела: їж,
Коли роток ще свіж,
А то, як прийде час, зов'яне,
Тоді нішо вже не заглянє.

[1891]

ЛЕВ НА ОБЛАВІ

Жили у гущині глибокого байрака
Страшений Лев, всесвітній Лис,
Бурлака Вовк і наш Сірко-собака,
Що із села помандрував у ліс
І розбишакою зробився,—
З людьми, чи що, не вживився.
Побратались вони, щоб по-сусідськи жити,

Ніколи шкоди не чинить;
Умовились гуртом робити
Облаву потайну,
І хто добуде що — все нарівно ділити;
Лев був за старшину.
Улучив Лис годинонку щасливу,
У верболозі притаївсь
І якось там козу дурну і полохливу
Піймати умудривсь.
Упоравсь молодець проворний
І звістку другим дав як слід;
Зраділи всі, що Лис такий моторний,
Що буде їм вечеря і обід.
Не гаючись, вони зійшлись на гору,
І каже Лев: — Я зараз поділю;
Глядіть, щоб не було ніякого тут спору,
Бо перекору не терплю!
Беру я першу четвертину,—
По уговору — се моя;
І другу теж собі кладу частину,
Бо хто між вами дужчий? — Я!
І третю слід мені... Не мовте ні словечка:
Я — Лев, а не плоха овечка!
Четверту ж хто торкне або нюхне,
Той знатиме, як дратувать мене!..—
І очі витріщив, і грива стала диба:
Ану, мов, огризнись...
«Нехай тобі і озеро, і риба»,—
Подумали усі — та й розійшлись.

І я там був, і придивлявся,
І кривду виляять хотів,—
Лев заричав, а я злякався
І приказку десь загубив.

[1895]

Ш Е Л Е С Т У Н И

В одній долині, під горою,
Високий явір зеленів,
Край берега над чистою водою
Широкі віття розпустив;

Листочки з вітриком, жартуючи, шептались:

— Ану, голубчику, ще, ще дихни!

Бач, братику, які ми повдавались

Веселії Шелестуни!

Якби не ми з тобою шелестіли,

То хто б долину звеселяв

І з ким би ти тут, вітрику наш милий,

Гуляючи, любенько жартував?

Що б тут було без нас? Краса якая? —

Бур'ян та осока;

Була б долинонька неначе пустка тая,

А подивись, тепер вона яка!

До нас зозуленька у гості прилітає

І весело кує, як в тихому кутку;

Вівчарик на сопілку грає

Під явором у холодку;

Співає соловей, неначе у садочку,

А серед ночі, в тихий час,

Тут мавочки гуляють у таночку

І ясний місяць дивиться на нас.

— Коли б не ми, то й ви б не шелестіли,—

Коріння загули із-під трави,—

Коли б ми вам не піддавали сили,

То не бриніли б ви...

— Чого сюди Корінням озивається? —

Зашамотіли Листя угорі.—

Ви що, а ми он що! До нас вам не рівняться,

Лежали б мовчки у своїй норі!..

— Тіпун вам на язик! Раденькі, що

дурненькі! —

Коріння знов озвалися до них.—

І ви самі, і ваші витребеньки

Розумному на сміх:

Не розуміючи, лепечете, як діти;

Гріх зневажати нас!

Хоч у землі судилося нам жити,

А все-таки ми дбаємо про вас,

Не красувався б тут і явір сей високий,

Сказати в добрий час,

Такий рясний, хороший та широкий:

І силу, і красу він має через нас.

Минеться літечко, тоді по божій волі

Ми заснемо до дру́гої весни,

І ви пожовкнете, лежатимете долі,
Дурненськії Шелестуни.
І після вас другії Листя будуть,
Цвістиме все, як і тепер цвіло,
Зозуля, соловей і вітрик вас забудуть,
Неначе вас і не було...

І між людьми такі ж бувають,
Як і на яворі, Шелестуни;
Нехай же баєчку вони
На вус собі мотають.

[1891]

ТА НЦІ

За тридев'ять земель... забув, призначаться, де...
Був собі Лев — король силенний,
Такого не було нігде —
 Страшений, здоровений;
Якби наткнувсь хто невзначай,
То, певне, вмер би з переляку;
Одним він махом під случай,
Бувало, вб'є скотину всяку.
Еагатий дуже був той край,
Де він королював,— чого не забажай,
 Всього було доволі:
Вовків в лісах, зайців у полі
І птиці повно у гаях
 Такої і такої,
І риби всякої, великої й малої,
 В озерах і ставах.
Хороший, тихий край; усі розкошували
 І добре крали.
У короля служив і Лис;
Він над озерами був старшиною,
Щоб не орудовав ніякий біс
 Над королівською водою.
Лукавий Лис — усюди Лис,
Не раз про його, може, чули,—
Дотепний, мудрий, як той біс,
Куди б його не повернули.

З одним рибалкою він дуже подружив,
Хоч перед другими пиндучився спесиво,
Рибалка рибку дбав і у мішках носив,
А старшина товстів і багатів на диво...

Раз ласуни, як водиться у них,
Поснідать добре захотіли;
На сковорідку положили
Десятків два карасиків живих,
Сметанкою як слід пообливали
І на жарку їх шкварить прийнялись;
Вони і в голову собі не покладали,
До чого дожились.

Якраз в той час король там опинився.

- А що,— питає він,— тут діється у вас? —
І на рибалку страшно подивився... —
Се хто такий? Чого прибув до нас?
- Се,— каже Лис,— се мій... письмоводитель...
— На біса! — Лев ричить.— Де взявся, відкіля?
— Сусіднього села покірний житель,
Не бачив зроду короля... —
- Промовив Лис і зирк на таганочок,
А там карасики шкварчать,
Справляють бідненські таночок,
Аж хвостиками ляпотять.
- Що ж тó таке? — про рибу Лев питає.
Лукавий Лис поважно докладає:
— Великий господар!
Се безголоса твар
Пред королем своїм лицує,
Радіє і танцює...
— Чого ж се на сковороді,—
Допитується Лев,— а не в воді? —
Лис засмутивсь і ледве дишіше...
- Дозволив я, щоб ім було видніше
Побачить відсіля
Ясновельможнішого короля!
- Нашо ж вогнем печеш?.. Брехнею припахає! —
Лис тільки хвостиком виляє...
Лев витріщивсь на старшину
І заричав ще дужче: — Ну?! —
А той крутъ-верть, неначе у капкані:
Мовчить, язик прильпе к гортані;
Рибалка труситься, стойть як пень,

Не розшолопає — чи ніч, чи день...
— Так от як ви!.. Мошенники! Поганці! —
Лютує Лев.— Видумуєте танці?

Так я ж вас проучу, коли ніхто не вчив! —
І він обох на землю повалив...

Чи так-то воно ждалось,
А он як склалось!
Карасикам сердешним довелось
На сковородці танцювати,
Зате ж і сим тепер прийшлося
У короля під лапами співати.
Так ім і треба, бісовим синам!
Не все ж терпіть і карасям!

Щоб, розбалакавшись, не влізти «в проволочку»,
Я швидше ставлю точку.

[1890]

Ц У Ц И К

Раз на вікні у панському будинку
Патлатий Цуцик спочивав;
То ляже на бочок, то догори на спинку,
Або на лапки морду клав.
Якраз проти вікна, звичайно під барканом,
Дворовий пес Бровко лежав
І думав: «Бач, яким він паном,
Ледачий Цуцик, став».
— Здоров був, Цуцику! Знічев'я спочиваеш? —
Прийшовши під вікно, Бровко озвавсь...
— Се ти, Бровко?.. Чого-бо так гукаєш? —
Промовив той.— Аж я злякавсь...
Ну, як же ти там поживаеш?
— Нащо питати! Либонь, не знаєш
Собачого життя мого! —
Сказав Бровко.— Далеко до твого...
Живу собі, бо треба жити;
Двір стережу і день і ніч;
Всього доводиться терпіти,—
Не так, як ти, панич;
Та ще к тому і їжа препогана:

Хлиснеш помий, коли дадуть;
А як не в лад загавкаеш на пана,
То ще й під боки натовчуть.

— Жаль! — каже Цуцик.— Що ж робити!
Буває всяк,—
Обуха батогом не перебити;
А от мені — хоч і довіку б так...
Живу у горницях, на килимах качаюсь,
Жартуючи на сміх;
Частенько з панночками граюсь
І лаштуся до них;
І м'яко спать мені, і ласо можна їсти,
І бігаю не в бур'янах;
Сухенькі лапки, хвостик чистий,
Не так, як твій, у реп'яхах...
— Ет, реп'яхами дорікаєш! —
Сказав Бровко.— А пам'ятаєш,
Як у пекарні був щеням?
Чи так жилося там?
Замурзаний під лавкою тинявся.—
Веселий Цуцик засміявся
І каже: — То колись було,
Та загуло...
Дивись тепер, а не рівняй малого! —
І він спесиво глянув на Бровка.

— Як бачу, ти не робиш там нічого,—
Сказав Бровко,— за що ж се честь така?
— Дурний Бровко! Не розумієш,—
Звіній, що так кажу,—
Я те роблю, чого ти не зумієш:
На задніх лапках я по-вченому служу.
«Щоб ти сказивсь!» — Бровко собі шепоче,
А вимовити не посмів,
Бо Цуцик дуже запанів:
Скубне й Бровка, коли захоче.

Бровко мовчить, і я мовчу,
Води не сколочу...
Вам сміх, мені гостинців в'язка.
Чи гарна моя казка?

ХАЗЯЙКА Й ЧЕЛЯДКИ

Колись жила Госпоженька старенъка,
Багата і скупенька,
Два віки б то, чи що, хотіла жить;
Весь день клопочеться і не приляже,
Вночі не переспить.

— Ви б заспокоїлись,— було хто-небудь скаже.—
І докіль турбуватись вам?

Нехай би вже унукам та синам.—

Бабусенька була розумниця велика,
Усе було одно твердить:

— Давненько сказано: своя рука владика,
Мене вже, серденько, не вчить.—
Були у неї дві Челядки;

Трудненько було жить,

Обридли їм бабусині порядки —
І у неділеньку приходилось робить;

Не те щоб погулять,— нема коли й заснути,
Як добре люди сплять;

Се б від такої тяжкої покути

Хоч куди видно утікати;

Поляжуть спать — не вспіє сон присниться,
Госпоженька вже й гомонить:

— Вставати час! На світ благословиться!
Вам тільки б спать, а діла не робить.—

У хаті півень був, здоровий та горлатий,

Челядкам він спокою не давав,

Раніш усіх заходиться співати,

Неначе панії він широко догоджав.

Прийшла Челядкам думка злая,

Щоб ворога де-небудь діть:

Притихне, мов, яга старая,

Пізніше буде їх будить.

— Де півень? Де? — Госпоженька питає.—

Уранці був, недавнечко співав...

Шукайте! Може, він в чужім дворі гуляє!

Догляділи? Ви й раді, щоб хто вкрав! —

Челядки бігають, неначебто шукають,

Хазяйку, сміючись, вони перекривляють:

— Уранці був! Недавнечко співав! —

А півня й слід пропав...

Не довелось Челядкам довше спати,

Дурна надія — вийшло гірш:
Хазяйка ремствує, щоб часу не втеряти,
Будить їх стала ще раніш.

Старії люди правду кажуть:
Два хитрих мудрого не переважуть.

[1890]

С Т А Р Е Ц Ъ

Ішов Старець по долині
З ламанцями у торбині;
Кругом поле зеленіло,
Хлібороба веселило.
— А у тебе, Старче сивий,
Нема поля, нема ниви,—
Вітер тихо промовляє,
Жалю серцю добавляє.
Скрізь безлюдно по дорозі;
Шумлять верби по облозі,
Вітер віє-виграває,
Старець слізоньки ковтає.
Аж назустріч із-за жита
Вийшла Доля грошовита,
Любо-мило засміялась
І до його обізвалась:
— Не плач, Старче, не журися,
Глянь на мене, звеселися;
Буде поле, буде хата,
Будуть коники-орлята,
І усякая худоба,
І розкоші, і шаноба.
Золотії бачиш гроші?
Із старого міхоноші
Вони зроблять пана, дуку,
Проженуть від тебе муку.
Тобі добре в світі буде,
Біля тебе будуть люди
На кишеню поглядати,
Медом речі поливати;
Пережив лиху годину —
Наставляй мерщій торбину.—

Кинувсь він... одна хвилина —
Настовбурчилась торбина;
Гроші сиплються, аж сяють,
Старцю серце звеселяють.
— Буде,— Доля обізвалась,—
Щоб торбина не прорвалась,
Бо тоді вже, як прорветься,
Все пропало, все минеться.
— Ні, не бійся, Доле мила! —
Каже Старець.— Торба ціла;
Помаленьку, потихеньку,
Ще, голубонько, хоч жменьку...—
Доля тихо засміялась...
Торба тріс — і розірвалась...
Старець з ляку торбу в полу,
Потім кинувся додолу,
Лап та лап — скрізь моріжечок,
А хоч би тобі шажечок...
— Доля ж моя, нене-доле! —
Вінолосить на все поле.—
Гроші мої, грошенята,
Де ви ділісь, лебедята?
Ой головка моя бідна,
І голодна, і безрідна,
Тепер ляже в домовину
На порожню торбину!..—
І поплівсь він по дорозі...
Шумлять верби на облозі,
Вітер віє-виграває,
Старець слізоньки ковтає.

Моя байка, добрі люди,
У пригоді, може, буде;
Я подам вам раду щиру:
І при щасті знайте міру.

[1890]

Я Г Н Я

Моторні діти, дівоньки й хлоп'ята!
Первоцвіт наш, веселі небожата!
Щоб знали ви, як в світі треба жити

І стерегтись, чого не слід робить,—
Я розкажу вам баєчку маленьку.

Було собі Ягня, потішнен'ке таке,
В кошарі не було такого:
Жартливе і швидке,
Не слухало нікого.

Раз — чи само, або ж підмовив хтось —
Надумалось воно все стадо насмішити:

У вовчу шкуру одяглось
І ну скакать, аукати і страшити.
Регочутися, плигають і кричати,
Неначебто бояться вовкулаки,—

Таке там стали виробляти!

Аж насторочились собаки,

А потім кинулись на вовчика гуртом,
Дали йому такої наминачки,
Що аж шматки посипались кругом,—
Собаки не дають вовкам потачки.
Де й дівся сміх, піднявся стон і плач,
Насилу бідного оборонили.

Отак, як бач.

Із жартів лиха наробыли!

Всіх жаль бере — овечок і ягнят,
І журиться вівчар, і плаче бідна мати,
Бо то не іграшки, не жарт —
В зубах собачих побувати.

Такого лишенька ніколи б не було,
Коли б не слухали дурної волі;
Жило б собі Ягнятко і росло,
Радіючи на ріднім полі.

[1890]

Ж А Б И

Обридло Жабам, як на гріх,
В болоті жити самостайно;
Ніхто їх не чіпав, дурних,
Жили, плодилися звичайно...
Так ні, ще треба, мов, не так,
І заходились: — Квак та квак!

Чом короля у нас немає?
Усякий дурень, може, знає:
Орел — у птиць, Лев — у звірій,
Є королі і у людей,—

Хіба вже ми й не люди?
І докіль так ще буде? —

Розквакались, плигають, скрекотять,—

Приспіла чортова робота,—

Рішили зараз же послать

Найбільших десять Жаб на другий бік болота
Просить у Долі короля.

Надвечір посланці вернулися відтіля

І землякам гукати стали:

— Гей, ставте могорич! Ми короля придбали! —
І знов клопочуттяся: як короля стрічатъ,
Як підступить, як привітать...

Аж чують—щось шумить... всі разом закричали:
— Король! Король летить! — і повтікали.
Тут щось з розгону в воду бух,

А Жаби з переляку: — Ух! —

Який же там король став Жабам у пригоді?

Такий король, що сміх, та й годі:
Здоровий-прездоровий пень.

Стоїть він ніч, стоїть він день,
Сплилось до біса Жаб великих і маленьких,

Старих і молоденьких.

Повітріщались, мовчки ждуть,
От-от, мов, озоветься,
А пень стоїть, не ворухнеться.
— Ну, що якби йому гукнуть? —

Шепочутъ Жаби.— Починайте!

Ось цільте, потривайте...
Чого се він такий чудний?

Неначе неживий? —

І зараз плиг одна, плиг друга... Він нічого.

І Жаби годі вже мовчать,

Плигають сміло і кричатъ.

А деякі позлазили на нього

Та ще й сміються відтіля —

Не боймось, мов, короля!

Додумались вони, що із такого дива

Не буде пива.

І почали вередуватъ:

— Не хочемо! Не треба нам такого!
Ходімте Доленьку благать,
Щоб короля дала живого,
Щоб він усюди походив,
Щоб жаб'ячий народ, болото звеселив! —

І Доля Жабам догодила —
Лелеку королем зробила.
— От,— кажуть Жаби,— сей не так!
Хоч любо глянуть: і крилатий,
І довгоногий, і носатий,
І ззаду, й спереду козак! —
Недовго Жаби навтішались,

Бо виявилось те, чого не сподівались:
Лелека зразу холоду нагнав
І Жаб дурних клювати добре став,—
Найбільше молодих вподобав він ковтати:
Що день — десятків два і поминай як звати!

— От тобі,— кажуть,— дожились! —
І знов благати Долю поплелись:
— Ой Доле, змилуйся в пригоді!
Напало лишенко, та й годі:
Король просвітку не дає,
Клює нас та клює!

— А годі вам, не докучайте!
У вас усе недобрий час,—
Сказала Доля,— вибачайте!
Просили двічі — буде з вас.—
Прийшлося Жабам горювати.

— Немає правдоночки, і де її шукати?
Нум плакать, нум... —
І досі нумкають на глум.

Не гріх сказати, що й люди так, як Жаби,
Частенько дуроці снують,
А доснуються до нахаби —
Тоді вже лихо тчуть.

[1890]

ВЕРЕДЛИВА ДІВЧИНА

Була собі Галя,
Дівчиночка краля,
І багата, і вродлива,

Тільки дуже вередлива,—
Усякому зась.
Вона теє знала
І скрізь щебетала,
Як та пташка на просторі.
— На те,— каже,— щука в морі,
Щоб трусивсь карась.—
Багатая доля,—
Веселая воля.
Одна стежечку топтала,
Друга тирлич розсипала,
Куди вона йшла.
«Труси мене, хлопче,
Козаче-молодче,
Щоб намистечко бряжчало!» —
Так ій щастячко співало,
Як була мала.
Не все ж дівувати,—
Сватів стали слати;
Чорнобривка гордувала,
Гарбузами наділяла,
Соромила всіх:
Той не до любови,
Не так вуси, брови,
Той носатий, той кирпатий,
Той невдатний, небагатий,—
Не треба таких!
Весна за весною
Летіли стрілою,
Дівчинонька ряст топтала,
Загулялась, не вгадала,
Як стала марніть.
Гульня відцууралась,
З журбою спізналась,
І частенько серед ночі
Стали плакать карі очі
І серденько нить.
Чи куди б летіла,
Чи кого б просила,
Що почати, що робити,
Як самотній в світі жити —
Не знала сама.
У віконце гляне,

За ворітьми стане,
Щоб розважить свою тугу,
Чи не йтиме козак з лугу,—
Нема та й нема.
Колись був слідочок —
Засипав пісочок,
Була стежечка горою,
Та глухою лободою
Вона заросла.
Сиділа, сиділа
Та й наворожила —
І якраз після Михайла
За якогось шкандібайла
Насилу пішла.

Дівчатаоньки-діти,
Рожевії квіти!
Я вигадав вам брехеньку,
Щоб головку молоденьку
Звеселить на час;
А ви собі смійтесь,
За вітром не війтесь,
Щиро правдононьку шануйте
І не дуже вередуйте,—
Будуть люди з вас.

[1890]

ПАЛЯНИЦЯ Й КНИШ

Сиділа у печі хороша Паляниця;
На господиню стала гомоніть:
— А щоб їй так і сяк! І докіль тут сидіть?
У очі вилаю, бо не велика птиця!..
— Мовчи та диш! —
Озвався у куточку Книш.

Коли не людям байка пригодиться,—
Не всяка стежечка без спориша,—
То, може, знайдеться такая Паляниця,
Що іноді послухає Книша.

[1891]

ЛИСИЦЯ-ЖАЛІБНИЦЯ

У тихому гаю Лисичка щастя мала,
Як у своїм добрі жила, гуляла:

Ніхто її там не лякає,

І вдень, і ввечері там соловей співав,
І пташки пурхали, зозуленька кувала;

Скрізь зеленіло, все цвіло;

Так гарно, любо там було.

Лисиця так Собі казала:

— От де по правді можна жить

І доленьку хвалити,

В добрі кохаться, всіх любити,

Ніколи зла і кривди не чинити! —

Якби ж то правдоњка щербата не була,
То, може, й справді б так жила.

Раз, на калині недалечко,

Угляділа вона гніздечко,—

Сиділи пташки там.

— Ох,— каже,— як не гріх котам
Таких малесеньких, безвинних не жаліти!

І їм же хочеться на світі жити...

Ну, вже коти! Десь на лихо вони

Вродились, вражії сини:

Не тільки вдень — вночі поживу бачать,
Не бачать тільки, як горюють в світі, плачуть...

Зажерливих пройдисвітів таких

Я перевішала б усіх... —

І жалібниця щось сказати ще хотіла,
Аж пташки із гнізда додолу якось ляп —

Лисичка зараз хап та хап:

Прехорощенко всіх поїла...

Як жалібно співати почала,

А он на щó звела!

Лукавий чоловік словами нас голубить,
Неначе всіх і жалує, і любить,

Для правди, для добра живе,

Як по воді пливе;

А ближче придивись ти —

І видно, що виля хвостом:

Помажу, мов, медком —

Солодше буде з'їсти.

[1891]

СНІГУР ТА СИНИЧКА

Снігур, в гаю гуляючи,
Синичку кохав
І, скачучи на дубочку,
Любенько співав:
— Биструшечко, вертушечко,
Синичко моя!
Чом не скачеш ти до мене,
Як до тебе я? —
Усміхнулася Синичка
І хвостиком верть:
— Нагадав хтось тобі лиxo,
Як тій козі смерть!..
Нам з тобою, Снігурику,
Під сніgom не жить,—
Буде мене в чужім краї
Ясне сонце гріть.—
Минулося тее літо,
Настигла зима;
Сидить Снігур на дубочку,
Синички нема.
В гаю вітер повіває
І сніgom снує;
Снігур сидить на дубочку
І плете своє:
— Биструшечко, вертушечко,
Синичко моя!
Чи згадуеш ти про мене,
Як про тебе я? —
Підморгують вражі Галки:
— Отак, перетак!
Розійшлося коханнячко:
Та — в ріпу, той — в мак...—
Обізвалась у ліщині
Старая Сова:
— А що ж,— каже,— на сім світі
Усяке бува.
Довелoaся й мені бачить:
Не в однім дворі
Отакій точнісінько
Сидять Снігурі.

[1891]

БУДЯК І ВАСИЛЬКИ

Давно колись весела Воля,
Гуляючи посеред поля,
Насіяла Васильків цілий лан.
Де взявся Будяк, на пригорку розцвівся.
Пишається, неначе пан,
І просторікатъ заходився:
— Ой ви, Василечки, бадиллячко дурне!
Чи бачите мене?
Я вище вас, мене усюди видно,
Не тільки вам — усім завидно,
Красуюся, як на городі мак,—
На те ж то я й Будяк! —
Василечки зашамотіли
І нічогісінко сказати не схотіли;
А він базіка знов: — На вас я подивлюсь —
І засміюсь;
Химерні ви, малі, мене ж усяке знає:
Червона голова, ще й медом пріпахає,
Ta тільки зась! — Мене
Ніякая скотина не нюхне! —
Не втерпіли Васильки,
обізвались:
— Що ж будемо робить — такі вже
повдавались!
А все ж таки і ми
Буваєм між людьми:
Світилоки нас на весілля просять,
Ще й стьожечками приберуть;
Нас на Йорданъ зимою носять
І на кутю на покуті кладуть.
Ти через лад пишаєшся, Будяче!
Гляди, базікання ледаче
До лиха доведе...
Он-он косар іде!..—
Будяк спесиво подивився,
Ще більше розходився:
— Косар? Нехай лиш вражий біс
Поткне свій простий ніс,
То й знатиме — варене чи печене:
На те колючки є у мене! —
Іде косар і, може б, проминув —

Будяк його колючками шпигнув.
Розсердився козак — і замахнув косою...
Пропала чвань з дурною головою!
Василечки ростуть собі, цвітуть,
Їх гріє сонечко, і вітрик їх гойдає,
І нічка тихая росою умиває;
Кругом — як рай: і бджілочки гудуть,
І пташечки, радіючи, співають,
Трудяще долю звеселяють,
І всім дарма,
Що Будяка на пригорку нема.

Давно на світі ходить рада,
Що гріх пишатися і других зневажать.
А треба пам'ятати:
Хто вище злізе — дужче пада.

[1891]

ДІДОК І ВІТРЯКИ

Сидів колись Дідок під явором густим.
Зелене листячко неначебто шептало,
Що шелестів і він, як був ще молодим...
Було, та загуло і сниться перестало...
Стояли перед ним два хлопці — Вітряки,
Поприбралися такими молодцями,
Що гляньте, мов, се ми, не прості козаки!
І почали вони молоти язиками:
— Гай, гай, Дідусику! — озвавсь один Вітряк.—
І сива голова, і борода велика,
І розуму набравсь, а все-таки бідняк
І в світі божому якаясь ти притика.
Он я надумався! Побачиш, потривай,—
Як гарно житиму, аби була охота!
Достану грошенят — у мене буде рай:
Будинок, дворище, мальовані ворота;
Біля воріт тобі збудую хатку я,
І будеш ти гостям ворота відчиняти,
І житимеш в добрі; голівонька твоя
Не буде вже тоді під явором куняти.—
На се Дідок сказав: — Бринить добро твоє,

І гарно здалеку будинок бовваніє...
Розумний б'є на те, що справді в його є,
А дурень думкою, як кажуть, багатіє.
— Я розсудив не так! — верзе другий Вітряк.—
Щоб в світі живучи, ніколи не блудити,
Підладжуйсь до людей, вертись і так і сяк,
А іноді умій солодку річ зліпити.
Хоч кажуть — хто мовчить, той ніби двох навчить,—
Щербата вигадка: не можна мовчки жити,
Бо не чутно того, хто дума і мовчить.
Міркуй усяк про те, як язиком вертіти.
Ти думаєш своє, а вимовляй не те —
І потече тобі усюди тес млеко,
Вигадливий язик дорогу промете,
І можна вибраться далеко-предалеко.

— Гляди,— промовив Дід,— на світі є пристріт,
Такою думкою ти не хвались нікому,
Бо сказано давно: брехнею пройдеш світ,
Та от біда яка — не вернешся додому.—
Дідок замовк, сидить і голову схилив.
«От,— думає собі,— десь на лихо взялися...»
Аж дивиться згода — нема вже Вітряків,
Бо засоромились і мовчки розійшлися.

Дідок сказав своє, тепер і я додам:
Моторна голова нехай свій розум має,
Шкода молоть брехню порожнім Вітрякам,
Бо мудра правдоњка їм крилля поламає.

[1891]

КУНДЕЛЬ

У полі тихому жив у норі Хом'як;
На самоті скучав він, неборак!
Подивиться кругом — багато поля
Комусь дала щаслива доля;
І глянуть весело, і любо походить,
Не те що у норі сидіть.
Он двір стоїть багатиря гладкого,
Неначе городок;
Чого нема у його?
Будинок і садок...

Надумався Хом'як себе розвеселити —
І насадив маленький квітничок.
Порозцвітали гарно квіти:
Нагідочки, красолі і мачок;
Барвінок стелеться, і рута зеленіє;
Подивитися Хом'як — аж серденько радіє.
Де взявся Кундель із двора...
Гасаючи по полю,—
Бодай би він не знав добра,—
Накинувся на тиху долю.
— А що се ти тут наробив?
А нашо квітничок розвів? —
Загавкав Кундель навіжений.
Аж затрусишсь Хом'як смиренний:
За що, про що, чого напав?..
— Я думав, щоб... — Хом'як казать почав,—
Щоб горенько було чим розважати...
— Ти думав?! — Кундель став гарчати.—
А чи дозволено ж вам думать, Хом'якам,
Неначе тим розумним головам? —
Злякавсь ще більш Хом'як, аж серце холодіє,
А Кундель гав та гав: — Так знай же ти про те:
Коли в дворі цвіте,
То за двором ніхто цвісти не сміє! —
По квітничку собака поскакав,
Усе понівечив і потоптав.
Став бідненький Хом'як і плакать, і тужити:
— Ой квіти, мої діти!
Нащо ж я вас кохав?
Нащо вас доглядав?
Хто ж розважатиме заплаканую долю? —
Аж дивиться — іде по полю
Висока Правдонька, і стала перед ним.
— Чого ти журишся? — вона спитала тихо,—
Чи плачеш ти за ким,
Чи скоїлося лихो?
— Був квітничок у мене, а тепер...
Он глянь, як Кундель навтішався! —
Хом'як до неї обізвався
І лапкою слізу утер.—
Хоч би ти, матінко, як-небудь настрашила,
Щоб унялася собача сила...
— Ох! — Каже Правдонька.— І я його боюсь,

Бо Кундель, бач, який здоровий, мов скотина;
Зустрінусь, аж трушусь,—
Нехай його страшить лиха година!

Бодай би Кундель той пропав!
На Хом'яка нагнав таке він лихо,
Що той і приказку у нірку заховав,
Аби, як кажуть, лиxo тихo.

ЛАСТІВКА Й ШУЛІКА

Трудяща Ластівка край берега літала:
Земельку мокрую збирала,
Щоб хатоньку собі зліпить,
Щоб де було і їй, і діткам житъ,
Тихеньку долю веселити,
І бога, і людей хвалити.
Сидів Шуліка на вербі
І так до неї обізвався:

— Дивуюсь я тобі,—
Не раз я придивлявся,—
Усе ти між людьми і не боїшся їх,
Пройдисвітів таких;
Не тільки що під стріхою співаєш,
Ще й у вікно літаєш...
От хоч і я — не в тебе вдавсь,
Шулікою на світі звуся,
А лиха від людей набравсь,
І зло бере, а все-таки боюся;
Досадно стане хоч кому:
Тобі привіт, мені біда велика.—

А та йому:
— Я — Ластівка, а ти — Шуліка,
Я людям не чинила зла,
Де не була,
А ти подумай, пане-брате,
Яке життя твоє завзяте:
Весь вік курчат і пташечок хапав,
Ні ласки, ні жалю не знав.

Давно-давно мовляють люди:
Що добренько роби, то й добре буде.

[1891]

ПЕРЕКОТИПОЛЕ

Котилося через поле
Перекотиполе —
Довідаться щастя й горя
Край Чорного моря.
Розходилися поляни,
Аж серденько в'яне:
Одні на сміх піднімають,
Другі дорікають.
— Тю-тю, дурний, розігнався! —
Будяк обізвався.—
Чого тебе вража сила
Отут розносила? —
А Півники-саможвали
І собі пристали,
Як горохом обсипають,
Сміються, гукають:
— А куди, джигуне мицій,
Наш орле безкрилий,
Несе тебе дурна воля
Із нашого поля? —
Полин гіркий дорікає,
Сміху добавляє:
— Буде пити меди й вина
У вражого сина.—
І Сон-трава не проспала,
Словечко сказала:
— Він з дурною головою
Не має покою.—
Одна тільки не судила
Фіалочка мила,
Козаченька привітала,
В поход виряджала:
— Добудь слави, нагуляйся,
До мене вертайся,
Я сплету тобі віночок,
Поведу в таночок.—
Мовчазливий Ковиль-свідок
Сказав напослідок:
— Ось покинь ти, пане-брате,
Стрибання прокляте!
Славні бубни за горами...

Живи ти між нами,
Бо незчуєшся, не вглянеш —
В болоті застрянець,
А в болоті — з ким там жити?
Не зілля, не квіти,
Не червоная калина,
А погана тина.—
Перекотиполе чує
І далі мандрує,
Ні на кого не вважає,
Усім одмовляє:
— Не хочу я тут сидіти,
Між вами марніти,
Не такую треба долю
Перекотиполю.
Поборюєся з дужим морем,
Позмагається з горем
І покочу скрізь по полю
Веселую долю.—
Прикотилася сміла воля
До чужого поля;
Кругом море розляглося
І з небом злилося...
Де на світі тая сила,
Щоб змагатися сміла?
— Що ж то буде? — Страх озвався
І в лози сковався.
Не так снилось, не так ждалось,
Як на лихо склалось:
Розсердилось горде море,
Накинулось горе.
Одно хвилі-гори котить,
Об берег колотить,
Друге — шкодить, зневажає
І жалю не знає.
Море кинуло в долину,
Мов тую пір'їну,
Горе вітром ізсушило,
Піском придавило.
Підманила, обманила
Надієчка мила,
Посміялась чужа доля
З Перекотиполя.

Лежить воно, гірко плаче,
Чорний Ворон кряче:
— Рятуй своє, рідна доле,
Перекотиполе!

Козаченъки молодії,
Орли золоті!
До вас байку докотила
Порадонъка мила,
Щоб і ви не забували,
Як діди казали:
Не жалкуй на тую долю,
А на дурну волю!

[1893]

ЛЕВ І КОМАР

Десь там, не в нашій стороні,
Під височеною горою,
Серед діброви в гущині
Вечірньою добою,
Поївши добре, Лев лежав
І гордовито поглядав.
Здоровий сам, кудлата грива,
На пиці широчений ніс,—
Не тільки миша полохлива,
Злякався б навіть і сам біс.
Близенько на вербі Комарики дрімали,
Тихенько нічки дожидали.
Один Комарик молодий
Розхвастався перед старими:
— Он,— каже,— як розтягся біс рудий!
Господарює над дурними,
Бо ні кому його провчить...
От я ні кришки не боюся,
Аж сміх бере, як подивлюся,
Що перед ним усяка твар тремтить.—
На се озвавсь Комар старенький:
— Гай, гай! Раденький, що дурненський!
Дурне й базікання твоє;
Лев — сила, пан на всю діброву,

Захоче — і хвостом уб'є
Не тільки комара — корову.—
Комарик молодий своє дзинчить:
 — Мене не настрашить,
 Нехай хоч як хвостом молотить;
 Нехай він сім корів покотить,
А я от зараз полечу,
Дам йому лиха до плачу.—
Комарик молодий спустився
І дратувати заходився.
Лев головою покрутив;
Комар йому на лобі сів,
Лев лапою тернув по пиці,
Бо вже були такі дурниці;
Комар круть-верть — на ніс присів,—
 Лев клацнув, не вловив;
Комар ще гірше умудрився
 І в усі опинився.
Схопився Лев, хвостом крутнув,
На всю діброву кашлянув,
Аж галки крику наростили,
У лозах десь вовки завили
І пугач пугать став,
Повитріщались з ляку сови
І бідний зайчик драла дав
 Аж на кінець діброви,—
А в'їдливий Комар своє робив.
Лев і стрибав, і по траві качався,
 І у кущі ховався.
Із сили вибивсь, аж упрів,
Не знав, що діяти з собою...
Комар сковався, Лев упав
І довго, лежачи, стогнав,
Неначе воював з великою бідою.
А на вербі сміються угорі
 Ледачі Комари.
— Ну, молодець! — гукнув Комар старенький.—
 Утяв, дарма що молоденький!

Химерна баєчка пригодна і для нас:
Чого, подумаєш, на світі не буває!
 Маленьке лихо в інший час
 І значним людям докучає.

С И Л А

Щоб хуторну хандру прогнати,
Один вигадливий Панок
Задумав до себе розумних наскликати
І світом мудрості розбуркать свій куток.
На раду він покликав Кума,
Бо між розумними то був найкращий цвіт.
Він і мовчить розумно, і розумно дума,
Бо знов людей і бачив світ.
Приїхав Кум — і почали судити.
— Отак і так,— Пан каже,— хочу я;
Чи буде бобу решето, скажи ти?
Чи гарна вигадка моя?
— Цікаве діло, що й казати! —
Промовив Кум.— Гаразд придумав ти;
Хоч не багатечко, а можна назбирати,
Бо дурнями, мовляв, хоч греблю нагати...
Ось нум лічить, чи приайдеться до діла?
Панько Небреха — перша голова,
Вовчок та Мирний — це ще два;
Нечуй та Свистуненко Сила...
— Тю-тю на тебе! — крикнув Пан.—
На біса ти до гурту пхаєш Силу?
Хіба за те, що дорогий жупан?..
А от і проминув ти Сліпченка Данила!
— Цить,— каже Кум,— я не збрешу;
Не торохти, скловай слова завзяті;
Скажу я нищечком, бо піч у хаті...—
Той ухо прихилив, а Кум: шу-шу, шу-шу...
— Хіба! — промовив Пан і засміявся. —
Покличемо і Силу, коли так...
Розумний, Куме, ти удався!..
Куди не поверни — мастак.—
Як радилися, так і сталося;
Як квіточка, надія розцвіла;
Хоч небагатечко гостей зібралось,
А все ж бесіда гарная була.
Як тихая вода, лились розумні речі,
І вимовлялось те, чого ніхто не чув;
І Сила там між ними був —
Скакав, як дурень з печі...

«От тобі й на! — Хто-небудь пристидить.—
Розумних кликали і дурня приліпили,
Правенько почали, та й покривили...»
 Та годі вам, мовчіть!
Тут сила не в тому, що дурень Сила,
 А в тім, що гроші — сила.

[1893]

ЗОЗУЛЯ Й ГОРЛИЦЯ

Зозуля Горлиці жалілась,
Що доля їй недобрая судилась;
Мов сирота вона, тиняється сама,
Минає літечко, порадоньки нема.
— А діти? — Горлиця питає.—
Чи, може, хто гнізечко зруйнував?
Чого на світі не буває!
Хто, серце, горенька не знав?
— А цур їм, дітям тим! — Зозуля закувала.—
Нащо здалось гніздо мені?
Яєчка крадъкома я другим підкладала,—
Нехай висиджують дурні!
То все, голубонько, дурниці;
 Нам літечко святе
 Судилося не на те,
Щоб у гнізді сидіть, як печериці!
Згадала я зозульників дурних,—
Бодай вони мандрикою вдавились.—
Як кукувала я — за мною волочились,
Тепер хоч би один на сміх...
— Ну, коли так,— їй Горлиця сказала,—
Ти, вітрогононько, на долю не звертай!
Все літечко кукукала, гуляла —
Тепер сиди очицями моргай.—
Не раз Зозуля Горлицю згадала,
Як кулаками слізози утирала.

Дарую байку я Зозулям молодим,—
 Не тим,
Що у гаях гульню справляють,—
Дарую я своїм,

Що у цяцькованих корсетках походжають
І крутить розумом дурним.
Нехай вона на спомин буде,
Що не щодня бува бридня;
Шшеничен'ку позабирають люди,
Останеться суха стерня.
А восени підкрадуться морози,
На серце томлене накинеться зима,
І не роса паде — поллються тихі сльози,
Що є, мов, каяття, та вороття нема.

[1892]

ЦЯЦЬКОВАНИЙ ОСЕЛ

Додумався Осел, що він якаєсь мина,
Зневагу від усіх доводиться терпіть,
Що надокучила така лиха година,
Що треба і йому хоч трохи краще жити.
Він чув, що там, над морем широченим,
Стойть гора одна;
На тій горі, під дубом височеним,
Сидить всесвітній старшина —
По-вченому Юпітером він зветься,
По-простому ж — Ничипір Громовик:
Як гrimне — аж земля трясеться,
Жахається і звір, і чоловік.
— Піду, — сказав Осел, — хоч що вже буде!
Побачимо, чи правду кажуть люди,
Що нібіто відвага сльози лле,
А в добрий час меди і вина п'є.—
Прийшов, на гору зліз, низенько поклонився.
А Громовик до його обізвавсь:
— Чого се ти тут опинився?
І як се ти сюди пропхавсь?
— Приволокла лиха година!
Сміється з мене всякий біс,—
Жаліється Осел, — усякая скотина
Дере передо мною ніс.
От хоч і коні... збруя, бляшки,
Коваль підкови ім кує,
Прикраси ім усякі є —

Побрязкачі, блискучі цвяшки,
А я... отак, як бач,—
Хвіст теліпається, та й годі!
Нема порадоньки, хоч плач...
Владико! Змилуйся в пригоді! —
Владика засміявсь, аж ліс застугонів;
Покликав він Фортуніху Домаху.
— Ану лиш,— каже їй,— порадуй бідолаху,
Щоб між людьми і він бринів:
Ти начепи йому на шию срібний дзвоник,
Нехай, радіючи, хвостом вертить,
Як у болоті ополоник,
І дзвоником бряжчить.—
Зрадів Осел, у ноги повалився,
Фортуніху у рученьку лизнув
І так з гори чимчикувати пустився,
Що трохи шиї не звернув.
Побіг він навпростець, нічого не минає,
Чи нива, чи баштан — не розбирає,
Толочить і ламає.
На вигоні телят перелякав;
Ускочив у село — всяк очі витріщає,
А він брикає, хвіст задрав,
Аж куряву підняв,—
Собаки гавкають, і дітвора тікає...
Цяцькований Осел придбав нову біду:
Де не повернеться — усе не до ладу,
Чи шкоду втне — не подарують.
Почують, що дзвенить,— палюгою частують.

Осел прислів'я нагадав,
А я до байки приладнав:
Нехай не забувають люди,
Що дурень всюди дурнем буде.

[1892]

ЛИСИЦЯ Й ВИНОГРАД

Прибігла раз Лисичка у садок;
Вподобавсь дуже їй привітненський куток—
І гарно погулять, і любо подивиться.

То тим, то сим там можна поживитися.

Глядить —

На тичках виноград висить,
Густесенько, аж тички нахиляє.
«От,— дума,— снідання смачне;

Усяка ягідка неначе привітає,

Неначе каже: їж мене».

Та от біда яка: відкіль вона не гляне,
Де не зопнеться — не достане;

Облизує роток —

Хоч би десяток ягідок.

— Бач,— каже,— люди як хитрують,

Неначе носом чують... —

А на вершечку поравсь Горобець:

Усюди він, проворний молодець,

Примазатися уміє на дурничку, —

На те вже вдавсь.

Побачив він Лисичку

І зараз обізвавсь:

— Здоровенька була, Лисичко!

Поласуй з нами, молодичко!

А виноград же то який!

У вашому гаю не виросте такий!.. —

Лисичка думає: цвірінькало ти сучий,

Без тебе знаю я... — Ні,— каже,— нам не йде,

Кислючий-прекислючий:

Оскома нападе! —

Розсердилася вона і подалась додому,

Жалкуючи, що бігла по-дурному.

Так завидючий чоловік

На брехні верне свій язик;

Чого не втне чи не достане —

Усе погане.

[1892]

ФІАЛКА І БУР'ЯН

Веселая весна була;

Зазеленів вишневенський садочок;

Пахучая Фіалка розцвіла

І звеселила свій куточек.

Де взявсь Бур'ян, насіявся кругом
І квітку бідну понівечив він дуже:
Не та краса, і пахне Бур'яном;

А Бур'яну про те й байдуже,

Ще й хвастать заходивсь,

Барвінкові хваливсь:

— А що, Барвіночку хрещатий,

Яка краса у нас цвіте! —

Барвінок так сказав на те:

— Цвісти між Бур'яном — бодай би не діждати!

На ввесь садок одна, та не людна;

Дала красу веселая весна,

Та не дала їй долі.—

Прийшов Хазяїн, поглядів,—

Давно в садочку був — загаявся у полі,—

Розсердився і косу ухопив...

Черк, черк — і ввесь Бур'ян зваливсь,

А в Бур'яні й Фіалка полягла...

На безталанную Барвінок подививсь

І жалібно промовив: «Одцвіла!»

У мене Правда гостювала
І баєчку подарувала,
Щоб передав я всім,
Найбільше молодим:
Погане панібратьство шкодить
І доброго нінांшо зводить.

[1891]

ТІНЬ І ХЛОПЧИК

Раз на лужку проворний Хлопчик грався,
Побачив Тінь свою і засміявся;
— От зараз,— каже,— я її вловлю,
На шапку наступлю,
Незчується і не вгадає...—
І, як метелик, Хлопчик полетів,
А Тінь попереду, неначе утікає,
Щоб не вловив.
Женеться Хлопчик дужче, прудче,
А Тінь ще лучче,—

Ніяк не дожене,
Бо сказано, мале — дурне.
Біг Хлопчик, біг, удовольнився,
Далеко бігти не схотів
І вертъ назад — як м'ячик, покотився,
Задихався, почервонів;
Неначе пташка в клітці, б'ється
Маленьке серденько його...
Коли глядить — а Тінь за ним женеться.
Мов ловить дратуна свого.
Знов Хлопчикові закортіло.
— Ні,— каже він,— мене не доженеш!
От я вернусь, на тебе кинусь сміло,
Тоді вже не втечеш! —
Плиг... плиг... і знов повітрилась робота.
Дуріє молода охота.
Ганяв, ганяв —
І не піймав;
Розсердивсь він на ту дурницю
І покотився на травицю
Оддіхать трошки, переждать.
Тим часом сонечко за хмарку закотилось,
І Хлопчикові знов побігать захотілось,
І знов він став шукатъ,
Усюди розглядатъ, —
Туди-сюди голівку повертає,
Де ділась Тінь — і не вгадає.
Як тая Тінь, так щастя між людьми:
І бачили, і знаєм ми —
Біжить воно за тим, хто не шукає,
А той, хто хоче, не піймає.

[1892]

С О Л О М'Я Н И Й ДІД

Щоб Горобців шкідливих настрашити,
Вигадливий Хазяїн взяв
Солом'яного Діда приладнав,
Та ще й з лозиною, неначе хоче бити;
Горобчики сміються у кутку, —
Вони, пройдисвіти, дознались,

Що то химера, не злякались
І шкоду роблять у садку.
— Чи вам обридло в світі жити? —
Озвавсь Пацюк.— Он Дід стоїть,
Лозиною вас хоче бить,—
Тікайте швидше, дуросвіти! —
А Горобці кричать: — Найшов дурних!
Ми бачили ще не таких:
У панському саду стояли генерали —
Та й тим на голову сідали,
А це солом'яник... Не боїмось,
Під носом пурхаем і сміємось.

Такі Діди і між людьми бувають,
І нічогісін'ко не помагають;
А час би людям перестать
Солом'яного Діда пхатъ
І тільки Горобців смішити;
Тепер не пугалом добру навчать,
Нам треба іншого бажать —
Живого слова, правди і просвіти.

[1892]

Ч А Б А Н И К О М А Р

У холодочку, під вербою,
Приліг Чабан спочить;
Кийок поклав під головою,
Собака у ногах лежить,—
Не боязко, заснути можна сміло:
Отара стишилась, лінується ходить,
Бо дуже сонечко пригріло,
І хоч би що — собака не проспить.
Заснув Чабан, а лишенько не спало:
Гадюка вилізла з трави, сичить...
Комар углядів, жалко стало,
І Чабана він кинувся будить;
Гудів-гудів, аж крилечка помліли,
А той не чує — спить;
Комар присів на лоб, щоб з усієї сили
Свій гострий носик устромить.

Чабан прокинувся — аж перед ним Гадюка,
Він києм — бух — і витяглась зміюка;
Пропав би був Вівчар,
Та визволив Комар.
Куди ж він з переляку дівся?
Ото ж то й що! Чабан Гадюку вбив,
А Комара, що прислужився
І впору розбудив,
Спросоння тріснув так, що аж прилип до лоба.
Така-то за добро шаноба!

Як перед більшим менший чоловік
До правди повернуть язик
Одважиться, по стародавній мові,
Що хлібець їж,
А правду ріж,
Того й гляди — утнуть, як Комарові.

СКОРОБА ГАТЬКО

Десь на шляху, біля діброви,
У хаті чепурній шинкарочка жила;
Про біле личко, чорні брови
Далеко чутка йшла.

Один купець — забув, як звати,—
Із ярмарку багато грошей віз
І до шинкарчиної хати

Він привернув і з воза зліз.
Вишнівочка-первак, хазайка чорноброда,
Та ще к тому веселая розмова

Забавили його,
І він забув погонича свого.
Шинкарка язиком, як на цимбалах, грає,

Купець, прицмокуючи, п'є,
Погонич все на клунок поглядає,
Бо догадавсь, яке добро там є.
У хаті жарти, сміх; погонич пильно слуха

Та й думає: «Багатим всюди рай».

А біс йому в обидва вуха
Все шепче: — Утікай!
Багатирем ти станеш, будеш паном,
Розкошуватимеш ввесь вік... —
І розум в голові покривсь чудним туманом...

Погнав він коненят і десь у полі зник.

Одумався гуляка, вийшов з хати,

Туди-сюди — було, та загуло...

Купець заметушивсь... — Рятуйте! — став кричати,

А рятувати і нікому було.

Побіг він, плачучи, шукати вітра в полі;

Нема ні чутки, ні сліда.

Не сподівався він такої злой долі,

Не снилася йому така біда.

Літали в полі скрізь і вітра не піймали...

Рибалки шапочку край берега найшли,

І хвилі їм нічого не сказали,

До моря горе понесли.

* * *

За днями дні летіли і минали;

Пристарілось і те, що змолоду цвіло;

Багато деяких пісень переспівали;

Постало те, чого і не було.

Скоробагатько по горі скотився,

У городі на ноги став,—

На пустирі будинок уродився

І всіх причарував.

Меди і вина щастя розливало,

Скоробагатько панував,

Усе йому кувало і плескало,

І чорт дітей, як кажуть, колихав.

Як бджоли на той мед, злітались городяни

І ласо їли всі, і солодко пили,

Розумником його зробили громадяни,

Хоч казочку про шапочку й плели...

Щó язики! Не вимовчать ніколи,

А добрі пироги —

Не вороги:

Не слід цураться хліба й соли.

Хотів сказати ще більше я,

Та перебила Долен'ка моя.

— Даремна,— каже,—річ, і рот тобі замажуть,

Сиди собі, не лізь,

Бо золотий обушок, люди кажуть,

Відчинить двері скрізь.

ХМЕЛИНА Й ЛОПУХ

У одному хорошому садочку,
Геть-геть аж у куточку,
Стирчав Кілок між Лопухом,
А по йому Хмелина повилася
І гарно так з ним обнялася,
Неначе дівчина з хорошим козаком.
— З тобою ми, коханий мій Кілочку,
Зустрілися у добрий час,
Довіку житимем у тихому садочку,
Нехай всі дивляться на нас,—
Зеленая Хмелина розмовляє
І на Лопух спесиво поглядає.
А той сміється у кутку,
Бо чув не раз брехню таку,
Хоч і Лопух, а, мабуть, знає,
Що здача козирів міняє.

Прийшов Хазяїн, висмикнув Кілок
І посадив Дубок —
Нехай, мов, буде у садочку.
Хмелина пісеньку таку
Приспівує Дубку:
— Здоров, козаченьку Дубочку,
Порадонько моя!
А як же ждала я!
Тепер зрадіє наш садочок...—
І повилася на Дубочок.
Лопух не втірпів, обізвавсь:
— А що, Хмелинонько, уже не жаль Кілочка?
Недавнечко у тёбе красувавсь,
Тепер прилипла до Дубочка?..
— Хто б, хто гарчав,
А ти б мовчав,—
Одрізала йому Хмелина.—
Сухий Кілок як пень стирчить,
А це ж таки жива дубина —
Росте і шелестить.

Так в світі хитрая людина
Усюди в'ється, як Хмелина:

Чи то Кілок,
Чи то Дубок —
Усе, мов, пригодиться,—
Аби було на кого витися.

[1892]

ЖУК І БДЖОЛА

Був ясний день, веселая година;
Раділи і садок, і поле, і долина;
Під лопухом у ямці Жук сидів
І сам собі тихесенько гудів,
Що день йому обрид, кругом усі товчуться,
Що дуже сонечко і світить, і пече:
І гаряче, і боляче,
І боязко йому, сліпуючи, поткнуться,
Бо день не на добро, а на лихо зведе...
Аж дивиться — Бджола між квітами гуде,
То на одну присяде, то на другу.
Щоб трошечки розважить тугу,
Жук, сміючись, озвавсь: — Здоровенька була!
І добренько, що в гості прибула;
А що, комашечко, ще долю веселеньку
Потішимо, не помремо?
— Хвалити бога, живемо
І діло робим помаленьку,—
Бджола промовила йому,—
Ти ж не летиш чому?
Побачив би, як все цвіте, радіє.
— Не хочу, — каже Жук, — і голова здуріє,
Аж зелено в очах від сонечка того;
Нам краще, як нема його.
І хоч би не було — байдуже...
Тобі я, Бджілочко, дивуюсь дуже
І, коли хочеш, раду дам:
Уміш мед робить — і знай свою науку,
А то ще нате, мов, і вам,—
Чому не брать таку солодку штуку!
Цікава дуже ти, нічого не минеш,
Усяку квіточку перебереш,
І треба, і не треба.
Коли б змогла, поперлась би до неба.

— Змолов ти, Жучку, недоладну річ,—
Бджола йому сказала,—
Твою голівоньку покрила темна ніч,
І світу божого вона не розпізнала.
Турбуються усі, турбується і я,
Нехай там буде капля і моя,
Нехай і Бджілку люди знають
І її вдачу вихваляють...
І божу мудрість величають...
Що ж, Жучку, досі ти
Добув у темноті?
Собі нічого і нікому;
Цілісінську ніч гасаеш по-дурному,
А блисне світ — ти лобом у вікно.
Не розуміючи, нащо і що воно...
Шкодá з тобою розмовляти,
Даремно час теряти,
Ти — Жук, а я — Бджола,
Прощай! — і загула.
— Куди тобі! Яке казання вдralа.—
Промовив Жук. — Розумна дуже стала!

Так недотепний, темний чоловік
Недолюблє ясної освіти,
Бо, як той Жук, до темноти привик;
А дай йому хоч зернятко просвіти,
Не буде він, як Жук, гудіти,
У його загуде, як Бджілочки гула,
Розумна правда і хвала.

[1893]

ТРАНДАФІЛЬ І СВІНЯ

Свиня пропхалась у садок,—
Усюди треба їй, ледачій,
Усунуть свій захерливий роток,
Бо сказано — Свиня і робить по-свинячий.
В багні куйовдилась, ще й на квітник прийшла
Між квітами пориться.
А посередині Трандафіль там цвіла,
Хороша, повна — любо подивиться.

Свиня до неї тиць — і кинулась назад,

Знайшла понура клад —

Обиду превелику:

Трандафіль поколола пику.

— Такую погань держать у садку,—

Промовила Свиня, — та ще й на квітнику!

Що з того, що пахтить, коли у пику коле? —

Похрюкала і побрела у поле.

Так ясна правда для брехні,

Як та Трандафіль для Свині,

І перекір, і закарлючка;

Хороший чоловік усім

І друг, і побратим,

Поганому ж — колючка.

ДУБ І ЛОЗИНА

Стояв високий Дуб серед долини

І гордовито всюди поглядав.

Сміявся він з тоненької Лозини

І так їй раз сказав:

— Яка химерна ти, нікчемная Лозино!

Твій батько Верболіз здурів:

Неначе ти йому не рідная дитина —

На сміх тебе тут посадив.

Захоче вітер буйний розходиться,

Як гайдамак у вражому селі,

Не знаєш ти, де з переляку дітись,

Кладеш поклони до землі;

А що ж, як часом на долину

Сердита буря набіжить?

Рвоне тебе з корінням, як пір'їну,

Аж курява угому полетить.

От я — не ти... я — Дуб, се інше діло.

Не тільки вітру не боюсь —

Я з бурею змагатися буду сміло:

Нехай як хоче дме — не поклонюсь.—

І гордий Дуб від сміху захитався.

На се Лозина так осмілилась сказати:

— Поважний Дубе наш! Великий ти удався,

Нащо ж маленьких зневажать?

Не всім однакова судилася в світі доля:
 Тому шуміть, тому поклони бить,—
 На все, на все є божа воля,
 Усім під богом треба жити...—
І добалакались... Надвечір лихо склалось:
 Страшена буря зразу заревла...
Дуб стрепенувсь, загув, аж листя розліталось;
Лозина бідненька на землю прилягла;
 Грім гуркотів, огнями розсипався,
 Неначе страшний суд настав...
Змагався довго Дуб, стогнав, не подавався,
А далі затріщав, зломився і — упав...
Пробігло лишенко, у степ загуркотіло,
І ясне сонечко долину освітило;
 Лозиничка заплакана стоїть,
 А Дуб поламаний лежить.

Хто величаеться і других зневажає,
Нехай про Дуба казочку читає,
 На ум собі кладе:
Наука в ліс не заведе.

[1891]

ПЕРЛИ Й СВИНІ

На дворі, якось опівдні,
Заможний чоловік насипав на рядні
 Чимало перлів просушити,
Бо в скрині почали живтіти.
— Гляди! — озвався через тин
 Кум Северин.—
Як доберуться Свині — потокмачати!—
Хазяїн засміявсь, любив він шуткувати.
— Ім не судилося сього добра вживати,
 Так хоч нехай побачать.—
Не в добрий час промовив неборак,
 Бо вийшло онде як:
Добралися Свині, все порозкидали,
З землею перли помішали,
 Поживи не знайшли,
 Похрюкали й пішли,

А другі їм назустріч: — Щó, сестриці,

Поласували добре там?

Пожива буде й нам?

— Та де там,— кажуть,— все дурниці,

Насипано блискучих камінців;

Нам тільки клопоту хазяїн наробив,

Ми перерили все — хоч би тобі гнилиця...

Вертайтесь, бо нічим поживиться.

Свята старовино! Про тебе я згадав;

Правдиві слова твої не вмерли,

I я промовлю їх, щоб світ не забував:

Коли ти маєш перли,

То й розум май

I перед Свинями не розсипай.

МАЛЬОВАНИЙ СТОВП

Обридла дневі суєта людськая,

Спустився він спочити в темноті,

I нічка тихая, мов чарівниця тая,

Прибралася у зорі золоті.

Широкий шлях замовк; ні пішки, ні на возі

Ніхто його не турбував;

Заснули верби на облозі,

I вітер задрімав.

Що ж то таке між вербами біліє?

To Стовп мальований стоїть,

Стойть і журиться, і серце кам'яніє,

I сумно він у степ глядить.

Чи світ не той, чи доля відцуралась?

Все глухо там, нічого не чутно.

Десь над болітцем чайка обізвалась,

Як обзвивалася колись давно...

Згадалася йому щасливая година,

Як був він деревом, шумів і зеленів,

Як усміхалася червоная калина

I степ широкий серце веселив...

I причувається — десь пісня за горою

Лунає: «Ой гук, мамо, гук!..»

I слізози капають холодною росою...

Кругом його гуде безсонний жук.

На сей раз вибачайте, люди!
Се баечка не вам;
Нехай вона на спомин буде
Мальованим Стовпам.

[1891]

О Р А Ч І І М У Х А

У полі Орачі на ярину орали,
І Муха там була,
І хоч її, непрохану, ганяли,
Одначе крадькома і їла, і пила,
Бо звикла змалечку кохаться у чужому.
Надвечір Орачі верталися додому,
І Муха там на розі у вола.
Зустрівсь Комар на лузі край села
Та й каже сміючись: — Добревечір, сестричко!
А ти вже тут чого, моя перепеличко?
Кума чи родичка кому? —
А та йому:
— Бов, бов! Раденький, що дурненський!
Хоч довгий ніс, та розум коротенький,
Бо Комарі не сіють і не жнуть...
Ти роздивись: у полі ми орали,
Раненсько почали, ввесь день не одихали,
Тепер додому час, з вечерею нас ждуть.

Ми й між людьми чимало знаєм
Брехливих прихвоснів таких;
Вертяться скрізь, щоб бачили і їх:
І ми, мов, тут — турбуємось і дбаєм!

[1892]

В Е Д М Е Д И К

На муріжку, серед двора,
Гуляла дітвора;
Гостинчики переглядала,
Що матінка понадавала.

— Нум у ведмедика гулять! —
Сусідній Хлопчик став казать.
— Нум, нум! — всі почали кричати.
— Ведмедиком лежати буду я,—
 Вигадує Хлоп'я,—

Гарчатиму на вас, мов хочу похапати,
А ви кажіть мені: «Ведмедику, цить, цить!»
У рот гостинчики потрошечку кладіть.—

Послухали, усі докупи збились
І у ведмедика гуляти заходились.

Лежить Ведмедик і гуде,
А дітвора у рот йому кладе.
Потрошку та по половинці
Пооддавали всі гостинці.

— Тепер ви кидайтесь Ведмедика побить,—
 Навчає Хлопчик,— віточки беріть! —
 І діти віточки побрали,
 Ведмедика ганяти стали.
 Ведмедик хитрий скік та скік,
 Туди-сюди і, сміючись, утік.
Ведмедика нема, гостинчики пропали,
 І діти матері жалітися стали:
— Ведмедик, мамо, обдурив.
 Гостинчики поїв...—
А в оченятах слізочки блищали...
— А нашо ж ви йому давали? —
 Сказала мати ім.—
 Так вам і слід, дурним:
 Ото з дурлигою не знайтесь
 І у ведмедика не грайтесь!

Так іноді і ми, як дітвора,
 Дурієм, нігде правди діти:
Ведмедикам надаємо добра,
 А самі плачемо, як діти.

НА ТОКУ

Раз Півень, риючись даремно у садку,
Побачив ворох жита на току
І зараз кинувся туди хазяйнувати,
Ще й Курочку покликав помагати,

Прийнявся Півень жито розгрібать
І буйні зерна вибирати.
Недовго довелось клювати,
Бо вийшов Господар із хати,
Гостей непрояханих пугнув,
А Півень, мов наперекір, гукнув:
— Курлю! Який се чорт там ходить?—
Неначе доглядає, а не шкодить.
— Ще ѿ розкудачився!.. А киш відсіль! —
Гукає Господар, і збозла кинув бриль.
Злетів на лісу Півень, сброму не знає,
А Курочка пішла тихесенько сама.
— Ох, тó-то, тó-то, тó-то,— промовляє,— свого нема...

Навчає баечка великого й малого,
Бо заповідано давно,
Що краще зернятко своє одно,
Ніж цілі ворохи чужого.
І не на свій, як кажуть, коровай
Очей не поривай.

[1892]

В А Р Е Н И К И

Веселий господар Дем'ян
Любив гостей на бесіду скликати.
Він був багатший від усіх селян,
Всього доволі мав, було чим шанувати.
Вподобався йому найбільше Клим,
Земляк хороший, що й казати,
На все умів розумну раду дати,
Усі дружили з ним.
Прийшов він раз обідати до Дем'яна,
А у Дем'яна страва добрая була:
І маслечко, і сало, і сметана,—
Гаразд, як кажуть, піч варила і пекла.
Поставили на стіл вареників макітру
І пляшку — свашку всіх мирян.
— А нум, мірошнику, молоть без вітру,—
Сказав шуткуючи Дем'ян,—
Попереду підмажемо колеса,

Щоб млин не торохтів

І шестірня довготелеса

Не дряпала боків.—

Всесвітня свашка поклонилась,

І чарочка перчівочки вродилась.

— Ну, по сій мові,— каже Клим,—

Дай, боже, здрастувать усім! —

І прийнялись мірошники молоти:

Дем'ян кладе, а Клим товче;

Від дружної роботи

Аж маслечко по бороді тече.

— Ох, важко! — Клим сказав.— Перемололи дуже,
Не лізé більше, кіш малий...

— Ану,— озвавсь Дем'ян,— потіш мене, мій друже!
Ось глянь — вареничок бокастен'кий який...

— Хіба один...— промовив Клим ліниво,
Посилкувався і змолов.

— От бач, один проліз щасливо —
Ну, ще! — Дем'ян благає знов.

— Ой, схаменися, друже милий! —
Аж стогне Клим.— Немає сили,
Я намоловся досхочу...

Не силуй, братику, бо утечу!

— Нехай наш ворог утікає! —
Дем'ян товче своє.—

Он на весіллі тісно як буває,
А прийде старшина,— і місце є...

Щоб вовка ми у лісі не боялисся —
Голубчику, ковтни ти старшину...—
Мірошники зареготались.

— Для тебе,— каже Клим,— ковтну,—
І ще ум'яв один вареник.—

Ну, се вже,— каже,— побідник,
Всі заставки запер,
Хоч хто не влізе вже тепер.

— А може, хоч звершечку ляже?—

Дем'ян йому лукаво каже,

Вареничка узяв

І на тарілочку поклав.

— Послухай,— каже Клим,— ти справді вже глузуєш!
Схотів, щоб я п'ятами накивав?..

— Тривай! — гуде Дем'ян.— Недобре шеретуєш! —
І хапнув Клима за рукав...

Схопився Клім і дременув із хати
І у Дем'яна годі гостювати.
І переказував Дем'ян, і сам просив,
А Клім і слухать не хотів.

Се байка вам, писаки,
Письменства рідного невдатні раки!
Не пхайте через лад тулеників своїх,
Коли не хочуть їх,
Коли, мовляє, дороги ім не гладять,
Бо часом і вони завадять
І одіб'ють мирян,
Як ті вареники, що пхав Дем'ян.

[1891]

В О В К І КУНДЕЛЬ

Бурмило Кундель вирвався на луг —
На волі трохи погуляти,
Бо остогид йому ланцюг,
Обридло в курені лежати.
Піткнувсь у чагарник... Коли глядить —
Назустріч Вовк біжить.
Бурмило витріщивсь і став брехати...
— Стій! — крикнув Вовк.— Чого свариться нам!
Ось не дурій, дай покій ти зубам!
Я хочу щось тобі сказати.—
Замовк Бурмило, бо злякавсь,
А той до нього знов озвавсь:
— Чим винен Вовк, що сіна не вживав,
Трави не їсть, м'ясця бажає?
А де ж того м'ясця узять?
Не довелось Вовкам хазяйнувати,
Так поневолі треба красти,
Щоб не пропасті;
Буває — ніч і дві і там, і там нюхнем,—
І вернемось, як кажуть, порожнем.
Погане, я чував, життя собаче,
Недобре ж і Вовкам...
Ти знаєш, що надумав я, земляче?
Побрратаймось на заздрість ворогам!
Не хочу знатися з вовчою бідою,
Піду і я з тобою,

І будем жити ми
Братами між людьми.

— Ну, що ж,— на се сказав Бурмило,—
Хоч і диковина, а добре діло;

Ми будем жити в курені;
Спокійно і тобі, і веселіш мені;
Тебе там будуть годувати,
Бо знатимутъ, що Вовк не хижий, свій...

Ходім мерщій,
Щоб часу не теряти.—
Побачив Вовк на шиї ретязок,
— Се що,— пита,— у тебе за значок?—
Бурмило став хвостом виляти.
— Се,— каже,— щоб... ланцюг чіпляти.
— Ланцюг?! — Вовк здивувавсь.— На прив'язі
живеш?

Туди й мене упхнеш!
Се, братику, погане діло;
Ще не було Вовків дурних! —
Похнюпився Бурмило,
Стойть ні в сих ні в тих.
— Така вже,— каже,— доля наша!
Аби, мовляли, борщ та каша —

Поїв
І гавкай на Вовків.—
Вовк на Бурмила подивився
І вимовив: — Бодай би не діждать
Тим ланцюгом бряжчать!..
Прощай! — і в чагарник поплівся.

Дарма, що Вовк, а добре розсудив,
Неначе хто навчив,
Що іноді з'їси і не доволі,
Зате живеш на волі.

[1893]

Ж В А В И Й Х Л О П Ч И К

Був собі Хлопчик дуже жвавий,
Моторний і цікавий:
До всього придивлявсь
І пильно прислухавсь;
Що 'між собою скажуть люди —

Почує, довго не забуде.
Наслухавсь він, що дуже довгий світ,
Куди не глянь — все світ, ні тину, ні воріт.
От, як діждали літа,
Придумав він побачить того світа
І на комору зліз; як глянув — аж зрадів.
«От,— думає,— якби я полетів
Далеко, аж у степ... І! Добре б нагулявся,
До вечора б додому не вертався;
Літав би я туди щодня...»
Де не взялась Свиня
І стала чухать об драбину
Багном обляпану спину,
Та так же тре, аж снасть тріщить.

А Хлопчик на Свиню: «Чу-чу, чу-чу!» — кричить...
Посунулась драбина і упала;
Свиня захрюкала і — драла,
А Хлопчик на ввесь двір заголосив,
Як крейда побілів,
Забув і довгий світ, забув і степ широкий;
Страшний йому зробився дах високий...
Хотів уже скакать —
Була б тоді нахаба!
На щастя, вийшла з хати Баба
І кинулася рятувать.
— І як ти тут,— питає,— опинився? —
За Бабу Хлопчик ухопився.
— Я,— каже,— зліз, драбина тут була,
А чорная Свиня прийшла
І чухатсья тут заходилася.
Драбина хить — і повалилася,
Зоставсь я угорі... перелякавсь...
— Ох, мій голубчику маленький!
Ще добре, що зоставсь!
От якби впав, і був би неживенький,
І горенько б тоді було...
Чого ж тебе туди знесло?
— Бабусю! — каже він.— Хотів я подивиться,
Чи дуже довгий світ.
— Гай, гай! Дивився б із воріт,
А лізти високо малому не годиться.
Ти, може, й світ хотів би облітати?
Тепер минулося, а вдруге не минеться;

Бач, в грудях сердечко, неначе пташка, б'ється,
І рученьки, і ніженъки тремтять.

Скажу я вам, не тільки що дитині,
Як мудрий дід мовляв мені колись,
Що вік живи, учися, стережись
І пам'ятай, що є на світі Свині.

[1893]

ТРОЯНДА

Цвіла Троянда у садочку,
А недалечко, у куточку,
Між бур'яном бринів Будяк.
І каже він Троянді так:
— Нащо се ти колючик начіпляла?
— А ти нашо? — вона його спитала.
— Я? — обізвавсь Будяк.—
Я, серденъко, не проста штука.
Я — степовий козак!
Мені колючка як шаблюка,
Щоб ворогів страшить,
Щоб всім було спокійно жить.
Вам більш нема ніякої роботи —
Цвісти, пахтіть, а не колоти.
— Не все ж колоть і Будякам,—
Троянда каже,— треба й нам,
Щоб крученії Паничі боялись
І до Троянди не чіплялись.
Сунеться який біс —
Йому колючка в ніс,
Щоб не забувся,
Як слід Троянду шанувать,
А не знічев'я обивать.
— Хіба! — сказав Будяк і усміхнувся.

Скомпонував я сей примір
Для наших любих дочок;
Нехай вони його змотають у клубочок,
Як кажуть панночки, на сувенір.

[1893]

ЯСЛА

Був на селі козак Кирило Яловець,
Щасливий, дякуючи долі:
Хазяйство добре мав і повний гаманець —
Всього було доволі;
І ще одно він щастя мав —
Розумну жінку бог послав;
Без неї чоловік — неначе блин без масла,
Як примовляє кум Гордій.
От заходився раз Кирило мій
Плести у хаті ясла.
На що, на що — на це дотепний був.
Ще і лози червоної добув,
Щоб виплітать уперемежку
І на краях зробить мережку.
Радіє він — плете,
Не думає про те,
Що ясла будуть на півхати —
Такі, що й в двері не пропхати.
Він, може б, так і не робив,
Та хтось із-за угла мішком його прибив.
— От яsla втяв! Таких ніхто не має!
Чи так? — у жінки він питає.
А Мотря каже: — Так то так,
Та тільки з хати як? —
Кирило засміявся: — Ми знайдемо дорогу!
Покличем кума на підмогу.—
А жінка знов йому: — Торох!
Як по стіні горох...
Ти ж роздивися — яsla на півхати.
Куди ж їх винести? Стіну рубати?—
І справді: кинулись нести —
Бодай було б і не плести:
Ніяк не вилізуть із хати!
Прийшлося яsla розібрati,
У клуню однести
І наново плести.
Роби розумно, кажуть люди,
Не так, як робить Яловець,
Міркуй про те, що з того буде,
Який кінець.

[1893]

ОГОНЬ І ГАЙ

Під Гаєм хтось Огонь покинув,
Чи подорожній там, чи косари були,
Чи, може, вівчарі картопельку пекли.
Вітрець моторненський прилинув
І потихеньку роздував.
Розжеврівся Огонь, аж іскри кидать став...
— Ой Гаю! Гаю зелененький! —
Промовив він, пускаючи димок.—
Чи бачиш ти, який я вдавсь тепленький?
В холодний час нагрів би ввесь Гайок...
Мене покинули, мою забули службу;
Коли б Вітрець не був, то, може б, я погас.
Скажу тобі під сей веселий час:
Чому б з тобою нам не поєднати дружбу?
Всю нічку я б тобі світив
І видненько б було, хто б не ходив:
Чи звір який у гущині сковався,
Чи злодій уночі з сокирою підкрався,—
І знали б нас як двох братів,
І я б горів, і ти б шумів,
Не турбувало б нас ніяке лихо враже.
Чи правду я кажу — нехай Вітрець нам скаже!
— Авеж, що так! — піддакнув їм Вітрець,
Усюди вдатний молодець.
Недовго думав Гай, на брехні спокусився,
Не знаючи того, який Огонь дружок.
Вітрець їм зараз прислужився:
Мерщій поніс Огонь в Гайок
І на суху поклав полянку.
Світив Огонь всю нічку, аж до ранку.
Попереду він за сушню узявсь
І потихеньку став тріщати,
А як Вітрець-підліза розгулявсь,
Тоді вже всюди став палати
братика свого не пожалів:
І обпалив його, і обсмалив.
Пропав Гайок, аж жаль було глядіти,—
Мов чорная мара стойть;

Вже більш йому не зеленіти
І краю рідного не веселить.

Молодіж любая, надія наша, квіти!

Пригадуйте частіш ви баєчку мою;
Цурайтесь брехні і бійтесь дружити
З таким приятелем, як той Огонь в Гаю.

1893

Π 0 E 3 | Ŧ

ПІСНЯ

Скажіть мені, добрі люди,
В кого я вдалася,—
Ще на світі не нажилась,
А в журбу здалася?

Чи вийду я у садочок —
Важенько вздихаю...
Чи співала б, чи летіла б —
І сама не знаю.

Чи вийду я до річенъки —
Оп'ять зажурюся...
Все дивлюся в степ широкий
Та й не надивлюся.

За хвилею хвиля друга
Шумить і женеться,
А у мене душа тужить
І серденько б'ється.

А як зійде місяць ясний
Гулять з зіроньками,—
Все плачу я, сердешная,
Дрібними слозами.

Ясний місяць з зіроньками
Тихо розмовляє,
А у мене, молодої,
Розмови немає...

Скажіть мені, добрі люди,
Що мені робити?
Ой як мені на сім світі
Без кохання жити?

Чого б, бачся, журитися —
Життя золоте:
І батько є, і матінка,
А все щось не тє...

Коли б мені дали крила,
То я б полетіла,
Голубкою на рученьки
Миленькому б сіла.

Сказала б я: кохаймося,
Мій милий козаче,
Милуймося, цілуймося,—
Бач, дівчина плаче!

Скажіть мені, добрі люди,
В кого я вдалася?
Ще на світі не нажилася,
А в журбу здалася.

Тоді б же я, добрі люди,
Вас би не питала:
Жила б собі співаючи
Та й горя б не знала!

[1855]

Д У М К А

Як за лісом, за пролісом
Ясне сонце сходить,
Як за морем за далеким
Десь воно заходить,—
Я згадую інший ранок,
Інший вечір бачу.
Та й думаю: було колись,
Тепер не побачу.
Я згадую тоді про степ,
Широкий, пахучий,
Та й думаю: і я тоді
Неначе був луччий.
Там був простір, всюди воля,

Жилось, як хотілось:
Молодому, безпечному
І лихо не снилось.
Вийдеш собі — любо глянуть:
 Кругом все співає...
Куди ідеш, чого ідеш —
 Ніхто не спитає...
Небо ясне, степ — як море,
 Трава зеленіє,
Лyon синіє, гречка пахне,
 Пшениця жовтіє.
По пшениці теплий вітер
 Хвилями гуляє,
Молодую пшениченьку
 Неначе гойдає.
Над берегом чайка скиглить,
 Діток доглядає;
На толоці вівчар в брилі
 На сопілку грас.
Там синіє Дніпр широкий
 З жовтими пісками,
З високими берегами,
 З темними лісами...
Шумить, біжить стародавній
 І буде шуміти,
А мені вже, самотньому,
 Та й не молодіти...
Года ж мої, орли мої,
 Скажіть, де ви діліесь —
Чи ви в лісі, чи ви в морі
 З лиха притаїлись?
Озвітесь, вернітесь,
 Я вас пришаную,
Як дівчину коханую,
 Я вас поцілую!
Нема чутки, нема вістки,
 І не озовуться,—
Тільки в степу речі мої
 За вітром несуться...
Видно, вже вас, года мої,
 Та й не дожидати;
Двічі, мабуть, козакові
 Не парубкувати...

Нехай же вам, годамої,
Легесенько йкнеться
Та з іншими, та з кращими
Хороше живеться!

1858

ПІСНЯ

Летить голуб понад полем,
Спочинку не має,
І долини, і діброви,
І луги минає.
Ні в садочку вишневому,
Ні в лісі густому
Не живеться, не сидиться
Йому, молодому.
Сидить козак край дороги,
Коня попасає,
До голуба до сизого
Тихо промовляє:
— Ой куди ти, сизокрилий,
Куди поспішаєш,
Що й долини, і діброви,
І луги минаєш?
Хіба й тобі, мій голубе,
Не жалко нікого?
Хіба ніхто не кохає
Тебе, молодого?..
Ой спустися, сизокрилий,
Оддиш ізо мною —
Полетимо в інше поле
Разом із тобою.
За горами, за ярами,
На іншому полі
Пошукаємо з тобою
Щасливої долі.
Ми знайдемо, мій голубе,
Зелені діброви,
І долини квітчастії,
І чорні брови.

Ми знайдемо в темнім лузі
Червону калину,
І сизую голубоньку,
І гарну дівчину.
Сизокрила голубонька
Тебе приголубить,
А гарная дівчинонька
Козака полюбить.

[1859]

Я Р М А Р О К

Стойть город під горою,
Набік похилився,
Мов у степу на чужині
Козак зажурився.
Спитай Грицька, спитай Панька —
Усяк його знає,
Бо в городі, бачте, часто
Ярмарок буває:
На Миколу весеннього
Та на Маковія,
А восени на покрову
Та ще деякії.
На покрову під ярмарок
Колись був і я там,
Запхнув кулак у кишеню —
Киш-киш, грошенята!
А чого там — батю-батю! —
Чого там немає!
Давка, гомін і скуботня,
Купець купця лає.
Біля ятки сидить сліпець
Лазаря співає,
А там москаль зустрів дівку
Та й нишком моргає;
А панночки, як маківки,
Біля крамниць ходять.
А за ними паниченки
Чередою бродять...
І намисто, і дукачі,
І персні там сяють;

Про калачі гарячії,
Про збитень гукають.
І ремінці, і чоботи,
Кремінці і цвяшки;
Ложки, миски, стовбуончики,
Чарочки і пляшки.
Дъоготь, смола, і колеса,
І всякої счасті;
Коней, бичків, корів, волів
Усякої масті...
І тараня, і горілка,
І русалет з квасом;
Калган, перець, бодян, синька
І пироги з м'ясом;
Галун, сірка, і кармазин,
І чорний бурлака;
І бублики з перцем, з маком,
І дещиця всяка:
Голки, нитки і калія,
Шапран і гвоздика,
Бразолія і кориця,
І риба велика...
А ласоців! Батю-батю!
Буде з паровицю!
Якби дали попоїсти,
Віддав би ягници...
А вже б, певно, налускався...
Та й як не бажати?
Інжир, ріжки, медяники
І груші плескаті;
Хвиги-миги, і чорнослив,
І горіхи всякі,
І картопля печеная,
І в решеті раки.
Є і пиво, і мед бравий,
І ренського вволю...
Якби сила та відвага —
Поборов би долю!
Чого вона, спесивая,
Сидить за горами,
Чого вона однаково
Не братас з нами?

Нащо один гуля, гримить,
Другий плаче тихо:
«Доле ж моя, нене моя,
Де ти, озовися!
Ой нащо ж ми любилися,
Нащо розійшлися!
Щось без тебе, доле моя,
І пиво не п'ється,
І гарячий бублик з маком
Якось не жується».

[1859]

В Е Ч І Р

Чи згадуєш, дівчинонько моя,
Як згадую без тебе я,
Той вечір тихий над водою,
Як сумували ми з тобою,
Що бог нам доленьки не дав?..
В садочку соловей співав,
За гай спускалось сонце ясне,
Плескалась рибка на воді...
«От скоро й божий день погасне», —
Сказала ти тоді
І загадалась, зажурилась,
Голівкою на рученьку схилилась,—
І на рукавця із очей
Сльоза тихенько покотилась...
Бажав я бачить світ, людей,—
Та й бачив світ, з людьми спізнався;
А все туди не раз душою рвався,
Де соловей в садку співав
В той вечір тихий над водою,
Де сумували ми з тобою,
Що бог нам доленьки не дав...
Неначе там я щастя поховав!

[1859]

ПАНЯНОЧКА

Була наша паняночка
Хоч куди дівчина:
Моторная, звичайная,
Гарна дитина!
Не гордая, розумная,
Хороша на вроду,—
Ви такую миловиду
Чи й бачили зроду!
Вона й сама, лукавая,
Про се добре знала—
Свою косу шовковую
Тричі заплітала;
Заплітала, прибирала,
У дивник гляділа,
Холодною водицею
Біле личко мила...
А те личко мов зіронька
Темненької ночі,
Та ще к тому чорні брови
І яснії очі;
Стан правенький, мов тополя,
Щічки — мов калина,
Шийка — наче крейдяная,
Губоньки — малина!
Подруженьки-голубоньки
Дивуються Галі,
А цвеники мовчать собі,
Чортма й жарту далі.
Сидять собі та моргають,
Тільки й мають мови:
— Дивись,— каже,— які очі,
А глянь, які брови! —
І я було дивлюсь довго
Та й не надивлюся,
А щоб чого не сталося,
Візьму й одвернуся...
Бодай би ви, дівчатоньки,
Та по моїй мові
Були собі щасливенські
Та жили здорові!

І нащо ви повдавались
 Такій прекрасні;
Нащо блищасть ваші очі,
 Як зіроньки ясні!
І нащо ви поміж людей,
 Мов тії синиці,
Все снуєте та робите
 Такій дурниці,
Що парубок світом нудить,
 А ви, молоденькі,
З його туги, з його лиха
 Сміяться раденькі?

[1859]

Ж У Р Б А

Стойть гора високая,
 Попід горою гай,
Зелений гай, густесенький,
 Неначе справді рай.

Під гаєм в'ється річенъка...
 Як скло, вона блищасть;
Долиною зеленою
 Кудись вона біжить.

Край берега, у затишку,
 Прив'язані човни;
А три верби схилилися,
 Мов журяться вони,

Що пройде любе літчко,
 Повітъ холода,
Осиплесться їх листячко
 І понесе вода.

Журюся й я над річкою...
 Біжить вона, шумить,
А в мене бідне серденько
 І мліє, і болить.

Ой річечко, голубонько!
 Як хвилечки твої —

Пробігли дні щасливії
І радоші мої...

До тебе, люба річенъко,
Ще вернеться весна;
А молодість не вернеться,
Не вернеться вона!..

Стойть гора високая,
Зелений гай шумить;
Пташки співають голосно,
І річечка блищить.

Як хороше, як весело
На білім світі жити!..
Чого ж у мене серденько
І мліє, і болить?

Болить воно та журиться,
Що вернеться весна,
А молодість... не вернеться,
Не вернеться вона!..

[1859]

ЗІРОНЬКА

Як тільки ясний день погасне,
І ніч покриє божий мир,
І наше лихо трохи засне,
І стихне людський поговір —
Я йду до берега крутого,
І довго там дивлюся я,
Як із-за лісу з-за густого
Зіходить зіронька моя.
Багато зірочок блискучих
Розсипано по небесах,
Неначе квіточок пахучих
Скрізь по долинах та лугах,—
Одна вона усіх ясніше,
І краще всіх, і ближче всіх;
Її й вітрець не поколише

У тихих небесах святих.
Горить, як свічечка у бога,
Не відає й не чує, як
Отут, край берега крутого,
Сумує іноді козак.
Була у мене, молодого,
Ще ясна зіронька одна,
Та вже од вітру од лихого
Погасла, ясная, вона...
При їй жилося веселіше
І нічого було тужить,
Без неї стало і темніше,
І важче на сім світі жить...
Ой зіронько, моя ти любко!
Ще ж на світі зосталась ти.
Світи ж мені, моя голубко,
Серед мирської темноти!
Як тільки ясний день погасне,
І ніч покриє божий мир,
І наше лихо трохи засне,
І стихне людський поговір —
Ти із-за лісу з-за густого
Зіходь на небо погулять,
Тебе край берега крутого
Щодня я буду виглядать,
На тебе, ясную, дивиться,
З тобою тихо розмовлять,
З тобою плакать і журиться,
Щасливу долю викликать...

[1860]

МОЯ ВЕСНЯНКА

Ізнов прийшла весна-красна,
Ізнов зазеленіло поле,
І розвилась верба рясна...
Чом ти не розцвітаєш, доле?
Чого така ж, як і торік,—
Ідеш пожила, невесела,
Мов подорожній чоловік
Через чужі долини й села?

От скоро вже і журавлі
Поприлітають в степ широкий;
Забовваніс у брилі
Вівчар в степу серед толоки;
От незабаром і садки
Зеленії розпустять віти,
І розцвітуть квітки маки,
Співатимуть веснянку діти...
Коли ж з тобою, доле, ми
Повеселішаєм, як діти?
А, бачся, й можна б: між людьми
Чому б і нам не порадіти?
Погляньмо: всюди красота;
Холодну землю сонце гріє;
Цвіте мир божий — процвіта;
У полі жито половіє...
Ні, не співати нам, доле, ні!
Нам тільки слухати, як радіє
Усяка пташка навесні,
І ждать — коли-то хліб поспіє...

[1862]

Д О В О Р О Ж К И

Ой лишенько, бабусенько,
Серденько болить!
Навчіть мене, голубонько,
Що йому робить?
Куди гляну — серце в'яне:
Красен божий світ,
Бриняť всюди паняночки,
Як королів цвіт...
Піймав би я любесеньку —
Принади нема:
Нема гробшай-побрязкачів —
І вдачі катмá!
Поворожіть, бабусенько,
Дайте грошенят —
Куплю собі поле й хату,
Коней-соколят;

Приберуся в оксамити
На диво панам.
Стукну-брязну підківками,
Словами додам!
Буде в мене принадонька —
Пташки налетять,
Клюватимуть принадоньку,
Мене звеселять.
А то лишко, бабусенько,
Принади нема:
Нема грошей-побрязкачів —
І вдачі катмá!

[1862]

* * *

Ой не цвісти калиноньці
В зеленім гаї,
Не гуляти козакові
У ріднім краї.

Ішов козак дорогою
Не в Крим, не по сіль,
Зустрілася пригодонька —
Вдовина постіль.

На білії подушечки
Голівку поклав —
Забув тую дівчиноньку,
Що дома кохав...

Ой не цвіте калинонька
В зеленім гаї,
Ілаче нишком дівчинонька
У своїм краї.

Ніхто в світі жалю її
Не чув і не знав,
Тільки тая тополенька,
Де голуб сідав.

Під тією тополею
Травиця росте,
Між травою зеленою
Барвінок цвіте.

Дівчиночка барвінкові
В'януть не дає:
Щовечора тихесенько
Сльозами полле...

Високая тополенько,
Зеленій, шуми!
Цвіти, цвіти, барвіночку,
З весни до зими!

Довіку вас дівчиночка
Буде доглядать,
З вами тугу розважати,
Долю викликать...

1867

НЕ ПЛАЧ, ПОЕТ!

Не плач, поет, хоч як там трудно, тяжко буде!
Не плач, не треба сліз твоїх;
Плаксивих дум тепер нігде не люблять люди,
І лишенко чуже — їм сміх.
Всім веселіше жить, коли кругом сміються,
Бо горя скрізь доволі є.
І через золото, он кажуть, сльози ллуються,—
Нащо ж ще горенько твоє?
Не плач, поет! Жалійсь про все собі самому,
Неси в могильний свій скиток...
«Він,— скажуть,— гореньком не докучав ні кому,
Йому хвала, йому вінок».

1890

РОЗМОВА

Із-за гори місяць ясний
На луг поглядає;
Край берега дівчинонька
Тихо походжає.

Вона ходить, як зіронька,
По темному лугу
І співає-розважає
Дівочую тугу:

— Де ж ти, милий, голуб сизий,
Мій коханий друже?..
Ой не шуми, дібровонько,
Не розцвітай, луже!

Вітер віє по діброві,
І пісня лунає;
До дівчини луг широкий
Гуде-промовляє:

— Ой жаль мені, дівчинонько,
Ой жаль мені дуже,
Що ти мені приспівуєш:
«Не розцвітай, луже!»

Ой не буду розцвітати,
Бо нема для кого,—
Заорали доріженську
До лугу старого.

Одмовляє дівчинонька:
— Не журися, луже,—
Є у тебе дібровонька,
Шумить вона дуже;

Буде тебе розважати,
Як і розважала,
Холодочком повівати,
Щоб трава не в'яла.

До дівчини луг широкий
Гуде-промовляє:
— Не все твоє поле знає,
Що в лузі буває...

Дібрівонька — сестра лугу,
Дружина — калина;
Нема в світі, дівчинонько,
Як вірна дружина.

[1890]

Я Р М А Р О К

Тече, шумить Дніпро славний,
Дорога весела:
Луги, піски, ліси, гори,
Городи і села.
Городище стойть вище,
А Власівка нижче;
Чого мені в Городище? —
У Власівку ближче.
В Городищі спотикачі,
Тини й перелази,
А Власівка ярмаркує
На рік по три рази;
Тут немає перекору,
Ми самі хороші,—
Гуляй, душа, без кунтуша!
Гиля, гиля, гроші!
Очі скачуть, всюди бачуть...
Чого там немає?
Сміх та гомін, співи, жарти,
І музика грає.
Цокотухи, бублейники,
Перекупки з міста,
Охвицери і півники
З медового тіста;
І гарячі гречаники,
І пироги з м'ясом,

Вишнівочка, наливочка
І шаплики з квасом;
І тараня, і чехоня,
І горох, і хляки,
Туленики, крутеники
І в решеті раки;
Відра, вікна, і колеса,
І почви, і скрині,
І корови, і овечки,
Кавуни і дині;
І линтварі, і чоботи,
І бруски, і цвяшки,
Горшки, миски і макітри,
Чарочки і пляшки,—
Усього тобі доволі:
І збіжжя, і снасті,
Ще й весела хатиночка
Шинкарочки Насті.
Чорнявенська сластьониця
Жарок роздуває
І до себе, щуткуючи,
Гостей закликає:
— Привертайте, не минайте,
Сластьоночки плачуть,
Пухнатенькі, рум'яненькі,
Самі у рот скачуть.—
Поглядає циган ласо,
Сміється, бурмоче:
— Закупив би все печиво—
Кишеня не хоче.—
А там бріняті під ятками
Усякі розкоші:
Бакалія, і ласощі,
І брехні хороші;
Калган, перець, бразолія,
Бодян, і кориця,
І калія, і кармазин,
І дрібна дурниця:
Намистечко, сережечки,
Мальовані ложки,
І гаплики, і гудзики,
І персні, і стъожки;

Солодкії хвиги-миги,
Гостинці німецькі,
Інжир, ріжки і горіхи —
І наші, і грецькі;
Демикотон і китайка,
Очіпки парчеві,
І пояси, і хусточки,
І шапки смушеві;
Пайстра, плахти і намітки,
Шовки, оксамити,
Черевички цяцьковані
І роблені квіти.
Паняночки-весняночки
Як мак процвітають,
А за ними паниченъки
Орлами літають;
Тиняється і гульвіса,
Кусає орішки,—
Продаю, мов, добрі люди,
Витрішки і смішки;
Як індик той, всюди ходить
Багатир спесивий,
Що захоче, все купує
Вередун щасливий;
Біля яток дідок сивий
На бандурі грає
І про свою скому долю
Тихенько співає:
— Доле моя, доле моя!
Чом ти не такая,
Ой чом же ти не такая,
Як доля чужая?

[1890]

НОСТУРНО

На небі ніч, і всюди ніч чорніє,
І місяць десь в далекім небі спить...
Чого ж квилить душа і серце мліє? —
І ніч мовчить, і все кругом мовчить.

Не знає ніч, що діялось учора,
Не відає, якій бачить сни
Померклій день Содома і Гоморри...
Засни ж і ти, перо мое, засни!

[1891]

НА ПЕРЕЛАЗІ

Минає заспаная ніч;
Уже на світ благословиться;
Про Новий рік весела річ
От-от усюди розлетиться.

Старий Сатурн не спить, сидить
На перелазі «для параду»,
Де слідом день за днем біжить
У тую вічну леваду.

І рік Старий туди приплівсь,
Аж ледве ніженъки волочить;
Звичайно дідові вклонивсь
І моститься, щоб перескочить.

— Тривай! — Сатурн загомонів.—
Попереду признайся, сину,
Чи все гаразд ти поробив,
А то намну тобі чуприну!

І каже той: — Робив я те,
Чого бажала в світі доля;
За що ж чуприну намнете,
Коли моя не винна воля?

Сатурн на нього придививсь
І гнівно по косі заляпав...
— Ти,— каже,— і брехать навчивсь!
А хто ж то ніс тобі подряпав?

— Се так Чайченко удружив,—
Промовив той і засмутився,—
Пошелестіти захотів
І просторікатъ заходився.

Поетів наших осміяв,
Чорнилом ліру їх обляпав;
Я дуже заступаюсь став,
А він, завзятий, ніс подряпав.

Старий Сатурн зареготовавсь.
— Ну, добре ж,— каже,— любий сину!
Хоч трохи лиха і набравсь —
Не жаль, бо за свою родину.

Ну, перелазь! Гляди ж мені,
Шануйся там у царстві славнім!
Вклонись кумі-старовині,
Усім бувальцям стародавнім.

I, крекуччи, Старен'кий рік
За перелазом опинився;
— Прощайте! — він гукнув і — зник...
Був і нема, неначе снivся...

Туман розвіявся, як дим;
Рум'яний ранок виглядає
І світом золотим своїм
Ліси і гори обливає.

Устало сонце: Новий рік
До нас поважно виступає,
А Кенир-дід, мов молодик,
Згори віршує-посипає:

— Зійшла «Зоря» на Новий рік
І ясно світить в поле наше.

Пошли вам, боже, довгий вік!
Нехай радіє щастя ваше!

Нехай вам доленька сама
Дарує всякую пашницю,
Людей дотепних до письма
І гарних творів паровицю!

Дай, боже, жити без біди,
Не убивати, як кажуть, муху,
А любо пить вино, меди
І на потуху — варенуху!

1891

МИКОЛІ ЛИСЕНКОВІ

Ювілейне привітання

Земляче коханий,
Наш голубе сивий,
Тобі наш привіт!
До правди прихильний,
Прожив ти на світі
Півсотеньки літ.

На рідному полі
Співучую долю
Вподобав ти нам,—
На втіху сучасну,
На спомин унукам,
На славу дідам.

І дякуєм щиро,
І щиро бажаєм
В веселій сей день,
Щоб вітер не зносив,
Пісок не заносив
Народних пісень.

Пошли тобі, боже,
Вік довгий і ясний,
Бандурі не спать.
І рано, і ввечір
Наш затишок темний
І нас звеселять.

1893

НАД ДНІПРОМ

Шумить Дніпро славний, і досі шумить;
Всього надивився — і щастя і горя;
З далекого краю біжить він, біжить
До рідного степу, до Чорного моря.

Була колись доля... Траплялось тоді
І слави чимало, багато і шкоди...
Минулось, забуло... По бистрій воді
Гуляють берлинни, свистять пароходи..

Над берегом є там крутая гора,
На ній бовваніє самотня могила;
Усі її знають — старі й дітвора:
Земля Кобзаря там навіки покрила.

Співав колись щиро, і пісня його
Орлом бистрокирилим літала усюди;
На божому світі дізвавсь він всього —
І слави, і ласки, і кривди Іуди...

Тече Дніпро славний, як голуб, гуде;
Синіє туман у широкому полі;
Стойте над горою хрест божий і жде
Апостола правди і доброї долі.

[1893]

У СТЕПУ

Ол. Ам. Тишинському

Хоч доля привела у город суєтливий,
Добра і зла прикрашений вертеп,
Я все-таки люблю сіножаті і ниви,
Люблю широкий, тихий рідний степ.

Там ясная зоря, як радість, привітала,
Літала на коні там молодість моя;
Про щастя, про любов надія там шептала,—
І любо слухалось, і щиро вірив я.

Даль степова кругом, як море, там синіла
І здалеку бринів густий зелений гай;
Чи добрий чоловік, чи доля насадила —
То був наш тихий невеличкий рай.

Була там пасіка, стояв курінь маленький,
І пасічник дідок там віку доживав;
І дуже я любив його куток тиженський:
Там, оддихаючи, про все я забував.

І опівдні, і ввечері, бувало,
На таганку кипить маленький казанок,
І приязно мені, притовкуючи сало,
Про давню давнину розказував дідок.

Збиралася туди гулять молодіж наша;
До півночі в гаю пісні лунали, сміх;
Вечеряли гуртом — і дідусева каша
Була смачніша нам присмачок дорогих...

Та... не бува, сказав хтось, двічі літа...
Прийшла біда — і час смутний настав:
Підкралася кишеня грошовита,
Хтось без жалю веселий гай зрубав,—

Понівчило все чиєсь життя ледаче!..
І дуже, дуже жаль тепер мені,
Душа болить... Тепер там ворон кряче
Ta ятіл приліта довбать гнилій пні.

Де пасіка була — трава зазеленіла,
І не курить уже там любий таганок;
В густій траві схovalася могила,
В могилі тій забутий спить дідок.

Колись не так було: ще ранньою весною
Злітались пташечки і солов'ї співати...
Осталася одна береза сиротою
Самотньої могили доглядати;

Схилилася вона, додолу віття гнуться;
У головах старенький хрест стоїть...

Настане ніч — з берези сльози ллються
І вітрик по траві тихенько шелестить...

О, скільки є могил, де спить життя козаче!
Та де ж вони? Де їх тепер шукать?
Ніхто, ніхто над ними не заплаче:
І плакать ні кому, і плакать не велять...

[1893]

П Т А Ш К А

Жила в мене пташка в цяцькованій клітці,
Було їй доволі зерна і водиці;
Співала коханка, себе розважала
І томлену душу мою звеселяла.
Надворі лютує зима-лихоманка,
А в мене у хаті щебече веснянка,
Аж серце радіє, неначе я чую
Весну мою давню, весну золотую...
Раз якось весною, у ясну годину,
Я виніс в садочок веселу дружину;
На яворі вибрав найкращу вітку,
Повісив між листям будиночок-клітку.

— Співай, моя пташко, гудяй на просторі,
Щоб сонечко чуло, щоб бачили зорі!
Як вечір настане і годі співати —
Вертайся додому вечерять і спати.
Як літо поверне до теплого краю,
Тебе, моя любко, я в хату сховаю! —
І дверці одкрив я; вона полетіла,
Звершечку на явір, щебечучи, сіла
І дуже зраділа, так любо співала,
Ще краще, ніж в хаті, мене привітала;
Веселая воля на неї дихнула —
І пташка у поле стрілою майнула.

Не раз за горою день божий ховався
І ранок рум'яний росою вмивався;
Ходив я в садочок щодня виглядати,
А пташки моєї нема, не чувати.

І літо минуло, і осінь приспіла
І листям пожовклим всі стежки покрила,
І вітрік в садочку не так уже дишє,
Порожнію клітку сердито колише,
Зима-лихоманка морозцем дмухнула —
А пташка-коханка про мене забула:
Десь іншої долі шукать полетіла...
Веселочка-воля! Кому ти не мила?..

[1893]

Д У М К А

Турбується наш невсипущий світ;
І день і ніч і йдуть, і їдуть люди,
Нагадують про слово давніх літ:
Те бачили — побачимо, що буде.

Сказати би їм: було і поплило,
Коли і що там буде — не вгадаєм,
А те, що є і всюди поросло,
Ми бачимо щодня і добре знаєм.

Там гордий ліс на ввесь майдан шумить,
А там черв'як билині корінь точить,
Там щастя декому добро сулить,
А там біда слізами злидні мочить.

А там дукач гладкий смакує як!
Всього кладе повнісінку ринку,
Ще й цуцику дає, щоб знов він смак,
А там бідняк гризе суху скоринку.

Там пан гаман по сто рублів дає
Пройдисвіту, що речі медом маже,
А хто шепне про горенько своє,
Тому «біг дастъ» ласкавенько він скаже.

І жаль мені, квилить душа моя,
Що бачать те і терплять люди;
Усе одно і всюди чую я:
Так і давно було, то так воно і буде.

ПІД КАЛИНОЮ

Нічка тиха Україну
Одвідати прийшла,
У садочок до калини
Гостей привела.

Стояв козак з дівчиною.

— Ох,— каже,— біда!
Люблю тебе, як рибоньку
Холодна вода.—

Усміхнулась дівчинонька:

— Чом не бути біді,
Коли кипить дурне серце
В холодній воді! —

Одмовляє козаченько:

— Ой як же не бути,
Коли твої кари очі
І в воді печуть.—

Розсердилася дівчинонька:

— Прибріхувать звик!
Нехай тобі тричі сяде
Тілун на язик.—

Моргнув усом козаченько:

— Ох, лиxo мое!
А я ж думав — серце буде
Навіки твое.—

Одказала дівчинонька:

— Ось годі тобі!
Тоді буде, як виросте
Гарбуз на вербі.—

Засміявся козак жвавий:

— Знайду, що зробить!
Перекинусь вітром буйним —
Гарбуз полетить.—

Одрізала дівчинонька:

— А, тобі напасті!
Хто, щуткуючи, кохає,
Бог щастя не дасть...—

Засмутився козаченько:

— Не слід так казать,—
Пошли, боже, нам з тобою
На рушничку стать.—

Та й замовкла дівчинонька,
І козак замовк...
Потім... глянули... схилились...
І тихенько — чмок!..
 Обняв любо дівчиноньку
 Козак молодий.
 — Оце,— каже,— краще буде,
 Ніж гарбуз дурний! —
Засміялась дівчинонька:
— Не будь брехуном!
Коли любиш — люби серцем,
А не язиком.

1893

Т В О Р И Д Л Я ДІТЕЙ

1. ВІРШИ

ВЕСНЯНКА

«Весна прийшла!
Тепло знайшла!» —
Кричать дівчатка й хлопчики.
«Цвірінь! Цвірінь!
Журбу покинь!» —
Клопочуться горобчики.

Приліз дідок,
Зліз на горбок —
У хаті бути не хочеться.
Тепляк дмухнув,
Крилом махнув,
По бороді лискочеться.

Все ожило,
Все розцвіло.
І рій дітей привітненських
На той горбок
Несе вінок
З фіалочок блакитненських.

Бринить дідок,
Як той мачок
Крапчастий і повнесенький;
Кричать, гудуть,
Далеко чутъ
Таночок голоснесенький:

«Весну шануй,
Не спи, воркуй,
Наш голуб зозулястенький!
Не в'янь, рости,
Красуйся ти,
Королику квітчастенький!»

«Цвірінь! Цвірінь!
Журбу покинь!» —
Підспівують горобчики;
І я зрадів,
Помолодів,
Як ті дівчата й хлопчики.

[1891]

ЗАЩЕДРІВКУ ПІСЕНЬКА

Колись в годину давньюю
Не раз журився я,
Що молодість коханая
Не вернеться моя.
І де вже їй вернутися?
До бога десь пішла...
Спасибі їй, голубоньці,
Моторною була!

Під вечір віку тихого
Повеселішав я:
До мене несподівано
Прийшла весна моя.
О, як забилось серден'ко!
Відразу я пізнав
І щиро гостя милого
Обняв, поцілував.

Голубко, зоре ясная
Моеї темноти!
Яка ж, моя веселочко,
Старенька стала ти!
Де ж ділісь тії квітоньки,
Що вбрана ти була?
Хоч би одну малесеньку
Мені ти принесла!

Голубка усміхнулася:
«Минув квітчастий час,
По людях я розкидала,
Щоб згадували нас.
Я за тобою скучила,
Побачить тя прийшла,
Веселих щедрувальників
До тебе привела:

Се говорухи нашої
Богдась — веселій син;
І казочку, і баєчку
Тобі розкаже він.

Все з книжкою він носиться,
Як голубок, гуде,
А як захоче спатоньки,
Під голову кладе.

А осьде Володимирко
Бажає привітать
За те, що ти родиноньку
Навчаєш поважать.

«Побачить,— каже,— хочу я,
Який там той дідусь,
Я поцілую рученьку,
Низенько поклонюсь».

І Галля-щебетушечка
Віночок принесла,
Аж плакала, голубонька,
Щоб я її взяла:

«Поперед всіх я, тіточко,
До діда побіжу
І на його голівоньку
Віночок положу».

А се тобі Одарочка,
Співшечка моя;
Люби її, мій голубе,
Як полюбила я!

Вона співає пісеньку —
Послухай ти її —
Про дні твої щасливії
І радощі твої.

От і Тарас моторненький
До тебе поспішав,
Твоїх веселих загадок
Багато перейняв.

Одну щедрівку-загадку
Для тебе він зловив,
Щоб ти, король квітчастенъкий,
На світі довго жив».

Я посадив на покуті
Усіх гостей моїх,

І рад, і сльози котяться,
І привітаю їх:
«Богданю, мій голубчику!
Учись, усім читай:
Нехай про мене згадує
Наш любий рідний край.

Нехай радіє правдоњка
І кривда чеше ніс.
А на других моргаючи,
Сміється хитрий лис!

Козаче Володимирку,
Мій явір золотий!
Рости і розвивайся ти
Високий і густий!

Хто поважа родиноньку,
То — божий чоловік,
Йому і честь, і славоњка,
У бога довгий вік!

Тарасику! Цілу я
Голівоньку твою,
Обрадував ти, серденъко,
Прогнав журбу мою!

Дай, боже, більше розуму,
Щоб ти, що треба знать,
Мотав на вус уміючи,
Як будеш вуса мати!

Ти, Галю, мое серденъко,
Живи, цвіти, радій,
Зустрінеш нашу славоњку —
Віддай віночок їй.

Настане час, замовкну я, —
Тоді ти знов прииди
І на мою хатиночку
Віночок поклади!

Коханая Одарочко,
Співай мені, співай!
Ta пісенъка нагадує
Далекий тихий рай.

Співай, моя голубонько,
Є, може, й наш талан;
Одна сльозина щирая —
Я над панами пан!

Дай, боже, мої гостоньки,
Щоб все до нас плило,
Щоб, де ми не повернемось,
Пристріту не було!
Щоб наш «Дзвінок», як квіточка,
І розцвітав, і цвів,
Манив не тільки пчілочок,
А навіть і чмелів!»

[1891]

ЩЕДРІВКА

Погас учора день,
Заплакав Рік Старенький;
Сьогодні розсвіло —
Сміється Молоденький.

Старенького нам жаль,
А плакать не годиться,
Бо Молоденький Рік
Почне на нас свариться.

Що дав Старенький Рік,
Те бачили і знають;
Що ж Молоденький дастъ —
Сьогодні не питаютъ.

І празникує люд,
Вигукує раденький:
«Прощай, Старенький Рік!
Здоров був, Молоденький!»

Віршую діткам я
Бажаннячко маленьке,
Щоб Рік Новий приніс
Ячко золотеньке.

А у тому яйці
Щось буде торохтіти,
Цікаву дітвору
І тішить, і манити.

Ми возьмемо його,
Підкинемо угору;
Яечко полетить
На кам'яну гору.

Кітъ-кітъ, об камінь хрусь,
Щоб відтіль — пурх по квіткам...
Аж гульк — з гори сусіль
Талан моторним діткам!

[1892]

ЗИМНЯ ПІСЕНЬКА

Діти наші, квіточка,
Хлопчики і дівочка!
Нум гуртом співати;
Ви тягніть тонесенько,
Буду я товстесенько
Окселентувати:
«Зимонько-снігурочка,
Наша білогрудочка,
Не верти хвостом,
А труси тихесенько,
Рівненько, гладесенько
Срібненьким сніжком.
Ми повибігаємо,
Снігу накачаємо
Купу за садком;
Бабу здоровенную,
Уночі страшенню,
Зліцимо гуртом.
Зробим очі чорнії,
Рот і ніс червоні,—
Буде як мара.
День і ніч стоятиме,
Вовка проганятиме
Від свого двора.
Зимонько-снігурочка,
Просимо, голубочко,
Щоб мороз стояв,
Бабу товстобокую,

Відьму вирлоокую,
Пильно доглядав.
Гляне ясне сонечко
В весняне віконечко,
Бабу припече;
Де ѹ мороз той дінеться,
Геть від баби кинеться,
З ляку утеч!
Баба буде плакати,
Будуть слози капати,
Знівечать кожух;
Голова покотиться,
Баба заколотиться
І в калюжу — бух!
Висохне водиченька,
Виросте травиченька,
Розцвіте садок,—
Ми тоді весняночку,
Любую паняночку,
Приберем в вінок.
Подаруєм квіточку,
Із васильків скрипочку —
Грай, серденько, грай!
Звесели і воленъку,
І трудящу доленъку,
І весь рідний край».

[1892]

К В І Т К О В Е В Е С І Л Л Я

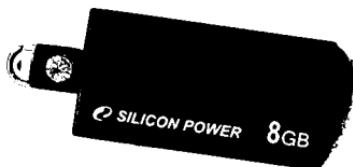
Алегоричний жарт

У вишневому садочку,
Під вербою, в холодочку,
Щоб лиxo прогнатъ
І щоб долю звеселити,
Заходились наші квіти
Весілля гулять.

Не було б таких новинок,
Та хрещатенький Барвінок
Усіх здивував —
Він Фіалочку блакитну,
Наче панночку тендітну,
За себе узяв.
Посередині в таночку
У зеленому віночку
Танцює Будяк.
Кругом свашки, і сусідки,
І Фасолі, і Нагідки,
І між ними Мак.
Наче справжній музики,
Грають Півні та Індіки,
Деренчить Гусак.
А Будяк всіх потішає,
Підморгне і примовляє:
— Отак, квіти, так!
Танцювала риба з раком,
А морковця з пастернаком,
Та не краще нас!
Нуте ж швидко, шпарко, квіти,
Молодих повеселити —
Один тому час!
Ой козаче молоденький,
Наш Барвінку зелененький,
Потіш Будяка,
І у парі з молодою
Між своєю перезвою
Утніть тропака!
Нехай гляне Редька в дірку,
Переверне долю гірку
Догори хвостом
І музиченку почує,
Потанцює, пожартує
З товстим Будяком.
Тільки й щастя, тільки й жити,
Покіль буде сонце гріти,—
Пов'янем колись!
Як там буде — знає доля,
А ще покіль наша воля,
Гуляй, не журись! —

Де взялись Чижі й Синиці,
Прищебечують музиці,
Ще пристав і Шпак.
Будяк скаче, не вгаває,
Підморгне і примовляє:
— Отак, квіти, так!

[1893]

2. ЗАГАДКИ Й ВІДГАДКИ

1

Щоб дітям веселіш було,
Пущу я загадку прехитру:
Пішов смерком я за село,
Щоб повернути млин до вітру.
Дивлюся — з поля щось біжить,
Неначе бісова отара,
Шумить, гуде і торохтить,
А курява така, як хмара!
От-от на мене налетить...
Я з переляку скоком-боком
Та у бур'ян — дух притайть —
І виглядаю одним оком.
Щось двоє спереду гудуть,
За ними двоє ще женутсья,
Біжать, ніяк не доженуть
І зозла аж об землю б'ються...
Курить мара, все трощить, мне,
Чи то лозина, чи цеглина...
Гаразд що втік, а то й мене
Не обійшла б лиха година.
Пробігло... зникло у ліску,
А я навтікача додому
Та про оказію таку
І досі не хвалюсь нікому.
Колись се дітям передам,—
Нехай їх розум молоденький
Міркує і розкаже нам
Про той переполох дурненький.
Спитав я голуб'ят моїх:
Що ж воно бігло по дорозі?
Сміються діти — кіх-кіх-кіх:
— Дідусю, то колеса в возі!
Тъху, недотепний дідуган!
Не знать чого перелякався,
Сховався здуру у бур'ян
І тільки сорому набрався!

[1890]

А нуте, діти, ось сідайте!
 Я загадку за хвіст піймав;
 Подумай і розгадайте,
 Чи я диковину придбав.

Мовчала ніч; усі мовчали,
 І соловейко задрімав;
 На небі зірочки блищають,
 За гаєм місяць виглядав.

Не спало троє у господі;
 Не видно, де воно й яке;
 Ви, діти, станьте у пригоді,
 Вгадайте, що воно таке?

«Пошли нам, боже, день скоріше! —
 Одно озвалось на стіні.—
 Тепліше буде й веселіше,
 Як блисне сонечко мені».

А друге каже: «Нічко мила!
 Коли б з тобою довше буть;
 Мене без тебе тільки й діла,
 Що в боки пхають і товчуть».

Мовляє третє: «Річ даремна,
 Мене ніщо не веселить —
 Чи то настане нічка темна,
 Чи то веселий день шумить».

Вночі сумуючи, *віконце*
 Благає бога день послать,
 Щоб засвітило ясне сонце,
 Щоб дітям щастя не проспать.
 Нарипавшись у сінці з хати,
 Бажають *двері* відпочити
 І просяять нічку покій дати.
 Нехай, мов, лихо довше спить.
 А *сволок* — все йому байдуже,
 Усе дарма, чого тужить? —
 І не турбується він дуже —
 Заліз під стелю та й лежить.

[1890]

Раз уночі я в ліс ходив...
 Скажу по правді, гріх брехати:
 Я нищечком тоді хотів
 Щоб папоротнику дістати.

Не раз, не два я чув про те —
 Хто його знайде, кажуть люди,
 В ту саму ніч, як він цвіте,
 Тому усюди щастя буде.

Поткнувсь я в ліс — і драла дав,
 Бо з переляку чуб піднявся...
 Пробіг — і серед поля став,
 І довго-довго дивувався.

Біліє щось... дивлюся я —
 Кавун... не бачив ще такого:
 Такий здоровий, що хлоп'я
 Не перескочить через нього.

Кругом все поле, як той мак,
 Укрили золотій квіти,
 Густесенько і гарно так,
 Неначе біля мене діти.

Чи справді то кавун, чи ні?
 Вгадайте, дівоньки й хлоп'ята;
 Чи, може, так здалось мені?
 Гуртом порадьтесь, лебедята!

Як угадаєте — глядіть!
 Гостинці будемо ділити,
 А я вже знаю, як ділить:
 Мені — кавун, а дітям — квіти.

Раз в тихий вечір невзначай
 Повеселіла моя хата;
 До мене, як в зелений гай,
 Поприлітали пташенята.

«Отак, дідусю, вибачай! —
 Радіючи, щебечуть діти.—
 Шкода, гостинців не бажай,
 Бо не достанемо ділiti!

То не кавун білів в очах,
 То повний місяць на просторі
 Світив над нами в небесах,
 А золотій квіти — зорі».

Так, діти, так! Вгадали ви...
Тривайте ж, я посеред лугу
Збудую хатку із трави
І загадку приладжу другу.

[1890]

4

Мостишься я в лузі на потіху
Веселу загадку піймати,
І повну торбу дітям сміху
Мені судилося набрати.

Зробив я хатку невелику;
Вітрець дмухнув — і хатка бух!
Я плюнув вітрові у пику
І заховався у лопух.

Дивлюся — щось по лугу скаче
Та біля мене зразу бух...
— Здоров,— гукає,— небораче!
Чого се ти заліз в лопух? —

Я хап лозину, потім сміло
Під лопухом загомонів:
— Яке тобі до мене діло?
Я... заховавсь од комарів...

— Та ну-бо,— каже,— не обманиш!
Вилазь мерщій і не сварись;
Дурна надія — не приманиш
Того, що хочеш; схаменись! —

Почервонів я дуже, чую,
Неначе у окропі рак;
Дивлюся на прояву тую,
Вона — хи-хи! і каже так:

— Хотів ти загадку піймати,
Щоб любих діток звеселить,
Так, отже, коли хочеш знати,
Я — загадка, нашо й ловить!

Мале, химерне я на вроду,
А хоч кому на ніс плігнү
І хоч яку тобі колоду,
Коли захочу, поверну.

А щоб ти знав, як мене звати,
До мене ухо прихили,
Скажу по правді, бо брехати
Ми зроду вдатні не були.

Шу-шу, шу-шу, шу-шу... прощайте! —
Я так від сміху й покотивсь...
Тепер ви, діти, розгадайте:
З яким я дивом там зустрівсь?

Що ж я побачив, чи вгадали,
Із-під густого лопуха?
Химера, сміх, коли б ви знали!
Сказати просто вам — блоха.

Такої вражої прояви
Я не шукав, сама прийшла;
Нікчемна твар, а хоче слави:
І я, мов, у «Дзвінку» була.

[1890]

5

Раз у бабусі Шелестихи
Я на тім тижні гостював
І любим діткам для потіхи
Химерну вигадку дістав.

І хоч кого вона здивує,
Такої ще нечув нігде:
На сей бік загадка мудрує,
На той бік казочки гуде.
На гарбузі, десь в огороді,
Козак Нюхайлик проживав;
Що не придума — сміх, та й годі,
Всіх огородян потішав.

Раз, мов той дід серед левади,
Він хижку з лободи злішив
Та ще з огудини дві ляди,
Неначе двері, притулив.

Будиночок навдивовижу,
А диво те, що там було,
Бо про Нюхайликову хижу
Дізналося усе село.

Набрав яечок він корзину
І в два ряди порозкладав,
А посередині під стіну
В кубельці півня прив'язав.

Співає півень, не вгаває,
На диво світові всьому;
Хто скоче — прийде, розмовляє
Та ще й підспівує йому.

Привикли люди потурати,
Розкукурікає співун,
І стали інші дорікати,
Щоб присмирив його тіпун...

Зліпила баба нам вареник,
Відкіль почать — не розбереш;
І неабиякий туленик,
А розліпити його не втнеш.

Як розгадаєте ви казку,
Свою калиточку трусніть
І бубликів велику в'язку
Веселій бабі перешліть.

Щó, любі дітки, чи годиться
Химерна загадка моя?
А нуте ж будемо хвалитися,
Хто розгадав — чи ви, чи я?
Думок нагнала баба тая,—
Щоб не забути, скажу мерщій:
Гарбуз — то *голова людськая*;
Козак Нюхайлик — *ніс* при ній;
Та хижка — *рот*; дві ляди — *губи*;
Веселій півень — то *язик*;
А два ряди яечок — *зуби*;
Тіпун — *правдивий* *чоловік*.

[1890]

6

Котилася тарілочка
По крутій горі,
Забавляла любих діток
У моїм дворі.

Нам тієї таріочки
Чому не любить —
Хорошай, золотая
І як жар горить.
Прийшла баба — сама чорна
І чорний жупан,—
Заховала таріочку
У синій туман.
Постихали співи й жарти
У дворі моїм;
Золотої таріочки
Стало жаль усім.
Зачинився я у хаті,
У віконці став
І про тую таріочку
Співати почав:
— Туманочку, туманочку!
Поклонись зорі,
Покоти нам таріочку
По нашій горі...—
Де не взявся із-за лісу
Невідомий птах,
Довгохвостий, гостроносий,
На восьми ногах.
Тільки став я приглядатсья —
І що, і відкіль,—
А він зразу розігнався —
І в вікно сусіль...
Я — на піч, та у куточку
Зігнувсь, притаївсь
І, щоб птах той не надибав,—
Ряденцем укривсь.
Навіжений птах літає,
Не найде ніде
І тонесенько виводить:
— А де дідок, де? —
Закричав горлатий півень
І прогнав мій страх,
Я зрадів — і не побачив,
Де той дівся птах.

Золотою таріочку
Всі знають давно:

То на небі сонце ясне.
На ввесь світ одно.
Чорна баба — *нічка* темна:
Із давніх давен
Покриває все на світі,
Як погасне день.
Заховався, шуткуючи,
Дідусь-господар,
Щоб не зразу догадались,
Що той птах — *комар*.
[1890]

7

Не все нам бігать по горішки,
Жартуючи, у тихий гай,
Не все нам вигадки і смішки,—
Ще треба, діти, хліба край.
Моторна воля десь ходила
У долі ласки добула,
Мене, старого, звеселила,
Розумну загадку дала.
Була весна у мене, діти,
Мого життя далекий рай;
Тоді втішали пташки, квіти,
Мене манив зелений гай.
Цвіла весна... прийшли морози,
Кудись голубку понесли...
Жаль і тепер; старечі сльози
По бороді не раз текли...
Був на горі гайок маленький;
Туди частенько я ходив;
Стояв там явір зелененький,
Кругом широкий степ синів.
Дивлюсь я раз: попід горою
Біліє лан, як полотно;
Якийсь дідок маха рукою
І сипле чорнєе зерно.
Прийшов до нього я, вклонився,
Звичайненько піднявши бриль:
— Добридень вам! — Дід подивився.
— Спасибі,— каже,— ти відкіль?
— Із хутора,— кажу,— гуляю...

Дідусю, хочу щось сказати!.. —
Він усміхнувсь і каже: — Знаю,
Про що ти хочеш попитать. —

Дивуюсь я, і серце мліє,
Мов засоромилось воно.
— Чого,— питаю,— лан біліє?
Нащо се чорнеє зерно?

— На те,— дід каже,— лан біліє,
Щоб бачить, як лежить зерно;
Хто розуміє, той і сіє,—
Над сим працює світ давно.

Коли б тобі щаслива доля,—
Сказав ласково чоловік,—
Дала шматок такого поля —
Ти б, синку, сіяв цілий вік! —

Іду додому я і плачу,
Все хочу поля і зерна;
За слізьми стежечки не бачу,
Не бачу хутора й млина.

Почула, мабуть, добра доля,
Що той дідок тоді сказав,
Дала мені зерна і поля,
Щоб потім я не жалкував.

Тепер і я вже розумію,
Що натякнув той чоловік,
І досі, діти, сію, сію
І цілий сіятивши вік.

Без мене, може, розгадали
Чудне балакання мое,
Бо на догад дотепні стали,
Ta сількісъ, я скажу свое.

Широкий степ — то край наш милий,
Що в світі божому живе,
А білій лан — папір то білій,
Зерно — писання світове.

Дай, боже, дітки, тихій долі
Кохати і доглядати вас,
Щоб білій лан на ріднім полі
Ви засівали в добрий час!

— Ой ви, діти,— квіти наші!
 Наварю вам горщик каші,
 Поїсте ви до смаку,—
 Мовитъ баба у кутку,—

Я щедруха, я гладуха;
 В мене донечка красуха;
 Кучерявенький синок,
 Як той сизий голубок.

Я морозу не боюся,
 І хто мерзне — я сміюся:
 Бабу гріє не кожух,
 А веселій теплий дух.

Біля мене всі товчуться —
 І веселі діти в'ються,
 І старесенький дідок
 Тут мурлика, мов коток.

Гей, до мене! Є у мене
 І варене, і печене:
 Буде людям, буде й вам,
 А ледачим дуллю дам.—
 Гарно, хитро баба каже,
 По губах мов медом маже,—
 Тому заськи, тому на...
 Угадайте ж, хто вона?

Хто ж та баба дзиндзюриста?
 То всесвітня *піч* вариста,
 І не тільки я, мерзляк,—
 Тую бабу знає всяк.

Як лиха зима приспіє,
 Білим снігом поле вкриє,
 До бабусі дітвора
 Утікає із двора.

Як трусне мороз зимою
 Шкарубкою бородою,
 Бідний люд мерщій біжить
 Безталаннячко погріть.

Хто ж та донечка кохана,
 І хороша, і рум'яна?

То багаття золоте
Гарно жевріє-цвіте.

Хто ж синочок любий, милив,
Мов той голуб сизокрилий?
Бреше баба — не синок,
Ні, то прихвостень димок.

[1891]

9

Була собі бабуся Гася;
Гладуху добре всякий знов...
Якась чудна вона вдалася,
І досі я не розгадав.
Як прийде — люди вроці скачуть
І трусяться, як загуде;
А як немає довго — плачуть
І виглядають, чи не йде.
Пішов я раз по полуниці,—
Ще змалечку я був їдок:
Весь день збираю у травиці —
Одну у глечик, дві в роток.
Дивлюсь — до мене суне Гася...
Ну, чуба, думаю, намне!..
І відкіля вона взялася?
Неначе стерегла мене.
Підняв я поли, чимчикую,
Вона ж за мною навздогін;
От-от настигне... близько, чую...
Я до баштанника в курінь.
Розсердилася дуже Гася,
Що не піймався її дідок,
І так слізами розлилася,
Що аж товстий курінь промок.
На мене гримнула бабуся:
— Тривай, старий ласун, тривай!
Колись застукаю, діждуся...—
І потяглась кудись за гай.
От вам і загадка знайшлася:
То так, то сяк — і догоджу,
Хто ж вона справді, тая Гася?
Як не вгадаєте — скажу.

Що ж то за баба, Гася тая?
Невже не можна розгадать?
То, діти *хмара дощовая*,—
Не гріх і бабою прозвати.
Буває, скрізь все літо ходить,
А іноді нема їй нема;
Раз добре зробить, раз нашкодить,
І плач і радість — їй дарма.

[1891]

10

Раз пішов я на отаву
І наткнувся на прояву:
Довга-довга і страшенна,
Мов гадюка здоровенна,
Голова десь за горами,
Ноги вперлисі між лісами.
Став я, хвертом в боки взявся
І до неї обізвався:
— Де ти в біса узялася
І чого тут розляглася? —
Чую — десь щось загуділо,
Буйним вітром зашуміло:
— Схаменися, дурню сивий,
Прикуси язик брехливий!
Я не відъма, не проява,—
По всім світі моя слава;
Мене люди поважають
І до мене учащають...
Ось устану, коли треба,
Підніму тебе до неба,
Через море перекину
У далеку чужину!.. —
Засмутився я, злякався
І насилу одбрехався:
— Вибачай, вставати не треба,
Бо не хочу я до неба,—
Там огнями зорі палити,
Мені бороду обсмалити,
А як часом покочуся —
На шматочки розіб'юся;

Любі діточки заплачуть:
Діда більше не побачуть —
Я побіг, не оглядався
І у хату заховався;
А у хаті баба мила
Мені кваші наварила.
Їм я квашу солоденьку;
Здумав загадку старенъку;
Покіль другу скомпоную —
Розгадайте перше сюю.

Правду загадка сказала,
Мене трохи налякала:
То не відьма, не проява,
Бо про неї всюди слава;
То всесвітняя *дорога*,
І далека, і розлога.
Її всякий добре знає,
Ніхто в світі не минає:
По дорозі щастя скаче,
По дорозі горе плаче.
Так було воно і буде,
Покіль будуть жити люди.

[1891]

11

Десь у гаю родилася,
У хаті опинилася.
Була німа і нежива —
Тепер говорить і співа.
Хто з нею добре знається,
До того обзвивається;
А хто невлад її бере,
Аж по душі вона дере.
Буває, так зажуриться,
Що й люлечка не куриться,
В очах сльозина заблищить
І чуле серце заболить.
Зате ж, як розкуражиться,
Уся біда уляжеться:

Такий гармидер заведе,
Що й бас товстючий загуде.
Батьки, і паніматоньки,
І хлопці, і дівчатоньки
Аж не потовпляться — біжать,
До танців жижечки тримтять.
Усім, усім потішненько,
А закаблукам лишенько...
Колись і я її любив,
Колись навприсядки дурів.
Ох, діти,— наші квіточки!
Пристарілися літочки.
Тепер не втямлять тропака...
Вгадайте ж, хто вона така?
Якай ж то порадонька,
Цікавая принадонька,
Що вміє плакати, і співати,
І жартувати, і потішати?
Тайлася, ховалася,
А скрипочка озвалася —
І гопки загадка моя!
Сміються всі, сміюсь і я!

[1891]

12

Веселий, ясний був деньочок.
Пішов я в поле погулять,
Щоб любим дітям на віночок
Волошок в житі назбирати.
Тихенько нива шелестіла,
Вітрець тепленький подихав,
Сіножать квітами пахтіла,
І жайворонок десь співав.
Згадав і я весну, співаю...
Дивлюсь — сидить... зовсім козак:
Чуприна, вуси... не вгадаю...
Чи то мені здається так?
Я довго-довго придивлявся...
Се, може, скарб мені явивсь?
І вже був трошечки злякався,
А потім годі — роздививсь.

— Здоров! — гукаю.— Де ти взявся?
Та ще в зеленому брилі? —
Козак тихенько засміявся:

— Я,— каже,— виріс із землі.

— Хіба ж пристало козакові
Отут сидіть? — промовив я.—
У темнім лузі, у діброві
Витає славонька твоя.

— Тут,— каже,— доля посадила,
Щоб всякий зневажав мене,
Вже аж чуприна заболіла:
Хто скоче, той і ускубне.

— Так що ж,— кажу,— що посадила!
А ти б не слухав та й утік:
Весела воля дастъ і крила...
А от надувсь, як той кулик.

— Де ж тая воля, тії крила? —
Козак промовив сміючись.—
Козацьку волю квочка вбила,
І козаки на сміх здались.

Шаблюк нема — гримить качалка;
Похід — у гості до куми;
Тепер жіночая кибалка
Страшніш турецької чалми.—

І він замовк, мов зажурився,
Над споришем похнюопив ніс;
Од вітру чуб зашевелився,
І довгий вус його повис.

Прийшло терпіть лиху годину...
Хто ж він такий, козак чудний,
Що всякий смиче за чуприну,
А він сидить — мовчить дурний?

Все несподівано на світі:
Ти так, а вийде онде як,
Шукав волошечок у полі,
А тут тобі приплівсь козак.

Старовину прийшло згадати —
І сміх і горе... ох-ох-ох!
То не козак сидів чубатий,
То був кудрявчик наш — горох.

Скажу ще загадку таку:
 У ночвах переплив я річку
 І у долинці на піску
 Побачив хатку невеличку.

Без вікон хатка, без дверей,—
 Як не мудрый, не можна влізти;
 Вона ж повнісінька людей,
 А ласоців — не переїсти!

Ну як би так мені туди?
 Хоч би ж тобі де-небудь щілка...
 Я і туди, я і сюди —
 Ніяк: ні зверху, ні з причілка.

Дивлюсь — з лози іде Різак,—
 Його мале й велике знає:
 Сокири нашої своїк,
 По всіх усюдах він бувас.

Побачив, що я там ходжу:
 «Чого,— питас,— тутникаєш?» —
 «Ох, мій голубчику! — кажу,—
 Нащо питиєш? Либонь, знаєш».

Він цюк — і хатку розрубав.
 «Ну,— каже,— лізь, щоб не кортіло!»
 Я так зрадів, аж закричав:
 «От молодець! От гарне діло!»

І зараз всіх порозганяв,
 Щоб ласоців не роз'їдали;
 Хазяйнувати сам почав,
 Аж зуби танцювати стали.

Я через приключчку таку
 Вподобав дуже хатку тую
 І, дякуючи Різаку,
 Щолітечка тепер смакую.

От бачте, як старий ласун
 Плести вам загадки навчився...
 Не хатка то була — *кавун*
 До мене в гості прикотився.

А хто ж Різак, такий мастак,
 Що й хатку розрубать береться?
 Не чоловік і не козак —
 Ножем він на всім світі зветься.

Я шуткуватъ давно привик
І рад, як діти веселяться...
Пошли вам, доле, довгий вік,
Не знатъ журби, а більш сміяться.

[1891]

14

Не в чужому государстві,
А у нашім славнім царстві,
Де стоять гречані гори,—
Уродились сміхотори.
У хазяйки припіканки,
Чорномазої круглянки,
Молодчики виростають,
Свою вроду виявляють.
Маслом боки добре смажуть,
Сметаною пику мажуть.
Потішають, спокушають,
Теревені розпускають:
«Будьте живі та здорові,
Всі родичі гарбузові!
Прибувайте, поспішайтє,
Роти швидше роззявляйте!
Пляшки й чарки будуть грati
І таріочки бряжчати,
Затанцює щука з перцем
І цибулька з оселедцем!»
Гості слиночку ковтають,
Сміхоторам потурають:
Нумте ж пораться нівроку,
Щоб діждати того року!»
Моя загадка-брехуха,
Стародавня щебетуха,
Теревені розпустила,
Перед дітками хитрила.
А діточки засміялись,
Подумали й догадались,
Що веселі лизогуби —
То блинчики-друголюби.

[1891]

Химерний, маленький,
 Бокастий, товстенький
 Коханчик удавсь;
 У тісто прибрався,
 Чимсь смачним напхався,
 В окропі купавсь.
 На смак уродився,
 Ще й маслом умився,
 В макітрі скакав...
 Недовго нажився,
 У дірку скотився,
 Крутъ-верть та й пропав.
 Хотів був догнати —
 Шкода шкандібати:
 Лови не лови!
 А як його звати —
 Лінуюсь сказати,
 А нуте лиш ви!

— То ж, діду коханий,
Вареник гречаний! —
 Кричить дітвора.
 Чому не вгадати!
 Не бігать шукати
 Такого добра.

[1892]

«Гоп! Гоп! Діти-молодята!
 І дівчата, і хлоп'ята!
 Годі бігать і скакать:
 Буду загадку казать:
 Як була я молодою,
 Грала в хрещика з весною
 І між квітками росла,
 Зеленіла і цвіла.
 Добрі люди доглядали,
 Шанували, поливали,

Щоб жила краса моя,
Щоб доладна була я.
Як підкрадеться до мене
Те бадиллячко зелене,
Чи бур'ян, чи лобода,—
Через мене всім біда.

Всіх од мене проганяють,
Через тин перекидають,
Щоб нічого не росло,
Щоб пристріту не було.

Як великою вже стала,
Я сім плахт поначіпляла,
Довгі кісоньки взяла
У віночок заплела.

Куди треба, помандрую,
Скрізь і дніюю, і ночую;
Світ увесь я обійшла
І на ярмарку була.

І нема того обіда,
Чи у пана, чи у жида,
Щоб і я там не була
І не їла, й не пила.

Тільки я сердита зроду:
Хто задивиться на вроду
Чи сунеться цілуватъ —
Буде сліззи проливатъ.

Діти-квіти, виростайте
І мене ви розгадайте!
Прилетить веселий час —
Поцілую дуже вас».

Діти думали-гадали
І ніяк не розібрали.
В мою хатоньку прийшли,
На печі мене знайшли.
«Ой дідусю, не вгадали,—
Діти разом закричали.—
Годі в просі гріться, спать,
Поможи нам розгадатъ!

Осьде пряничок чудовий,
Неабиякий — медовий.

Бач — і самі не їмо.
А тобі віддаємо!»
Взяв я пряничок, дивлюся
І облизуюсь, сміюся...
«Не вгадали ви? Ото!
То ж цибуля, більш ніхто!»
Здивувались дуже діти:
«Тъху, погана!.. Так верни ти...»
А я пряник гам та гам.—
«Вибачайте, не віддам!»

[1892]

17

По полю ходить, носом оре
І розкидає по сліду
Одним шанобу, другим горе,
Тому привіт, тому біду.
Він оре скрізь: і на чужині,
І в нашій рідній стороні;
Колись і у моїй долині
Він дещо виорав мені.

Хто ж носом оре — чи вгадали?
Під жартом сковано добро;
Скажу, щоб довго не шукали:
Письменства нашого *перо*.

[1892]

18

Бачить — не бачить,
Чути — не чує,
Мовчки говорить,
Дуже мудрує.
Часом захоче —
Правди навчас;
Іноді бреше,
Всіх звеселяє.

Люба розмова,—
Будемо, діти,
З нею довіку
Жити — дружити.

Хто ж то такая
В світі щаслива,
Мудра, правдива
І жартовлива?
Як не вгадали,
Стану в пригоді:
Річ коротенька —
Книжка, та й годі.

[1892]

19

У лісі загадка гуляла;
Коваль пройдисвітку спіймав
І, щоб у лісі не гайсалा,
Хвоста їй відрубав.

І невеличка, а зубата,
Аж кору з дерева дере,
Вродилася така завзята,
Що, як підскочить, страх бере.
Залізний ніс, а хвіст вербовий,
У рот їй пальця не кладіть:
У лісі дуб який здоровий,
А як кусне — і той кричить.
Захоче — здуру зробить шкоду,
А іноді і насмішить:
Устромить ніс свій у колоду,
Хвіст задере і сторч стойть.

В руках умілих не пустує
І робить все, як слід робить:
Комору, хату вам збудує
І господарство звеселить.
На все здалась вона, гоструха;
Її давно вже знаю я;
Усяке діло майстра слуха,—
Отак і загадка моя.

Раз двері рип.— Здоров, мій друже! —
Озвавсь коваль.— Ану пиши:
Ось загадка цікава дуже,
А ти ще трохи прибреши.
— Шкода,— кажу,— брехня не слава,
Годиться загадка і так,
Бо неабияка проява:
Сокиру нашу знає всяк.

[1892]

20

На белебені до поля
Збудувала хату доля;
Тую хату знає всяк —
І заможний, і бідняк.

По надвір'ю вітер грає,
Голуб голуба ганяє,
В хаті панійка тонка
Крутить пана товстяка.

Баби збоку тес бачуть
І собі по лаві скачутъ,
А дідок на них глядить
І ціпочком стукотить.

Нуте, діти, помаленьку
Розберіть тую брехеньку
Аж од п'ят до голови,
Хто хитріш — чи я, чи ви?

Невеличка витребенька,
А на розвідки трудненька,
Всюди тиче хитрий клин,
Каже: хата — аж то млин.

Голуб голуба ганяє —
Вітер крила повертає,
І не пані — шестірня
Камінь крутить, розганя.
Позбирався докупи
Танцюватъ не баби — *ступи*,
Що товчуться над пшоном;
Дід — *мірошник* з молотком.

[1892]

Літає пташечка по полю,
 Весь день турбується, не єсть,
 Шануючи трудяще долю
 Собі і людям на користь;
 На квітках ласоці збирає,
 Потрошку в жменечку кладе,
 У темну хатоньку ховає,
 Веселу пісеньку гуде:
 «Зелене поле, зелене,
 Збирайтесь, гості, до мене,
 Ведмедика ласого обдурую
 І ласоців гостонькам наварю.
 Ой хто мою пісню вгадає,
 Нехай мерщій рот розкриває,
 А хто не втне —
 Жаль мені: в рот не дам,
 Мазну тільки ложкою по зубам».

Вдалася загадочка гожа,
 Аж губи облизав дідок.
 Трудяща пташка — бджілка божа.
 А ласоці — медок.

[1893]

Кучерява і вродлива,
 Як голубка тая сива,
 Іще змалку Дружка люба
 Полюбила дуже Чуба.
 Чи у полі, чи в дорозі,
 Чи в теплі, чи на морозі —
 Всюди, всюди Дружка люба
 Нерозлучно біля Чуба:
 У господі — на кілочку,
 В церкві жде його в куточку;
 Світові звичай знає.
 Кого стрінє — привітає;
 Перед ворогом гордує —
 Мов не бачить, мов не чує;

У бояри просяять Чуба —
З ним гуляє Дружка люба;
На весіллі привітають,
Гарну квітку їй чіпляють.
А нехай Чуб пошуткує
І без неї помандрує —
Всі сміятимуться з нього:
«Он дожився Чуб до чого!
Мабуть, дурошів набрався,
Що і Дружки відцурався,
І, як дурень той, манячить!»
Бо миряни звикли бачитъ,
Що буває Дружка люба
Всюди, всюди біля Чуба.
От вам загадка новенька,—
Нашептала Музя-ненька;
Розгадаєте — зрадію,
Цілуватиму надію,
Що на мене щастя гляне
І маленькі галичани
Самотужки, потихеньку
Візьмуть Дружечку новеньку
І в мою господу тиху
Привезуть мені на втіху:
Нехай буде молоденька,
Бо моя уже старенька.

Хто ж такая Дружка люба,
Що кохає дуже Чуба?
Знайте — ніде правди діти,—
То смушева шапка, діти.

[1893]

23

Є на світі чорна злюка,
Родом, кажуть, з Кременчука,
Як не брешуть язики.
Скрізь давно про неї знають
І прояві потурають
Хлібороби-земляки.

Мов гадюка, хвіст волочить,
Все лютує, зуби точить
Деревляним язиком.
Треба знать, як з нею жити!
Ви б злякались, любі діти,
Поховалися б притьмом.
Як ускочить в сад вишневий,—
Чи там буде цвіт рожевий,
Чи бур'ян, чи лобода,
Чи красоля чепурненька,
М'ята, рута зелененька,
Чи барвінок,— всім біда!
А у полі... Мати, мати!
Як почне хвостом махати —
Хоч лягай та помирай.
Чи сіножать, чи пашниця,
Чи пахучая травиця —
Все їй треба, все їй дай.
Розпускає всюди славу,
Що спорудила отаву
Там, де все жило, цвіло;
І нема, нема нікого,
Хто б вкрутив їй носа злого,
Хоч і бачить все село.

Сплів я загадку в клубочок,
Покотив її в «Дзвіночок»,
А кінців не поховав!
І дізнались потихеньку,
Що я вигадку маленьку
Про косу скомпонував.

[1893]

24

Мати доні молодій
Огородик наділила.
Розкошує доня мила,
Каже ненъці — тісно їй:
«В земляній сиджу коморі,
А коса моя надворі».

Хочу цей раз штуку втнуть:
Не скажу, як доню звуть;
Ви ж до загадки верніться,
З краю пильно придивітесь.

[1893]

25

Мале, забавненъке воно:
В дворі гуляє — в смішки грас
Або підійде під вікно,
Стойт і хлібця дожидає.

Буває, із двора чкурне,
Ловить його — смішна робота,
Або дивується дурне,
Що перед ним нові ворота.

Про його добренъкі слова
Людськая приказка мовляє,
Що як ласкавеньке бува,
То від двох маток ласку має.

Колись-то запряже бичка
І привезе гостинців санки:
І маслечка, і молочка,
Або ще й сиру, і сметанки.

«А ті ж гостинчики кому?» —
Цікава дітвора спитає;
Або мені, або тому,
Хто цю загадку розгадає.

Одарка-няня, що колись
Мене маленьким доглядала,
Мені, тихенько сміючись,
Сю саму загадку сказала.

Ловив, ловив довгенько я —
Ніяк за хвостик не піймаю.
«Не знаю, нянечко моя,—
Сказав я їй,— не розгадаю».
«Не розгадав? — От тобі й на!
Ти, може, думаєш — курчатко,
Чи що? — промовила вона.—
Hi, мій голубчику,— телятко!»

У полі ріс і розвивався
 Козачки Нехворощі син,
 Всесвітнім став, з людьми спізнався.
 Дивись — де хата, там і він.
 Скрізь у господі порядкує,
 Щоб добрим людям догодить;
 Щодня по хаті він танцює,
 Буває так, що аж курить.
 Його усяка баба знає,
 Та нам у баби не питать,
 А вас загадочка питает,
 Щоб знати самим, як його зватъ.

Весела загадка сміється,
 Що із брехні спекла калач,—
 Як свіжий — *вініком* він зветься,
 А як пристаріє — *деркач*.

Отепер прийшла морока!
 Білобокая Сорока
 Десять далеко побула
 І, гайсаючи по вітру,
 Дуже загадочку хитру
 На хвості нам принесла.
 «Слухай,— каже довгохвоста,—
 Загадка моя не проста,
 Розгадай і не хитри.
 Не між птахами літають,
 А між вами проживають
 Всім на диво дві сестри.
 На світ разом народились
 І ніколи не різнились,
 Одинакові на вид.
 Одна другу доглядає,
 Одна другу обмиває,
 Так як добрим сестрам слід.

Де одна, там друга буде,
І усюди добрі люди
Звикли бачить їх обох;
Як одна чого не вдіє,
Зараз друга підоспіє —
І пороблять діло вдвох.

Стануть істи — знов любота:
Одна ложкою до рота,
Друга хлібець подає.
Одна другій догоджає,
А не так, як скрізь буває,—
Се мое, а се — твое.

Під сердитую годину
Одна смиче за чуприну
І товченики дає,
Друга при такій дурниці
Коверзить біля сестриці:
На, мов, враже, і мое.

Одна робить все сміліше —
І пошиє, і напише,—
Умудряється усяк;
Друга рада б, та не вміє,
Мов соромиться, не сміє,
Мабуть, їй судилося так».

Хто вони і як їх звати,—
Треба, діти, розгадати,
Щоб Сороці догодить;
А то тая джеркотуха
І всесвітняя брехуха
Нас і справді пристидить.

Не полуднував, не снідав,
Не вечеряв, не обідав,
Щоб Сороку вдовольнить.
Хоч набрався трохи муки,
А вгадав, що сестри — *руки*,
Так собі і запишіть,

3. АКРОСТИХИ

КОМУ ПРИВІТ?

Добрая Муза у мене одна.
 Знаєте, діти, що шепче вона,
 Вірна, прихильна і давня дружина?
 «Отчину жалуй, вважай на добро;
 На тобі, друже, орлине перо;
 Крий тебе в світі щаслива година!
 От і пиши ти, що буду літатъ
 Всюди за ним я і ласки бажать,
 І доглядати, як рідного сина».

[1891]

ХТО БАБА?

Сидить хитра баба аж на версі граба.
 «Ой не злізу з граба! — дурить діток баба.—
 Вловіть мені тую курочку рябую,
 А я подарую грушку золотую».

[1891]

ХТО ВОНА?

Лиха зима сковається,
 А сонечко прогляне,
 Сніжок води злякається,
 Тихенько тануть стане,—
 І здалеку бистресенько
 Вона до нас прибуде,
 Кому-кому любесенько,
 А дітям більше буде.

[1891]

Х Т О Х В А С Т А Є?

«Я таке, що всякий знає,
Бо на мене світ увесь
Ласо дуже поглядає», —
Обізвався хтось і десь.
«Краї, може, є від тебе, —
Одмовля чийсь голосок, —
І приманють до себе
Гарні очі і роток.
Роздивися, миць друже,
У кого краса видніш,
Шелестиш про себе дуже,
А мене кохають більш».

[1891]

Х Т О С Е С Т Р А І Б Р А Т ?

«Глянь на мене, вітрику, чи гарно
прибралася?

Рано до схід сонечка росою вмивалась,
Є у мене листячко, пахучій квіти,
Чому ж мені, вітрику, ой чом не радіти?
Краще в полі нашому над мене немає,
Аж до моря славонька про мене літає,
Із моєї сипанки смачна страва буде,
Поливку і маслечко дадуть добрі люди!»
«Рівна, сестро милая, нам доля з тобою, —
Обізвався братичок десь за бороновою. —
Скрізь по людях склалася і про мене слава,
Он і в полі, вітрику, кипить моя страва».

[1891]

Щ О З А П Т И Ц Я ?

Між людьми, як пташка, в'ється,
У людей і єсть, і п'є;
Ходить старець, просить, гнеться,
А у неї всюди є.

[1892]

ЩО ЗАШКВАРЧИТЬ?

Колись давно і десь далеко
Один ледаченький козак
Весь вік прожив, як кажуть, легко,
Бо добре жити так.
А ж і йому поталанило,
Свinya навчила, як робить:
«Клади на сковородку діло,
А потім їж, як зашкварчить».

[1892]

ХТО РОЗМОВЛЯЄ?

«Ой я бідна удовиця,—
Стала хникать жалібниця.—
Он калина,— ій не так!
Кажуть, пісні їй складають,
А про мене забувають,
І ніхто нігде ніяк!...»
«Стій лиш! Слава не брехуха,—
Обізвалась джеркотуха,—
Розбирає, що і як!
От я славі догодила,
Кашку діточкам варила,
А тобі не вдастся так».

[1893]

ДУЛЯ

Весела казочка

I

Гуляло море на просторі,
 З далеких гір туман глядів,
 Як свічечки, блищають зорі,
 І місяць весело світить.
 Була безсонна година;
 Не спала ніч, ніхто не спав,
 Не спала тихая долина,
 Вітрець чубатий жартував,
 Десь деренчав деркач горлатий,
 Кигицав чайчин голосок,
 Посвистував кулик дзьобатий,
 Дзинчав комар, гудів жучок;
 В гаю русалочки гуляли,
 Вінок із квіточок плели,
 Чогось на море поглядали
 І, як голубоньки, гули.
 Мов тая піночка легенька,
 По морю казочка пливла;
 Веселку хвилечка бистренька
 Гулять на берег принесла.
 Усі не спали, дожидали...
 Вітрець підкрився і вхопив.
 Не вгляділи і не вгадали,
 Куди він казочку подів.
 Всі засмутилися... На морі
 Сердитий вітер розходивсь;
 Туман закрив веселі зорі,
 За хмару місяць закотивсь.
 Деркач замовк і дзьобку стиснув,
 Присіла чайка на піску,
 Комарика жук лобом тріснув,
 Кулик сковався в осоку.

Русалки ручками сплеснули
І на травицю полягли,
До серця ручки пригорнули,
Вінок слозами обили.

ІІ

В той смутний час збиравсь я спати,
Веселу думку колихав
І, щоб голубоньку приспати,
«Кота» по-баб'ячий співав:

— Люлі, люлі, люлі,
Прилетіли гулі,
Сірий котик зледащів,
Колихати не схотів.

Люлі, люлі, люлі,
Коту дамо дулі,

Пошаную доню сам
І з перлами квітку дам.—

Де взявсь котик: — Люлі!

Не хочу я дулі,
Буду доню колихать,
Буду пісеньку співагъ:
Люлі, люлі, люлі,
Другим котам дулі;
Нехай донечка росте
І на щастячко цвіте.—

Аж чую — щось зашелестіло
І у віконечко — тук-тук...

Я засміявсь: тю, розносило!
Се, мабуть, лобом тріснувсь жук.
І знов — тук-тук... Що за нахаба?
Дивлюсь у шибку — щось стойть...
Чи дівчина воно, чи баба,
Чи хоче відьма настрашить?

Я прихилився у куточок.
— Чи відчинять, — шепчу, — чи ні? —

І чую — мілій голосочок
Співає пісеньку мені:
— Через чужу долиночку
Вітрець мене котив,

Біля твого будиночку
Тихенько посадив.
Люблю я дуже сонечко,
А нічки не люблю,—
Відкрай мені віконечко,
Тебе я звеселю.
Гостинців повен клуночок
Тобі я принесла;
Сама я в подаруночок
Для тебе розцвіла.
Дідуся-господарiku,
На мене подивись!
Коханий мій дударику,
Подякуєш колись.

Забув я страх і відьму злуу,
Віконце сміло розчинив,
На руки взяв веселку тую
І біля себе посадив.
Намітка темна покривала
Голівку й личко... я відкрив...
Вона смутилась і мовчала,
Я рот роззвив і — зомлів...
Ніколи в світі поторочі
Такої я не сподівавсь...
І де були у вітра очі,
Що у такую закохавсь?
— Ну, так! — промовив я.— Красуля!
От тобі й вийшло — дурень дід! —
Сиділа біля мене Дуля,
Так-таки Дуля, як і слід.
— На що ж ти, дочко, уповала?
Чого вітрець тебе приніс? —
Скривилась Дуля, плакать стала,
Присунулась під самий ніс.
— Не зневажай мене, мій друже!
В пригоді,— каже,— стану й я;
Все розкажу,— цікава дуже
Жартлива доленька моя.—
Багато дива нашептала
Чудна веселочка моя;
Сміялася, за ніс щипала,
Щоб не дрімав і слухав я.

Підкравсь Морфей, божок щасливий,
На очі нищечком дмухнув,
Наслав мені той час лінівий,
І я незчувсь, коли заснув.
Минула ніч, і сонце встало,
Дивлюсь — веселочки нема;
Мені вже трохи жалко стало,
Що буде горювати сама.
— Де ж, — думав я, — невдатній діться?
Покликав би — не добіжу... —
До казки приказка годиться,
Тепер вам казочку скажу.

III

Жила-була в гаю Сорока.
Багато є сорок дурних,
Моя ж крикуха білобока
Була на погляд краща всіх.
Не вродою вона пишалась,
Не тим, що трошки довгий хвіст,
Що в гарне пір'ячко прибралась,
А був один химерний хист:
Вона... диковина сказати, —
Вона уміла дулю дать.
Всі птиці стали вихваляти,
Дулівочкою прозиватъ.
Була про неї всюди слава,
В своїй долині і чужій;
На що вже недотепна Гава —
І та завидувала їй.
Сорока робить, як захоче, —
Таке вже щастячко, талан!
Надумається і стрекоче,
До себе кличе всіх мирян:
— Гей, чуйте! Диво я придбала!
Не гайтесь, час дорогий!
Заморського чижя піймала —
Червоний чуб, хвіст золотий! —
Летять усі, щоб подивитися,
Регочутися, аж гай шумить:
Між листячком не чиж вертиться,

Сороча дулечка стирчить.
Раз на кумедію такую
Прийшлось Жар-птиці прилетіть;
Побачила дурницю тую,
Сороку стала так страшить:
— Гляди, сестричко, ти чіпляєш
Дурненькі груші на вербі;
Колись ти не чижा піймаєш,
А вхопиш облизня собі.
Он бовваніє ліс дубовий,—
До нього недалекий світ;
Там чарівник живе бідовий,
По прізвищу він Самоцвіт.
Шовкове пір'я, срібні крила,
Ніс золотий, як жар, горить;
Страшенна, невідома сила
Як свисне — листя шелестить.
Нехай не плаче доля тиха,
Дурної дулі не складай,
Наткнеться він — наробить лиха,
Тоді, голубонько, прощай! —
Сорока реготатися стала:
— Ет, не такий страшний той біс,
Як ти його намалювала,—
Суну й йому під самий ніс! —
Сорока справді не вгавала;
Нащо їй милий той покой!
Гостей уп'ять навербувала,
І вийшов сміх, та вже не той.
Якраз в той час, мов нарочито,
І чарівник туди попав;
Він настовбурчлив хвіст сердито,
Як свиснув — всіх перелякав;
Таку, мовляли, вилив кулю,
Що й досі всім вона сграшна:
Перевернув Сороку в дулю,
Так і осталася вона.
Про неї слава не пропала,
І з того часу по сей час
Поганим знаком дуля стала
По всіх усюдах і у нас.
Не спить і досі зло сороче:
Сороці тільки дулю дай,

Стрекоче, скаче, биться хоче,
Старовини, мов, не чіпай.
Недолюбляють дулі й люди:
На сміх туленик, а суни —
Хуртовина велика буде —
Така, що й боже борони!

Все розказав я на потіху,
І казочці моїй кінець.
Моторним дітям — торба сміху,
Мені — солодкий буханець.

[1891]

ДО МИРОВОГО

Жарт на одну дію

ЛЮДИ:

Ганна Голубиха — жінка заможного чумака Василя Голуба.

Пундик }
Дереза } сусіди-хуторяни.

Данило Гармаш }
Ничипір Стобуна } козаки, знайомі Ганни та її чоловіка.
Кіндраг Глива

Гордій — наймит Пундика.
Кирило — наймит Дерези.

Діється на селі при великому шляху, недалеко города.

Хата заможного чумака. Просто проти публіки — двері; з лівої руки довгенький стіл, застелений скатертиною; побіля столу ослони. На сцені поки що немає нікого. Музика грає прелюдію до тієї пісні, що співатиме Ганна.

I

Ганна Голубиха сама.

Ганна (*виходить весела і співа*).

Ой казали вражі люди,
Що я заміж не піду —
Насіяла василечків
У зеленому саду.

І васильки мої,
І Василь при мені,
Враг його батькові —
Сподобався мені.

Ой Василю, Василечку,
Василю, Василю!
Купи мені намистечко
На білую шию.

Враг її батькові,
Яка дзіндзориста:
Купив я їй сережечки,
Ще хоче намиста.

За копійку оксамиту,
А за шаг намиста,
Нехай кажуть вражі люди,
Яка дзіндзориста...

І васильки мої,
І Василь при мені,
Враг його батькові —
Сподобався мені.

Ніхто не баче, як сирота плаче, а всяк баче, як сирота скаче!.. Отак і зо мною: людям завидно, що мені трапилася доля щаслива та хороша і вірна дружина. «Отсе,— кажуть,— яку плахту нап'яла, якими кораллями шию обмотала, наче королівна!.. Гаразд, що чоловік дома не сидить...» А я собі думаю сміючись: брехали б вашого батька дочки й сини та й ви з ними.

Пішла слава, пішла слава,
Пішли поговори
Та про ту ю дівчиноньку,
Що чорній брови.

А я того поговору
Не дуже боюся —
Куплю плахту й сережечки,
Озъму й приберуся.
Зустрінеться козаченько —
Любо подивиться,
А я з його посміюся —
Нехай йому сниться.

Заспіває чорноусий,
Стоя під вербою:
Вийди, вийди — поговорим
Удвох ізо мною.

Козаченьку божевільний,
Не стій, не дивися,—
Піди, стидкий, піди, бридкий,
Піди — скаменися!

Та що мені тії поговори! Нехай, що хочуть, сокочуть — мені байдуже. Аби жив та здоров був мій чоловік, а про тих, що брехнею живуть... (*зважливо махнула рукою*) нехай вони стеряються! Завидно ім, що мені судилося у добрі пожити, хороше походити... За хорошим чоловіком, як кажуть, жінка молодіє. Та й чому ж мені справді не порозкошувати, коли бог послав достатки? Минеться молодість, прийде старість — тоді вже не до того буде: їж, кажуть, поки рот свіж, бо як зав'янє — ніщо не заглянє...

ІІ

Ганна, Данило, Ничипір і Кіндрат.

Данило. Здоровенські були, Тимохвіївно!
Ганна. Ох мені лихо! Як же ви мене злякали,
нехай гам абищо!

Данило (*сміючись*). О, бодай вас! Що ж тут за страх: чоловік поздоровкався, а ви й жахаєтесь!

Ничипір (люб'язно). Неначе тая куріпочка...
Отсії жіночки такі повдавалися полохливі...

Кіндрат (усміхаючись). Еге, полохливі...

Ганна. Вам смішки...

Данило. А вам ні крішки!.. (*Сміючись*). О, щоб вас муха вбрикнула...

Кіндрат. Еге, вбрикнула...

Ганна. Коли ж ви несподівано увійшли та й гукнули.

Ничипір. Я ж кажу, що сії жіночки мов справді куріпочки: на самоті то й походить, і квокче собі, а тільки що-небудь шелесне — зараз пурх з переляку!

Кіндрат. Еге, пурх з переляку!

Ганна. Ви вже почнете вигадуватъ — і не переслухаєш! Ось сядьте лишенъ та посидьте, щоб усе добре сідало.

Гости садовляться за стіл.

Данило. Та нам гаяться не можна: треба зарані до міста прибути.

Кіндрат. Еге, зарані.

Ганна. Та вже ж на хвилиночку можна... Ось я в один мент горілочки та сметанки трохи...

Ничипір. На такі речі, братці, перекору не роблять.

Кіндрат. Еге, не роблять.

Данило. Та нацо вам, Тимохвіїво, турбуватися?

Ганна (*становлячи на стіл горілку, чарку й пolumисок сметани*). Не велика турбація: у мене все на готові є.

Ничипір. Що то вже, як хороша хазяйка...

Данило. У хаті як у віночку...

Ничипір (люб'язно). Сама як квіточка...

Кіндрат (усміхаючись). Як маківочка...

Ганна (*наливши чарку й підносячи Данилу*). Не ви б казали, не ми б слухали.

Данило (*підвівши, звичайненько відхиляє Ганнину руку з чаркою*). Нуте ж — ви...

Ничипір. Чи давно пак Василь поїхав?

Ганна (*пригубивши, знов підносить чарку Данилу*). Ще позавчора: повіз трохи солі продати та дечого купити.

Данило (*випивши горілку й отдаючи чарку*).
Кхе... Добра кладниківка! (*Уломивши хліба, закусує з сметаною*).

Ганна (*частуючи Ничипора*). Се ж Василева любима.

Ничипір (*підвівшися, звичайненько відхиляє Ганнину руку з чаркою*). Е, Василь має смак добрий!

Ганна (*крутить головою, що, мов, не хоче*). Коли б не я, то й не знав би він смаку.

Ничипір (*випивши й вертаючи чарку Ганні*). Кхе!.. Правду кажете, Тимохвівно: жінки знають чимало всякого зілля. (*Вломивши кусочек хліба, закусує з сметаною*).

Данило. А як вареної наварять! Аж губи злипаються— така смачна!

Ганна (*наливши й підносячи Кіндратові*). Бачте, на все жінки! Що б ви робили, якби жінок не було?

Данило (*всміхаючись*). Сиділи б, мов тії пугачі в діброзві.

Ничипір (*шуткуючи*). І смаку б не знали.

Кіндрат (*підвівшись, звичайненько відхиляє Ганнину руку з чаркою*). Еге, і справді не знали б.

Ганна (*крутить головою — не хоче пригубити*). Не було б сього, було б друге.

Кіндрат (*випив горілку й вертає Ганні чарку*). Кхе! І справді, було б друге. (*Уломивши кусочек хліба, закусує*).

Данило (*насмішкувато*). Або краще, або гірше.

Ганна (*ставлячи на стіл пляшку й чарку*). Ось не мудруйте лишень та закусуйте.

Ничипір. Спасибі, буде, Тимохвівно, з нас.

Кіндрат. Спасибі, буде.

Усі встають і виходять на авансцену.

Данило. Чи ви пак чули, Тимохвівно, новинку?
Ганна. Яку се?

Данило. А про тую химерну пригоду, що між паном Пундиком та Дерезою скоїлась?

Ганна (*цікаво*). Ні, не чула... Що ж там таке?

Ничипір. Глек розбили...

Данило. Біс хвостом крутнув та й хуртовину та-ку підняв, що...

Ганна. Отсе новинка! Через що ж се?

Ничипір. Кажуть би то — через дулю.

Кіндрат (*всміхаючись*). Еге, через дулю.

Ганна. Отсе мені дивно!

Данило. Отже, бачте — не знатъ що, дуля, та й наробила клопоту.

Ничипір. Ні така, ні сяка приключка, а скільки клопоту — так як тії чоботи, що Василь приспівує ча-стенько. (*Співа без музики*).

Чоботи, чоботи ви мої!

Нарабили клопоту ви мені!..

Данило (*перебиває Ничипора*). Ось годі, не со-вайся, Ничипоре,—не з твоїм хистом співати сю пісню, не втнеш! (*До Ганни*). Як пак вона там починається? Заспівайте лишень, Тимохвійно!

Ганна (*засміявши*, *співа з проводом музики*).

Отсе ж тії чоботи, що зять дав,

А за сїї чоботи дочку взяв.

Чоботи, чоботи ви мої!

Нарабили клопоту ви мені!

Ой за сюю вражую шкапину

Оддала я рідну дитину.

Чоботи, чоботи ви мої!

Чом діла не робите ви мені!

На річку йшла — чоботи рипали,

А з річки йшла — чоботи хлипали.

Чоботи, чоботи ви мої!

Нарабили клопоту ви мені!

Данило (*до Ничипора*). А що, бач, Ничипоре? Не так, як ти — мов той чміль, гудеш!

Кіндрат. Еге, мов чміль...

Ничипір (*люб'язно всміхаючись*). Отак пак! Де ж таки мені рівнятися до такої канарочки!

Кіндрат. Еге, справді канарочки!

Данило. То ж бо то й що!

Ганна (*раденька собі*). Словами голубите...

Ничипір. Одначе час нам, братця, рушать, щоб не спізнилися.

Данило. Коли рушать, то й рушать.

Кіндрат. Еге, рушать.

Ничипір. Прощавайте ж, Тимохвійно, спасибі за ласку... відтіля вже разом з Василем зайдемо.

Ганна. Ідьте здорові!

Данило. Нагомоніли вам повну хату... Зоставайтесь здоровенькі. Спасибі вам.

Ганна. Прощавайте, щасливо.

Гости пішли; Ганна проводжа їх до дверей.

III

Ганна Голубиха сама.

Ганна (*прибирає все з столу*). Нагомоніли повну хату та й зникли; потупали долівку — тільки й діла, що прибирай після них у хаті,— мовляв Данило, як у віночку... Де вже воно буде як у віночку після таких вовкодавів? (*Чути знадвір'я чийсь кашель і гомін*). Здається, щось гомонить надворі. Ізнов хтось приїхав. (*Дивиться у вікно*).

IV

Ганна Й Пундик, одягнений по-зимньому — у вовчій шубі, бекеші й теплих чоботях, за ним з батогом у руках
Гордій.

Пундик. Здорова була, Ганнусю!

Ганна. Здрастуйте, добродію!

Пундик (*до Гордія*). Ану лиш проворненько розперізуй, та не кидай одежі так, як ти звик, по-чортиному! (*До Ганни*). Ну, так що, Ганнусю, ти ще-ще? Га?

Ганна. Та ще, добродію!

Пундик. Ото й діло! Виходить — живемо, нікого не гнівимо і люди нас поважають. Так, чи що?

Ганна. Воно й так, та не зовсім, добродію! Один поважає, а десять зневажає.

Пундик (*тяжко зітхає*). Ох-ох-ох! Так, моя мила, правда. Погано, як і один поважа, а десять зневажає, а ще досадніше, як десять поважає, а одна собака зневажає.

Ганна. Про одного б і байдуже!

Пундик. Ох ні, моя мила,— одна паршивка вівця усе стадо портить. (*Ходить по хаті, бурячись*). Чи ти знаєш, Ганно, куди й чого я іду?

Ганна. Що в город — то я знаю, а чого — про те вже вам, добродію, знати.

Пундик. Ох, бодай би й не знати. (З якоюсь таємністю й обуренням). Я іду, моя мила, до мирового, позов подаватъ... Позов на пана Дерезу.

Ганна (дивуючись). Позов? На пана Дерезу?! Що се ви, добродію, кажете? Чи справді?

Пундик. Так, моя мила, так... (Злобно). На пана Дерезу!..

Ганна. Та то ж ваш щирий приятель! Ви ж з ним з однії чарки запікану п'єте!..

Пундик (голосно й з досадою). Який він мені в біса приятель!.. Був колись приятель... А тепер собака! От що! Знати я його не хочу!.. От що!

Ганна. Що ж за причина? Чи ви полаялись, чи що?

Пундик. Полаялись, моя мила, навіки полаялись!

Ганна. Отсе дивна річ!..

Пундик. Дивна річ? (З чуттям, у якому знати каяття). Так, моя мила... Скоїлось лихо.

Ганна. Через що ж се й як?

Пундик. Ох! Багато казать, та нічого слухать. Через чортзна-що! От як се було, я тобі розкажу. Молотили у Дерези в клуні жито... Ну, з ранку до півдня усе молотили... Ну, змолотили чимало, згорнули зерно докути та й пішли обідатъ... Ну, а мої свині якось — чортяка їх заніс — улізли в клуню та й давай істи жито; Дереза якось навернувся в клуню і вглядів... А він такий: як розлютується, то й світа не бачить... Чую — кричить він на людей: «Бийте, — гукає, — дрючиком!» Свині пищать, а люди їх дрючиками гатять!.. Я туди. «Що се ти, — кричу йому, — шибеник, робиш! Та я тебе і з пір'ям, і з насінням! Дереза ти собача!..» А він крутьверть (крутиль рукою через руку) та через тин мені дулю. «Ось, — каже, — тобі на!» Неначе жаром мене обсипав... «Та я тобі, — гукаю, — набік її скручу! Всокне вона тобі навіки!» А він своє: «Ні, — каже ядовито, — се тобі до смаку: свіжа, прямо з дерева!» Розобидив мене, каторжний, так, що й сказати не можна. (Злобно). Та я його, собаку, зараз до мирового! І налигачем його потягну!..

Ганна. Чи таким же поважним панам, як ви, до ладу таку бучу зводити? Що люди скажуть!..

Пундик. А що ж я йому кориться, чи що, буду? Се він ще й по пиці мене захоче тріснути... Ні, я йому сього не подарую! До мирового його! До мирового, собаку! Буде він у мене очима лупати перед городянами.

Ганна. А на мою думку, добродію, то лучче не бігти до того суду: і гроши потратите, і ладу не допитаєтесь... Краще переждіть сю завірюху,— може, воно й так перемелеться!..

Пундик (*зітхнувши*). Ох, не перемелеться, моя мила, не перемелеться!..

Ганна. Та ви тільки подумайте, добродію: цілий вік прожили в мирі й согласії, мовляли, а се вже напослідку й горщик, як кажуть, розбили... І самим лихо, і людям сміх...

Пундик. Я се й сам, моя мила, добре знаю... але... кріпко ж мене розобидив, честь мою зап'ятнів.

Ганна. Та то вам так здається, добродію: ви плаялись несподівано, та й годі,— хто лається, той і мриться.

Пундик. Ох ні, моя мила, не тим воно пахне! (*Походить трохи*). Послухай, Ганнусю: чи не можна б яєчничку... з сальцем, з сальцем... так, знаєш, як я люблю,— щоб шкварчала.

Ганна. Чому не можна,— я зараз на припічку. (*Пішла*).

V

Пундик сам.

Пундик (*ходить по хаті*). Правду кажуть: мицій мій покою, любо мені з тобою. Ніт же! Насяде на тебе іноді пригода, мов тая мара, і шкребе тебе по серцю; рад би від неї відкараскатися, та не можна... І жалко, і стидно... (*Сіда біля столу*). Чи є де на світі такий куточек, де б можна було прожити свій вік без сварки, без скорбот — тихо, любо, де б не було таких собак, як Дереза? Ні, нема, мабуть, нігде такого куточка... Трудно козакові прожити без пригодоньки... (*Задумався*),

Музика тихенъко гра ретурнеля до пісні:

Стойте явір над водою,

В воду похилився...

На козака пригодонька —

Козак зажурився...

Пропливавши, Пундик знов задумується.

VI

Пундик і Ганна.

Пундик (*пробуркавшись*). Се ти, Ганно?.. А що, моя мила?

Ганна (*шукаючи перцю*). Та се я перцю забулася взяти.

Пундик. Ото й діло! Годиться й перчиком трошки потрусить: смачніше буде... (*Чути знадвір'я голос Дерези*). А ціть, моя мила!.. (*Стурбується, прислухається*). Хто се там?.. Неначе...

Ганна. Може, хто-небудь заїхав...

Пундик пильніше прислухається; Ганна підходить до вікна; в сінцях чутно голос Дерези: «Коней під повітку... Понакривай попонками, підложи сінця».

(*Заглянувши в сінці*). Пан Дереза приїхав! У хату йде!

Пундик (*не знає, що робити, метушиться, бігає по хаті*). Не... вже?.. Отсе так!.. Як же тут?.. Сховай мене, моя мила!.. У хижу мене, у хижу!..

Ганна. Що се ви, добродію, вигадали! Як же можна?! Потім на все село піде слава, що Ганна ховала у хижку пана Пундика.

Пундик. Куди-небудь мене... Під одежду мене абошо...

VII

Пундик, Ганна й Дереза.

Дереза одягнений по-зимньому: у вовчій шубі, смушевій шапці, в бекеші й теплих чоботях — повагом розчиняє двері. Пундик, побачивши Дерезу, хутенько біжить до другого кінця столу й садовиться, стараючись не повернутись лицем до Дерези. За Дерезою йде Кирило з батогом в руках.

Дереза (*входячи*). Ну, здрastуй, мое золото, здрastуй!

Ганна. Здрastуйте, добродію.

Дереза (*побачивши Пундика, всміхаючись, говорить до себе*). О, і Пундик тутеньки! Буде тепер кумедія — хоч на тіятер. (*До Кирила*). Ану лиш роздягни мене! (*Роздягається й говорить*). Ну, мое золото, як же ти тут поживаєш? Веселенька, здоровенька?

Г а н н а (*всміхаючись.*) Та ще живемо помален'ку:
буває й весело і смутно.

Д е р е з а. Значить, мое золото, часом з квасом, по-
рою з водою?.. (*До Кирила*). Одежу к сторонці... (*Зі-
тхнувши, до Ганни*). Так, мое золото, так: на віку, як
на довгій ниві,— усього трапиться. Житейське море віч-
но волнується: одна хвиля другу настигає. (*Кивнувши
до Пундика*). Один пан другого зобижає...

П у н д и к (*говорить мовби до себе*). Сам, собака,
других загризає.

Д е р е з а (*до Ганни*). Послухай, Ганнусю, чи не
можна б, мое золото, яечню, знаєш, по-моему — в очко,
в очко?

Г а н н а. Добре, добре, я й вам спечу. (*Пішла з Ки-
рилом з хати*).

VIII

П у н д и к і Д е р е з а.

Д е р е з а (*сидяє з другого кінця столу, здійма з себе
дорожню пляшку і становить на столі; потім вийма
срібну чарку і теж становить на столі*). Поки те та се,
треба запіканої чарочку випити. (*Бере пляшку*). Ану,
моя золота спутницє-нерозлучницє, прильни к устам.
(*Кивнувши на Пундика*). Нехай нашим ворогам буде
тяжко!..

П у н д и к (*з досадою бубонить*). Тобі, собаці!

Д е р е з а (*наливає і підносить до губ*). Хоч не так
тяжко, як завидно... (*Випиває й з пристуком ставить
чарку на столі*). Кха! Настояща животкова!..

П у н д и к (*сплюнув, бо в його, мовляв, аж слина
котиться*). Не подавився б ти...

Д е р е з а (*таким голосом, мов жалкує*). Колись було
удвох п'ємо, а тепер...

П у н д и к (*тяжко зітхаючи*). Ох-ох!..

Д е р е з а (*з іронією*). Та воно й лучче: розходу мен-
ше; лучче самому випити, ніж чортзна-кому дове-
деться.

П у н д и к. Гм! Дереза проклята...

Д е р е з а (*взявши пляшку, бовтає коловуха і при-
слухається*). Чи не зробить би, як каже наш повітовий
лікар,— *repetatur*. До города ще далеченько — намерз-

нешся. (*Наливає*). Дери, кажуть, лика, покіль дереться; пий, пане-брате, покіль п'ється! (*Випиває і становить на стіл чарку*). Кхи! Хто п'є, той кривиться (*кинувши на Пундика*), кому не дають — той дивиться!

Пундик (*знов плюнувши*). От лигає...

IX

Пундик, Дереза й Ганна (*вносить яечню*).

Дереза (*устає й підходить до Ганни*). От і чудесно: випили, тепер закусимо.

Пундик (*підбігає й бере миску з сковородою*). Се не тобі, се мені!

Дереза (*однімає*). Щу-щу, на, собако! Се мені приготовлено!

Пундик (*не отдає*). Сам ти собака! Геть!

Дереза (*однімає*). Сього не буде!..

Пундик. Буде!

Дереза. Не буде!

Пундик. Геть, кажу тобі!

Дереза. Не дам я тобі!

Ганна. Ох, лихо! Вони ще очі один одному повипікають!

Пундик. Оддай, шибенику, oddай!

Дереза. Зась тобі, не дам!

Пундик (*кричить ще дужче*). Оддай... уб'ю!

Дереза. Здохнеш попереду!

Ганна. Ось послухайте ж бо! Годі-бо! Мисочку розірвete, руки попечете!

Пундик (*не слухаючи Ганни*). Не дам я... се мені!..

Дереза. Брешеш, се мені! (*Миска розломилася і впала; Пундик і Дереза розскочилися*).

Ганна. Ох, мені лихо! (*Утікає з хати*).

X

Дереза й Пундик.

Дереза (*задихаючись*). Так як той Трезор — хап, хап, хап!

Пундик. Гм... Сам ти такий!.. Визвіривсь як скаженюка!

Дреза. Брешеш, ти попереду визвіривсь!

Пундик. Іж же тепер, жаднюка! (*Показує на чепен'я*).

Дреза. Ні, ти іж, розбишако! (*Обидва сідають на прежніх місцях*).

Пундик. Ти, як та гадюка,— ідом іси.

Дреза. А ти так, як той розбишака... Гм... Стида чортма! А ще дворянином величачеться!

Пундик. Одчепись од мене, оса!

Дреза. Заткни ти попереду своє горло!

Пундик. Щоб тобі заціпило!

Який час сидять мовчки, деколи поглядаючи один на другого, але, зазирнувшись, зараз одвертаються, найпаче Пундик.

Дреза. Чого се я справді сиджу, голову схиливши, неначе той явір над водою! Стоїть того діло, щоб журитися. (*Бере пляшку й чарку*). Ану, моя золота спутниця, прильни к устам! (*Наливає й підносить до губ*). Ти в мене одна веселиш серце. (*Випиє*). Кхи! Сущий цілющий бальзам!

Пундик (*спльовує*). От розносився з своєю запіканкою, як з писаною торбою!

Дреза. Чи є де в світі такі дурні та божевільні, як ти, пане Пундику, та я?

Пундик. Таких, може, і мало, як ти!

Дреза (*бере люльку й набиває тютюном*). З тобою-бо й говорити не можна: надмешся, як той пугач.

Пундик. Одчепись од мене, бо знов налаю!

Дреза. А я вже хіба й не зумію! (*Закурює люльку*). Слухай сюди, пане Пундику! Не дмись, і я не буду!

Пундик (*буриться*). Сього не буде...

Дреза. Чому не буде? Як скочеш, то й буде. Невже тобі кортить до мирового, очима лупати перед добрими людьми?

Пундик. Може, хто й буде лупати, а я не буду.

Дреза. З тобою, видно, говорити — усе одно, що воду у ступі товкти.

Пундик. Ти мене розобидив, сорому мені наробив...

Дреза. А ти які похвали на весь хутір оглашав?

(Передражнює Пундика). «З пір'ям і з насінням!» Себто посягательство на благополучіс ближнього. Будеш же знати у мене...

Пундик. Ні, ти в мене будеш знати! Я тебе з пір'ям і з насінням!

Дереза. Знов? Ну, так я ж тебе відпроваджу в нову гостиницю, нарицаєму «містом заключення». (Ядовито). Там не те, що в Ярославській солянку їсти...

Пундик. Не боїмось! Попереду тебе відправимо. Дереза. Не стой же з тобою й говорити!

Пундик. Я й слухати не хочу.

Дереза. Гм! Жуки в голові!

Пундик. А в тебе клоччям набита. (Обидва який час мовчать).

Дереза (до публіки). Я його урезоню іншим маніром. (Налива чарку й одсовує її трохи далі від себе). Ох-ох! Що там мої коненята? Треба піти подивиться. (Кивнувши на Пундика). А тим часом бальзам чи не по-дійствує. Як буде поміч, то можна, як мовля наш лікар, і repetatur зробити. (Пішов з хати, приспівуючи: «Ta стойть явір...»)

XI

Пундик сам.

Пундик (глянувши, чи пішов Дереза). Не бійсь, злякався та й підлизується: боїться, щоб з пір'ям і насінням... (Придивляється до налитої чарки). Біс його приніс з запіканою. (Слюнув). Ніколи ще так не хотілося. (Озирається та прислухається, чи не йде Дереза). Випить би... (Помаленьку простягає руку до чарки, потім зразу — назад). Ні, коли б не з його чарки собачої! Біс його приніс! (Слюнувши). Слина, як на те ж, так і котиться. (Помовчавши трохи і скоса глянувши на чарку). Випити б, матері його ковінъка, щоб не кортіло! (Помаленьку простягає руку до чарки, озирається й прислухається). Чи пить, чи не пить? (Слюнув). Пить! (Бере чарку). Чудно якось, серце так і колотиться. Що буде, то буде,— вип'ю! (Хильнув чарку в рот і потихеньку кхекнув). Кха!.. Неначе не пив зроду. (Полюбувавшися чаркою, поставив на стіл).

ХІІ

Пундик і Дереза.

Дереза увіходить повагом, приспівуючи: «Та стойть явір над водою, в воду похилився...» Пундик, почувши голос Дерези, хутенько сідає на своє місце.

Дереза (*наблизившись до столу, лукаво скривився*). Мороз добрячий! (*Глянувши на порожню чарку й буцімбіто здивувавшись*). О!.. Аж запікана вимерзла. Се штука! Неначе той німець, що штук-манір робить: ковтъ — та й нема четвертачка. (*Сідає на своє місце й говорить набік*). Колись, бувало, ми з паном Пундиком не такі ще штук-маніри робили: було як почнемо ковтати вишнівку — одну й другу пляшечку осушимо... (*Зітхає*). Ох-xo-xo! Було колись, та минулося!

Пундик (*до себе*). Ох-xo-xo! Минулося!

Дереза (*до себе*). А як було розкуражимось — любо, весело! Вхоплю було скрипку та й почну награвати... «Ану,— було каже пан Пундик,— ужар лишень журавля!» От я й почну було (*співає*).

Та вгадився журавель, журавель
Та до наших конопель, конопель.

Таки, таки дibble,
Конопельки щипле,
Таки, таки журавель,
Таки, таки цибатий!

А я тому журавлю, журавлю
Києм ніжки переб'ю, переб'ю...
Таки, таки дibble,
Конопельки щипле *i t. d.*

Пундик спершу тільки плечима ворушить, але дедалі все більше запалається; коли ж Дереза з другим куплетом, пританьковуючи, наблизився і взяв Пундика за руку, обидва затинають завзятого гопака, все приспівуючи: «Таки, таки журавель...»

Пундик (*ледве дишіше*). Годі, цур йому... утомився...
Дереза. І я трохи.

Пундик (*усміхаючись*). Підвів ти мене, бодай тебе...

Дереза (*веселий*). Та ну, годі... Воно вже на те йшло... Ось слухай, що я тобі скажу!

Пундик. Ну, ну, кажи!

Д е р е з а. Помиримось! Докіль отак будемо...

П у н д и к (*трохи нахмутившись*). Ти мене обидив кріпко...

Д е р е з а. А ти вже мене хіба ні? Слухай, панебрате: обое рябое. Вдаримо лихом об землю — помиримось.

П у н д и к (*пильно подивившись в очі Дерезі*). Помиримось, нехай йому біс!

Обнімаються й тричі цілуються приказуючи:

Д е р е з а. Прости мене, братику!

П у н д и к. І ти мене!

Д е р е з а. Вдруге...

П у н д и к. І втретє...

Д е р е з а (*бере Пундика за руку*). Тепер, друже мій, ходім на поклон до нашої спутниці-нерозлучниці! (*Бере пляшку й наливає*). Ану, моя золота собесідниця!.. Ороси серця наші. (*Підносячи Пундiku*). Ану лиш зроби іще штук-манір. Хе-хе-хе!

П у н д и к. Хи-хи-хи... Та ну годі, не бреши!.. То вона тоді вимерзла. (*П'є*). Кхи! Коли б ти знав, який я радий — як на світ народився.

Д е р е з а. І я радий... То така, коли б ти знав, туга-печаль напосіла, що й нехай йому хрін!

XIII

П у н д и к, Д е р е з а й Г а н н а.

П у н д и к (*до Ганни*). О! Жалуйте, моя мила, жалуйте!

Г а н н а. А я йду і крадуся — так ви мене налякали.

П у н д и к. Не бійся, моя мила, кончено діло — утихомирилось!

Г а н н а. І давно б так — а то я, далебі, думала, що ви собі очі повипікасте яечнею — і їсти не їли, і миску з світу звели...

П у н д и к. Годі, моя мила, не згадуй, цур йому й пек!

Д е р е з а. Розділи й ти з нами радість. (*Наливає й підносить Ганні*). Погладь нам, мое золото, дорогу!

Г а н н а. Спасибі, я не питиму.

П у н д и к. Хоч губоньки вмочи — так годиться, моя мила!

Д е р е з а . Не соромтесь, мое золото... прошу, з моїх власних рук.

Г а н н а (*бере чарку, одливши трохи, кривиться й вертає чарку*). Не хочу більше.

Д е р е з а . Ну-бо — на сльози, чи що?

Г а н н а (*випивши*). Отсе, нехай їй, яка пекучая!

Д е р е з а . Настояща запіканя.

П у н д и к . Цілющий бальзам!

Д е р е з а . Тепер на коней та й гайда додому. Моя жінка сьогодні пироги пекла, та я не діждався.

П у н д и к . Ото й діло. Треба поспішати. (*Одчиня двері й кричить*). Хлопці! Гей!

XIV

Ті самі, Г о р д і й і К и р и л о .

Д е р е з а (*затикаючи пляшку й ховаючи в кишеньо чарку*). Ану, Кирило, швиденько наготовуї одежду!

П у н д и к (*до Гордія*). А ти чого баньки вилупив, швидше!

Гордій і Кирило кидаються до шуб і сердито штовхають один другого.

Д е р е з а . Чого ж ви там мордуєтесь? Тю-тю, дурні!

К и р и л о . Нехай не доторкується до нашої одежі.

Г о р д і й . Чого ж він штовхає?

Г а н н а (*всміхаючись*). Вони ще не знають, що панська сварка минулася.

П у н д и к (*всміхаючись*). Годі вам дуріти! Пани помирилися, помиріться й ви!

Д е р е з а . Резон! Помиріться зараз, при наших очах!

К и р и л о . Коли мириться, то й помиримось.

Г о р д і й . Авежж так!

Д е р е з а . Нуте ж поцілуйтесь, як слід товаришам, а дома й могорича зап'єте.

П у н д и к . Та ну, годі! Кумедію вигадав! Давайте одягаться.

Г о р д і й (*всміхаючись*). Нехай ми дома поцілуємося.

К и р и л о . Як могорича питимемо.

Пундик. Ото й діло! Давайте одягаться.

Пундик і Дереза одягаються. Гордій і Кирило помагають кожний своєму пану.

Дереза (*аж пихкає, бо дуже шуба важка*). Фу! То-то літечко святе.

Пундик. Хоч в одній сорочці котись!

Дереза. А тепер, покіль одягнешся, втомишся так, що нехай йому хрін!

Пундик. Сидиш на санях, неначе тая копиця.

Ганна (*збираючи череп'я з миски*). І день такий короткий... Покіль туди-сюди повернешся — і діла не поробиш, а вже сонечко й надвечір хилиться.

Пундик. А як ніч настане — нудота така, що нехай їй хрін!

Дереза (*шуткує*). Граєш, граєш тулу храповицьку музику, аж боки заболять.

Пундик (*всміхаючись*). А ж їсти захочеш од лежні.

Дереза. А то було літом — пам'ятаєш? — заберемось у жито та й лежимо під сіткою...

Пундик. А жита ж то, жита які були!

Дереза (*шуткує*). Хоч двадцять станових, то не побачать, як заховаєшся!

Пундик. А годі нам, брате, базжати! Нум їхать.
(*До хлопців*). Ану, хлопці, біжіть подавайте коней!

Гордій і Кирило виходять з хати.

ХV

Дереза, Пундик і Ганна.

Дереза (*виходячи*). Ну, прощай, Ганнусю!

Пундик. Прощай, моя мила!

Ганна (*вклоняючись*). Їдьте здоровенькі, прощарайте!

Пундик (*біля самих дверей*). Не жалуй за мискою: три мішки борошна, моя мила!

Дереза (*вже переступивши поріг у сінці*). Льону, мое золото, льону, пшона привезу!

Ганна (*проводжає їх*). Спасибі, дай, боже, вам здоров'я!

XVI

Ганна Голубиха сама.

Ганна (*одягає кожушанку*). Гостей випровадила; здається, нікого вже сподіватися. Піду лишень на часиночку до куми; так дуже просила, що й не можна: «Глядіть,— каже,— кумонько-голубонько, не гайтесь, а то й варена простигне...» Там уже, мабуть, ждуть не дождуться. (*Збираючись іти, жартівливо приспіве*).

Ой не стій під вікном,
Не махай рукавом,
Бо як матиму час,
Сама вийду до вас!

Ой чи се той Микита,
Що з вильотами свита?
Під віконцем зігнувся —
Чи не вийде Маруся...

І Маруся виходить,
І горішки виносить...
Чи горішки кусати,
Чи Марусю цілувати?..

За останнім куплетом пішла.

Завіса спадає

1862

ПРИМІТКИ

БАЙКИ

За життя Л. І. Глібова збірки його байок видавалися тричі (в 1863, 1872 і 1882 роках).

Ще до загибелі архіву письменника в дні Великої Вітчизняної війни була встановлена відсутність рукописних варіантів і основних рукописних текстів, за винятком автографів кількох байок.

Отже, в найбільш повному двотомному виданні творів Л. І. Глібова в 1927 р. (яке лягло в основу і нашого видання) були використані вже друковані тексти — головним чином видання 1895 р. (Байки Леоніда Глібова. Коштом Ол. Глібова, Чернігів) та видання 1904 р. (Твори Л. Глібова, К., вид-во «Вік»).

У цих виданнях вперше байки були розміщені в хронологічному порядку, що не робилося за життя письменника (до того ж редакції журналів «Основа», «Дзвінок», «Зоря» часто перекручували тексти, допускали невідповідності зміни і пропуски).

Щодо байок «Бджола і Мухи», «Ведмідь-пасічник», «Вівці та Собаки», «Вовк та Зозуля», «Гадюка і Ягня», «Громада», «Квіти», «Деревце», «Муха й Бджола», «Осел і Хазайн», «Собака й Кінь», «Хмаря», то вони вперше надруковані в 1872 році, яким і датуються, оскільки рік написання їх невідомий (десь між 1863—1872 рр.).

Вовк і Кіт. — Байка написана в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніговських губернських ведомостях», 1853, ч. 8; передрукована в «Основі», 1861, IV. Вона являє собою переклад байки Крилова «Волк и Кот» (1830).

Вовк і вівчарі. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 8; «Основа», 1861, IV. Подібний сюжет знаходимо у І. А. Крилова, Л. Боровиковського («Вовк та вівчарі»), П. Білецького-Носенка («Вовк та візники» — безпосередньо запозичена у відомого французького байкари Лафонтена).

Лебідь, Щука і Рак. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 8. Майже дослівний переклад байки Крилова (часто з дотриманням навіть рим оригіналу) «Лебедь, Щука и Рак» (1814).

Існує і фольклорна сюжетна паралель (див.: В. Гнатюк, Українські народні байки, тт. I, II, Львів, 1916).

Лисиця і Ховрах. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 11. У Крилова — «Лисица и Сурок» (1813).

Вовк і Лисиця. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 11; «Дзвінок», 1894. Переробка

байки Крилова «Волк и Лисица» (1816). у М. Старицького — «Вовк і Лисичка-сестричка», поширеній переклад з Крилова («Байки», К., 1910).

Мірошник.— Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 12. Переробка байки Крилова «Мельник» (1823).

Паралелі: Л. Боровиковський — «Мірошник»; Р. Витавський — «Мірошник» («Основа», 1861, IV); П. Білецький-Носенко — «Мірошник» («Приказки», К., 1871, IX); Є. Гребінка — «Мірошник» (остання своїм сюжетом не має нічого спільногого з творами Крилова і Глібова).

Лисиця и Осел.— Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 12; «Основа», 1861, III. Переклад байки Крилова «Лисица и Осел» (1823). Подібні сюжети зустрічаємо також у Федра, Лафонтена.

Чиж та Голуб.— Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 12. Переробка байки Крилова «Чиж и Голубь» (1814). Подібні сюжети — в байках Федра, П. Білецького-Носенка («Заєць та Перепелиця»), М. Старицького («Шпак та Голуб»), О. Пчілки («Снігир та Щиглик»).

Две бочки.— Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 16. Переклад байки Крилова «Две бочки» (1819).

У П. Білецького-Носенка близький до криловського оригіналу варіант під назвою «Дві кухви».

Жаба и Віл.— Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 16. Переклад байки Крилова «Лягушка и Вол» (1807). Подібні сюжети — у Езопа, Федра, Лафонтена, Горациі. Щодо вітчизняної літератури — у Сумарокова («Лягушка», «Возгордевшая Лягушка»), П. Білецького-Носенка («Жаба, що лметься, дивлячись на Вола») та ін.

Відома і з фольклорних джерел (див.: В. Гнатюк. Українські народні байки, тт. I, II).

Мужик та Лисиця.— Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 16. Переклад байки Крилова «Крестьянин и Лисица» (1830).

Прохожі та собаки.— Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 16; «Основа», 1861, I. Переклад байки Крилова «Прохожие и собаки» (1814). В російській літературі цей сюжет розроблявся Сумароковим, Хвостовим, в українській — М. Старицьким («Перехожі й собаки»).

Миша і Пацюк.— Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 18; «Основа», 1862, VII.

Подібні сюжети — у Крилова («Мышь и Крыса», 1816), Л. Боровиковського («Кішка»).

Хлопчик і Гадюка.— Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черниг. губ. ведом.», 1853, ч. 19. Переробка байки Крилова «Мальчик и Змея» (1819). Подібний сюжет зустрічаємо в Езопа.

М. Старницький
з надрукованою
байкою від Крилова

Букварем від
Крилова

Р. Виграм
— Носенка —
— Миролюб
тварами Крилова

надруковано
Крилова

І. III. Лещи
сюжети є

надруковано
Крилова

І. ІІІ. Білець
кого (Шевченко)

надруковано в Ам
Крилова

Хазяїн та Шкапа.
то оригинал

надруковано:
Крилова

Хазяїн та Шкапа,
Крилова (Леонідова) (Жаба)

Україна

надруковано
Крилова

надруковано
Переклад літератур в українській мові

надруковано
Крилова

Синиця.
І. III. Лещи

надруковано
Крилова

Вовк та Ягня.
І. III. Лещи

надруковано
Крилова

Вовк та Мишена. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1853, ч. 20; «Основа», 1861, II. Переклад байки Крилова «Волк и Мышенок» (1823).

Зозуля й Півень. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1853, ч. 21.

Подібні сюжети у Крилова («Кукушка и Петух», 1835), М. Старицького («Когут і Зозуля») та ін.

Лев та Миша. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1853, ч. 21; «Основа», 1861, VII.

У Крилова — «Лев и Мышь» (1834). Подібні сюжети сягають у сиву давнину («Панчтантра», Езоп, Федр). Зустрічаються вони і в Лафонтена, Сумарокова («Лев и Мышь»), Л. Боровиковського («Лев і Миша»), П. Білецького-Носенка («Лев та Пацюк») та ін.

Щодо українських фольклорних джерел — див. уже згадувану працю В. Гнатюка «Українські народні байки».

Співаки. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1853, ч. 22. Наслідування байки Крилова «Музиканти» (1808).

Лев та Вовк. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1853, ч. 22. Переробка байки Крилова «Лев и Волк» (1816). У Старицького — «Лев та Вовк».

Хазяїн та Шкапа. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1853, ч. 25. Переклад байки Крилова «Крестьянин и Лошадь» (1830).

Троєженець. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1853, ч. 28. Переробка байки Крилова «Троєженець» (1814). У Є. Гребінки — «Грішник».

Охрімова свита. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1853, ч. 29. У Крилова — «Тришкин кафтан» (1815), Л. Боровиковського — «Андрій», П. Білецького-Носенка — «Грицьків жупан».

Два кума. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1853, ч. 29. Переклад байки Крилова «Два музики» (1823).

Камінь та Черв'як. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1853, ч. 35. Переробка байки Крилова «Камень и Червяк» (1814).

Синиця. — Написано в 1853 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1853, ч. 36. У Крилова — «Синица» (1811). Сюжет досить широко розповсюджений у фольклорі різних народів (в українському фольклорі — про боротьбу ремеза з морем-ookeаном).

Вовк та Ягня. — Написано в 1854 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1855, ч. 50. Подібні сюжети — у Езопа, Лафонтена, Тредьяковського, Сумарокова, Державіна, Крилова («Волк и Ягненок», 1808), П. Білецького-Носенка («Вовк та Ягня») тощо.

У фольклорі: В. Гнатюк, Українські народні байки.

Шпак.— Написано в 1856 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1856, ч. 15. Переклад байки Крилова «Скворец» (1816).

Щука.— Написано в 1857 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1858, ч. 8. Переробка байки Крилова «Щука» (1830).

Свиня.— Написано в 1858 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1858, ч. 9; «Основа», 1862, VI; «Дзвінок», 1893, ч. 22. У Крилова — «Свиня» (1811).

Вівчар.— Написано в 1858 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1858, ч. 17; «Основа», 1862, VII; «Дзвінок», 1894, ч. 10. Переробка байки Крилова «Пастух» (1833).

Лящі.— Написано в 1858 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1858, ч. 18; «Основа», 1862, VII. У Крилова — «Лещи» (1830).

Билина.— Написано в 1856 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1858, ч. 22, під назвою «Нетутешня Билина». Як зазначає сам Л. І. Глібов у листі до редактора «Черніговських губернських ведомостей», сюжет байки він запозичив з аполога російського поета І. Дмитрієва («Чужеземное растение»).

Байка написана в м. Чорний Острів, де вчителював у той час письменник.

На цю тему пізніше Л. Глібов написав поезію «Цветок», своєрідну паралель до байки (надрукована в «Черніговському листку», 1861, ч. 4).

Цікавий.— Написано в 1859 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1859, ч. 20. Наслідування байки Крилова «Любопытный» (1814). У Старицького — «Цікавий».

Купець та Миші.— Написано в 1859 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1859, ч. 24. Наслідування байки Крилова «Хозяин и Мыши» (1809).

Торбина.— Написано в 1859 р. Вперше надруковано в «Черніг. губ. ведом.», 1859, ч. 43; «Основа», 1862, VI. У Крилова — «Мешок» (1809).

Горлиця й Горобець.— Написано в 1861 р. (?) Вперше надруковано в «Основі», 1861, IV. Оригінальна байка. Написана з природи роману П. Куліша з дружиною Л. І. Глібова — П. Ф. Глібовою, яка захопилася П. Кулішем настільки, що виникла серйозна загроза родинного розриву.

Мишача рада.— Написано в 1863 р. Вперше надруковано в «Черніговському листку», 1863, ч. 1. Переробка байки Крилова «Совет Мышей» (1811).

Пан на всю губу.— Написано в 1863 р. Вперше надруковано в «Черніговському листку», 1863, ч. 5. Паралелі: П. Гулак-Артемовський — «Пан», П. Писаревський — «Пан» (альманах Корсуня «Сніп», 1841 р.). У Крилова — «Вельможа» (1835).

Бджола і Мухи. — Рік написання не встановлено (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано в кн. «Байки Леоніда Глібова» (1872).

У Крилова — «Пчела и Мухи» (1817), у М. Старицького — «Бджола і Мухи» (переклад з Крилова).

Ведмідь-пасічник. — Рік написання не встановлено (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано в збірці 1872 р. Переробка байки Крилова «Медведь у пчел» (1816). У Старицького — «Ведмідь при пасіці».

Вівці та Собаки. — Рік написання невідомий (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано в згаданій вище збірці 1872 р. У Крилова — «Овцы и Собаки» (1819), у М. Старицького — «Вівці та Собаки», у Б. Грінченка — «Собаки біля отарі».

Вовк та Зозуля. — Рік написання не встановлено (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано у виданні 1872 р. У Крилова — «Волк и Кукушка» (1813).

Гадюка і Ягњя. — Рік написання не встановлено (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано в збірці 1872 р. Використавши відомий сюжет Крилова («Змея и Овца», 1823), Л. Глібов дав інше закінчення, натякаючи, як гадають дослідники, на реформу 1861 р. У М. Старицького — «Гадюка і Ягњя» (по суті — переклад з Крилова).

Громада. — Рік написання не встановлено (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано в збірці 1872 р. Переробка байки Крилова «Мирская сходка» (1816).

Квіти. — Рік написання не встановлено (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано в збірці 1872 р. Переробка байки Крилова «Цветы» (1816).

Муха й Бджола. — Рік написання не встановлено (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано в збірці 1872 р.

У Крилова — «Муха и Пчела» (1823).

Подібні сюжети — у Федра, Лафонтена, Тредьяковського («Муха и Муравей» — переклад з Лафонтена).

В українському фольклорі: В. Гнатюк, Українські народні байки.

Осел і Хазяїн. — Рік написання не встановлено (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано у виданні 1872 р. У Крилова — «Осел и Мужик» (1819).

Собака і Кінь. — Рік написання не встановлено (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано в збірці 1872 р.

У Крилова — «Собака и Лошадь» (1830).

В українському фольклорі: В. Гнатюк, Українські народні байки.

Хмара. — Рік написання не встановлено (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано в збірці 1872 р.

При зовнішній подібності до криловської «Тучи» (1815) являє собою оригінальний, пройнятий глибоким ліризмом твір. У М. Старицького байка «Хмара» — переклад твору Крилова.

Деревце.— Написання не встановлено (десь у 1864—1872 рр.). Вперше надруковано у виданні 1872 р. У Крилова — «Дерево» (1814).

Мандрівка.— Написано в 1889 р. Вперше надруковано в Чернігові 1889 р. окремою книжечкою під назвою «Там хороше, де нас нема».

Подібний сюжет — у Лафонтена (Його використали Дмитрієв і Крилов). У Л. Глібова в значній мірі самостійна розробка сюжету (введено нові дійові особи, посилено ліричність викладу тощо). Цією темою цікавились і чимало інших письменників (Сумароков, Хвостов, П. Білецький-Носенко).

Диковина.— Написано десь у 1889—1890 рр. Вперше надруковано в журналі «Зоря», 1891, ч. 14. У Крилова — байка «Лжець» (1811).

Сюжет широко розповсюджений і в українському фольклорі (див.: М. Драгоманов, Малорусские народные предания и рассказы; Б. Грінченко, Этнографические материалы).

До цієї теми зверталися Сумароков («Хвастун»), Хемніцер («Лжець»), М. Старицький («Брехун») та ін.

Коник-стрибунець.— Написано десь у 1889—1890 рр. Вперше надруковано в журналі «Дзвінок», 1890, ч. 5. Широко розповсюджена тема, використовувана багатьма письменниками, починаючи з Езопа (пізніше — Лафонтен, Сумароков, Хемніцер, Л. Боровиковський, М. Старицький та ін.).

Щодо українських фольклорних джерел — див.: В. Гнатюк, Українські народні байки.

У Крилова — «Стрекоза и Муравей» (1808).

Дідок у лісі.— Написано десь у 1889—1890 рр. Вперше надруковано у виданні 1904 р. (у видання 1895 р. не потрапила — з рукопису була викреслена цензором).

У Крилова — «Крестьянин и Смерть» (1807).

Тема ця привертала увагу багатьох письменників, починаючи з Езопа, пізніше — Лафонтена, Тред'яковського («Старик и Смерть»), Державіна («Смерть и Старик»), Л. Боровиковського («Смерть»), П. Білецького-Носенка («Дровосік та Смерть»), М. Старицького («Дід та Смерть») та ін.

Гава й Лисиця.— Написано десь у 1889—1890 рр. Вперше надруковано в збірці 1904 р. (з рукопису, підготовленого до друку в 1890 р., викреслена цензором).

У Крилова — «Ворона и Лисица» (1808), сюжет запозичений у Лафонтена.

Сюжет байки, відомий ще з творів Езопа, Федра, був досить поширеній і в нашій літературі (до нього, зокрема, зверталися Тред'яковський, Сумароков, Херасков, П. Білецький-Носенко, М. Старицький та ін.).

Щодо фольклорних джерел — див.: В. Гнатюк, Українські народні байки; Етнографічні матеріали Угорської Русі (т. VI).

Кіт та баба.— Написано десь у 1889—1890 рр. Вперше надруковано у виданні 1895 р. Переробка байки Крилова «Кот и Повар» (1812). У Білецького-Носенка — «Кіт та Кухар», у Старицького — під тією ж назвою.

Горшки.— Написано десь у 1889—1890 рр. Надруковано в «Дзвінку», 1892, ч. 1. Це оригінальна байка Л. Глібова.

Гуси.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Зорі», 1892, ч. 18.

У Крилова — байка «Гуси» (1811).

Подібний сюжет в українській літературі розробляли Л. Боровиковський («Гуси»), П. Білецький-Носенко («Гуси»), М. Старицький («Гуси»).

Музики.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Зорі», 1890, ч. 6. У Крилова — «Квартет» (1811).

Пеня.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Зорі», 1891, ч. 19.

У Крилова — байка «Напраслина» (1816).

На відміну від ситуації в криловській байці, де хитрий брамін обдурює свого «патрона», у Л. Глібова наймит змущений обманювати свого хазяїна, будучи голодним.

На цю тему зустрічаємо оповідання ще в російських збірниках середини XVIII ст., що, як гадають дослідники, були відомі Крилову.

Півень і Перлинка.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1890, ч. 6.

У Крилова — байка «Петух и Жемчужное зерно» (1809), перероблена з Лафонтена.

Подібні сюжети — у Федра, Тредьяковського, Сумарокова, Хвостова. В українській літературі — у П. Білецького-Носенка («Півень та Жемчужное зерно»).

Лев-дідуган.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1890, ч. 8.

Цілком оригінальне використання мотивів двох байок Крилова: «Лев состарившийся» (1822) і «Лисица и Осел» (1823).

Сюжет цей взагалі досить поширеній у світовій літературі (Езоп, Федр, Лафонтен). У російській літературі — байки Тредьяковського, Сумарокова, Ізмайлова.

В українському фольклорі: В. Гнатюк, Українські народні байки.

Осел і Соловей.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в львівському «Ілюстрованому календарі т-ва «Просвіта» на рік 1892».

У Крилова — «Осел и Соловей» (1811).

М. Старицький переклав цю байку під назвою «Осел і Соловейко».

Щука й Кіт.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1891, ч. 6. У Крилова — «Щука и Кот» (1813). Сюжет цей розроблявся Л. Боровиковським («Щука»), М. Старицьким («Шупак та Кіт») та ін. Фольклорні джерела: В. Гнатюк, Українські народні байки.

Білочка.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Зорі», 1891, ч. 6. Переробка байки Крилова «Белка» (1830). У Старицького — «Білочка».

Лев на облаві.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано у виданні 1895 р. Цей сюжет розроблявся ще Езопом, Федром, Лафонтеном; в російській літературі — Тредьяковським, Сумароковим, Державіним та ін. Щодо української літератури, то сюжет цей використаний письменником А. Радивиловським в одному з його казань (XVII ст.).

Пізніше з'являються байки П. Білецького-Носенка («Львиний розділ»), М. Старицького («Лев на вловах»), Б. Грінченка («Левтовариш»). Останні дві більш-менш близькі до байки І. Крилова.

Відома і з фольклорних джерел (див.: В. Гнатюк, Українські народні байки).

Шелестуни.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Зорі», 1891, ч. 9.

У Крилова — «Листы и Корни» (1811).

У Л. Глібова дано більш загальне в порівнянні з Криловим трактування проблем людської етики і моралі.

Танці.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Зорі», 1890, ч. 6.

У Крилова — «Рыбы пляски» (1823).

Цуцик.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Зорі», 1892, ч. 13.

У Крилова — «Две собаки» (1823).

Подібні сюжети у П. Вяземського, Ізмайлова, Л. Боровиковського та ін.

Хазяйка й Челядки.— Написана в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1890, ч. 12.

У Крилова — «Госпожа и две служанки» (1816).

Подібна тема розроблялась ще Езопом, байку якого і використали в тій чи іншій мірі Лафонтен, Тредьяковський, Сумароков, польський байкар Красіцький, П. Білецький-Носенко, Л. Боровиковський та ін.

Старець.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Зорі», 1890, ч. 5. Переробка байки Крилова «Фортуна и Нищий» (1816). У Білецького-Носенка — «Хвортuna та Дурного-ловий».

Ягня.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1890, ч. 11.

У Крилова — «Ягненок» (1819).

Жаби.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано у «Дзвінку», 1890, ч. 19.

У Крилова — «Лягушки, просящие царя» (1809).

Подібні сюжети розроблялися Езопом, Федром, Лафонтеном. У нас — Майковим, П. Білецьким-Носенком («Жаби, що просять собі царя»), Б. Грінченком («Жаби») та ін.

Вередлива дівчина.— Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Зорі», 1890, ч. 5. Ще до Крилова («Разборчивая невеста», 1805) подібний сюжет був використаний Лафонтеном, пізніше — Є. Гребінкою («Маківка»).

Палляниця й Книш. — Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1891, ч. 9. Оригінальна байка Глібова.

Лисиця-жалібниця. — Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1891, ч. 3. Подібний сюжет у байці Крилова «Добря Лисиця» (1814).

Снігур та Синичка. — Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Ілюстрованому календарі т-ва «Просвіта» на рік 1892» («Зоря», 1891, ч. I; «Дзвінок», 1893, ч. 18). Оригінальна байка Глібова.

Будляк і Васильки. — Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1891, ч. 2. Оригінальна байка Глібова.

Дідок і Вітряки. — Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1891, ч. 19. Оригінальна байка Глібова.

Кундель. — Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано у виданні 1895 р. Оригінальна байка Глібова.

Ластівка й Шуліка. — Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1891, ч. 4. Оригінальна байка Глібова.

Перекотиполе. — Написано в роках 1889—1890. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1893, ч. 19. Оригінальна байка Глібова.

Лев і Комар. — Рік написання не встановлено (десь у 1889—1890 рр.). Вперше надруковано у виданні 1904 р.

По суті, це зовсім самостійна розробка сюжету відомої байки Крилова «Лев и Комар» (1809).

Відомий сюжет цей і в українській народній творчості (див. згадуваний вище збірник В. Гнатюка). В різний час до цієї теми зверталися Езоп, Лафонтен, Дмитрієв, П. Білецький-Носенко та ін.

Сила. — Написано року 1891. Вперше надруковано в «Зорі», 1893, ч. 3.

Створюючи оригінальний сюжет, письменник, за припущенням дослідників, зображує в байці якийсь конкретний епізод з тогочасного літературно-громадського життя.

Вовчок та Мирний — цілком імовірно, що це відомі українські письменники Марко Вовчок і Панас Мирний; Нечуй — Нечуй-Левицький; Панько Небреха — П. Куліш; Сліпченко — Данило Мордовець.

Свистуненко Сила — напевно, якийсь меценат, кошти якого бажано було використати для реалізації задуманої письменниками справи.

Зозуля й Горлиця. — Написано року 1891. Вперше надруковано в «Зорі», 1892, ч. 7.

У Крилова — «Кукушка и Горлинка» (1816).

Сюжет розроблений ще Г. Сковородою («Кукушка и Косик»), пізніше — М. Старицьким («Зозуля та Горличка», переклад байки Крилова).

Цляцькований Осел. — Написано року 1891. Вперше надруковано в «Зорі», 1892, ч. 15. Як видно, Глібов використав тут мотиви двох байок Крилова під назвою «Осел» (1815 і 1830 рр.).

Лисиця й Виноград.— Написано року 1891. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1892, ч. 5.

Вона в значній мірі відрізняється від криловської байки «Лисица и Виноград» (насамперед більш широким розміром, введенням нових дійових осіб).

Сюжет відомий ще з творів Езопа, Федра, пізніше — Лафонтена; у нас — Тредьяковського, Сумарокова, П. Білецького-Носенка та ін.

Щодо українського фольклору, то подібний сюжет знаходимо у збірнику В. Гнатюка «Українські народні байки».

Фіалка й Бур'ян.— Написано року 1891. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1891, ч. 12. Оригінальна байка Глібова.

Тінь і Хлопчик.— Написано року 1891. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1892, ч. 9. У Крилова — «Тень и Человек» (1814).

Солом'яний Дід.— Написано року 1891. Вперше надруковано в «Зорі», 1892, ч. 3. Оригінальна байка Глібова.

Чабан і Комар.— Рік написання точно не відомий (приблизно 1891—1892). Вперше надруковано у виданні 1904 р. Переробка байки Крилова «Комар и Пастух» (1814).

Скоробагатько.— Написано року 1891. Вперше надруковано у виданні 1895 р. Як свідчить син письменника О. Л. Глібов, в основу твору покладено дійсну історію швидкого збагачення нечесним шляхом одного з чернігівських міщан.

Хмелина й Лопух.— Написано року 1891. Вперше надруковано в «Зорі», 1892, ч. 22. У Крилова — «Хмель» (1816).

Жук і Бджола.— Написано року 1891. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1893, ч. 4.

Л. Глібовим у цій байці використано оригінальний сюжет. В якійсь мірі він близький до задуму байки Г. Сковороди «Пчела и Шершень».

Трандафіль і Свиня.— Написано в роках 1891—1892. Вперше надруковано у виданні 1895 р. Оригінальна байка Глібова.

Дуб і Лозина.— Написано року 1891. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1891, ч. 23.

Подібні сюжети знаходимо у Дмитрієва, Крилова (байки під однією назвою «Дуб и Трость», 1795 і 1805 рр.).

У свій час до цієї теми звертався Езоп, пізніше — Лафонтен.

Слід згадати також сюжетно паралельні байки Сумарокова, Княжніна, П. Білецького-Носенка («Дуб та Людина») та ін.

Перли і Свині.— Написано в роках 1891—1892. Вперше надруковано у виданні 1904 р. Оригінальна байка Л. Глібова.

Мальований Ствол.— Написано року 1891. Вперше надруковано в журналі «Правда», 1894, ч. 59.

Як свідчить син Л. Глібова, письменник, створюючи цю байку, мав на увазі історію одного селянина, який, зробивши чиновницьку кар'єру, пізніше жалкував за втраченою незалежністю.

Інші дослідники гадають, що в цьому творі поет мав на увазі

П. Куліша, його роль у тодішньому літературному і культурному житті на Україні.

Орач і Муха.— Написано року 1891. Вперше надруковано в «Бібліотеці для молодіжі», 1892, ч. 2.

Подібна тема розроблялась Дмитрієвим («Муха»), П. Білецьким-Носенком («Муха»), Л. Боровиковським («Муха») та іншими письменниками.

Щодо фольклорних джерел, то цей сюжет зафіксовано в збірнику В. Гнатюка «Українські народні байки» («Муха-орачка»).

Ведмедик.— Написано року 1891. Вперше надруковано у виданні 1895 р. Оригінальна байка Глібова.

На току.— Написано року 1891. Вперше надруковано в «Бібліотеці для молодіжі», 1892, ч. 10.

Вареники.— Написано року 1891. Вперше надруковано у виданні 1895 р. У Крилова — «Дем'янова уха» (1813), в Старицького — «Панасові галушки».

Вовк і Кундель.— Написано року 1893. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1893, ч. 5.

Подібні сюжети зустрічаються у Лафонтена, російського письменника Хемніцера («Воля и Неволя»), П. Білецького-Носенка («Дворовий Пес да голодний Вовк») та ін.

Жавай Хлопчик.— Написано року 1893. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1893, ч. 17. Оригінальна байка Глібова.

Троянда.— Написано року 1893. Вперше надруковано в «Зорі», 1893, ч. 20. Сюжетно близька до неї «Троянда» Л. Боровиковського.

Ясла.— Написано в 1893 р. Вперше надруковано у виданні 1895 р. Оригінальна байка Л. Глібова.

На думку дослідників, письменник використав якесь народне оповідання на єю тему.

Огонь і Гай.— Написано в 1893 р. Вперше надруковано в «Дзвінку», 1894, ч. 1.

У Крилова — «Роща и Огонь» (1809).

Це — остання байка Л. Глібова, записана з його слів О. Тишинським, близькою до поета людиною, за п'ять днів до смерті письменника.

ПОЕЗІЇ

До цього розділу включено майже всі поетичні твори Л. Глібова українською мовою, які частково друкувалися ще за життя письменника на сторінках «Чернігівських губернських ведомостей» (1855—1861), журналів «Основа» (1862), «Зоря» (1892—1894).

Щодо творів для дітей, то переважна більшість їх друкувалася на сторінках галицьких видань («Дзвінок», «Бібліотека для молодіжі, міщан і селян») в 1890—1893 рр.

Нами загалом зберігаються рубрикація і порядок розміщення поезій, прийнятий у виданні 1927 р.

Пісня («Скажіть мені, добрі люди...»).— Вперше надруковано в «Черніговських губернських ведомостях», 1855, ч. 48.

Думка («Як за лісом, за пролісом...»).— Вперше надруковано в «Черніговських губернських ведомостях», 1858, ч. 15. Ця поезія — перший розділ з поеми «Перекотиполе».

Оскільки Глібов друкував її як самостійну поезію, а також з огляду на певну відмінність тексту поезії від тексту, що є першим розділом поеми, ми друкуємо «Думку» як окрему поезію.

Пісня («Летить голуб понад полем...»).— Вперше надруковано в «Черніговських губернських ведомостях», 1859, ч. 23. Присвячена М. П. Кунашевській, дочці завідувачого Чернігівським училищем, де Л. Глібов вчителював у 1856—1858 рр.

Ярмарок («Стоїть город під горою...»).— Вперше надруковано в «Черніговських губернських ведомостях», 1859, ч. 34. Ця поезія — уривок з поеми «Перекотиполе». Оскільки вона друкувалася як окремий вірш та зважаючи на певні текстуральні відмінні порівняно до відповідного розділу поеми, друкуємо її окремо.

Вечір.— Вперше надруковано в «Черніговських губернських ведомостях», 1859, ч. 35. Пізніше (1862) — в «Черніговському листку» — було надруковано російський вірш Л. Глібова під назвою «Вечер», який є варіантом-переробкою українського твору.

Паняночка.— Вперше надрукована в «Черніговських губернських ведомостях», 1859, ч. 39. Так само, як і «Думка» та «Ярмарок», ця поезія є уривком з поеми «Перекотиполе».

Журба.— Вперше надрукована в «Черніговських губернських ведомостях», 1859, ч. 44. Цей винятково популярний твір Л. Глібова став народною піснею вже в другій половині XIX ст.

Перекладений на російську мову політичним засланцем Л. Луговським («Тобольские губернские ведомости», 1893).

Зіронька.— Вперше надрукована в «Черніговських губернських ведомостях», 1860, ч. 11. Написана з приводу смерті улюбленої доньки Лідії в грудні 1859 р.

Моя веснянка.— Вперше надрукована в «Основі», 1862, V. Перекладена на російську мову поетом-народником І. З. Суриковим.

До ворожки.— Вперше надрукований в «Основі», 1862, X.

«Ой не цвісти калиноньці...» — Вперше надруковано у виданні 1904 р.

Не плач, поет! — Вперше надруковано в «Зорі», 1892, ч. 11.

Розмова.— Вперше надрукована в «Зорі», 1890, ч. 12.

Ярмарок («Тече, шумить Дніпро славний...»).— Вперше надруковано в «Зорі», 1890, ч. 14. Висловлювались припущення, що ця поезія є новою редакцією «Ярмарку», 1859 р. Та зіставлення текстів свідчить, що вона цілком самостійна.

Nocturno.— Вперше надруковано в «Зорі», 1893, ч. 1.

На перелазі.— Вперше надруковано в «Зорі», 1892, ч. 1. Написано з приводу статті Б. Грінченка «Галицькі вірші» («Правда», 1891), яка викликала цілу мовну дискусію.

Миколі Лисенкові (Ювілейне привітання).— Вперше надруковано в редакційній статті журналу «Зоря» в день 25-річного ювілею творчої діяльності композитора в 1893 р., ч. 2.

Над Дніпром.— Вперше надруковано в «Зорі», 1893, ч. 5.

У степу.— Вперше надруковано в «Зорі», 1893, ч. 16.

Тищинський Олександр Амфіянович (1835—1896) — найближчий приятель Л. І. Глібова, який опікувався сліпим письменником в останні роки його життя.

Пташка.— Вперше надруковано в «Дзвінку», 1893, ч. 2.

Думка («Турбується наш невсипущий світ...»).— Вперше надруковано в «Зорі», 1894, ч. 8.

Під калиною.— Вперше надруковано в «Зорі», 1894, ч. 1.

ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

Цей розділ, що складається з віршів, загадок, акrostихів, казок, більш, ніж всі інші, має характер вибраного, оскільки серед творів для дітей є чимало написаних на «злобу дня», творів релігійно-моралізаторського змісту, що не мають ширшого художнього значення. Лише загадки й розгадки подані повністю, оскільки вони майже цілком ґрунтуються на народній творчості.

1. Вірші

«Веснянка.— Вперше надруковано в «Дзвінку», 1891, ч. 11.

«За щедрівку пісенька.— «Дзвінок», 1891, ч. 5. Цей вірш був відповіддю Глібова на віршоване привітання галицьких дітей, читачів «Дзвінка», з нагоди 50-літнього ювілею літературної діяльності байкаря.

«Щедрівка.— «Дзвінок», 1892, ч. 1.

«Зимня пісенька.— «Дзвінок», 1892, ч. 2.

«Квіткове весілля (Алегоричний жарт).— «Дзвінок», 1893, ч. 17.

2. Загадки й відгадки

Загадки Л. Глібова друкувалися в «Дзвінку» на останній сторінці журналу під рубрикою «Загадки і жарти дідуся Кенера», а відгадки — здебільшого в наступному числі, теж на останній сторінці, під рубрикою «Розгадка загадки за ч...».

1. «Щоб дітям веселіш було...» — Вперше надруковано в «Дзвінку», 1890, ч. 11; відгадка — «Дзвінок», 1890, ч. 12.

2. «А нуте, діти, ось сідайте!» — «Дзвінок», 1890, ч. 13; відгадка — «Дзвінок», 1890, ч. 14.

3. «Раз уночі я в ліс ходив...» — «Дзвінок», 1890, ч. 15; відгадка — «Дзвінок», 1890, ч. 16.

4. «Мостиєсь я в лузі на потіху...» — «Дзвінок», 1890, ч. 17; відгадка — «Дзвінок», 1890, ч. 18.

5. «Раз у бабусі Шелестихи...» — «Дзвінок», 1890, ч. 19; відгадка — «Дзвінок», 1890, ч. 20.

6. «Котилася тарілочка...» — «Дзвінок», 1890, ч. 21; відгадка — «Дзвінок», 1890, ч. 22.

7. «Не все нам бігать по горішки...» — «Дзвінок», 1890, ч. 23; відгадка — «Дзвінок», 1890, ч. 24.

8. «Ой єш, діти,— квіти наші!» — «Дзвінок», 1891, ч. 4; відгадка — «Дзвінок», 1891, ч. 6.

9. «Була собі бабуся Гася...» — «Дзвінок», 1891, ч. 7; відгадка — «Дзвінок», 1891, ч. 8.

10. «Раз пішов я на отаву...» — «Дзвінок», 1891, ч. 9; відгадка — «Дзвінок», 1891, ч. 10.

11. «Десь у гаю родилася...» — «Дзвінок», 1891, ч. 11; відгадка — «Дзвінок», 1891, ч. 12.

12. «Веселий, ясний був деньочок...» — «Дзвінок», 1891, ч. 13; відгадка — «Дзвінок», 1891, ч. 14.

13. «Скажу ще загадку таку...» — «Дзвінок», 1891, ч. 15; відгадка — «Дзвінок», 1891, ч. 16.

14. «Не в чужому государстві...» — «Дзвінок», 1891, ч. 17; відгадка — «Дзвінок», 1891, ч. 18.

15. «Химерний, маленький...» — «Дзвінок», 1892, ч. 1; відгадка — «Дзвінок», 1892, ч. 2.

16. «Гоп! гоп! Діти-молодята!» — «Дзвінок», 1892, ч. 3; відгадка — «Дзвінок», 1892, ч. 4.

17. «По полю ходить, носом оре...» — «Дзвінок», 1892, ч. 5; відгадка — «Дзвінок», 1892, ч. 6.

18. «Бачить — не бачить...» — «Дзвінок», 1892, ч. 5; відгадка — «Дзвінок», 1892, ч. 6.

19. «У лісі загадка гуляла...» — «Дзвінок», 1892, ч. 8; відгадка — «Дзвінок», 1892, ч. 9.

20. «На белебені до поля...» — «Дзвінок», 1892, ч. 10; відгадка — «Дзвінок», 1892, ч. 11.

21. «Літас пташечка по полю...» — «Дзвінок», 1893, ч. 2; відгадка — «Дзвінок», 1893, ч. 3.

22. «Кучерява і вродлива...» — «Дзвінок», 1893, ч. 8; відгадка — «Дзвінок», 1893, ч. 9.

23. «Є на світі чорна злюка...» — «Дзвінок», 1893 ч. 17; відгадка — «Дзвінок», 1893, ч. 18.

24. «Мати доні молодій...» — «Дзвінок», 1893, ч. 21; відгадка — «Дзвінок», 1893, ч. 22.
25. «Мале, забавненьке воно...» — Твори Леоніда Глібова, К., 1904. Відгадка там же.
26. «У полі ріс і розревається...» — Твори Леопіда Глібова, К., 1904. Відгадка там же.
27. «Отепер прийшла морока!» — Твори Леоніда Глібова, К., 1904. Відгадка там же.

3. Акростихи

- «Кому привіт?» — «Дзвінок», 1891, ч. 1.
 «Хто баба?» — «Дзвінок», 1891, ч. 2.
 «Хто вона?» — «Дзвінок», 1891, ч. 3.
 «Хто хвастає?» — «Дзвінок», 1891, ч. 24.
 «Хто сестра і брат?» — «Бібліотека для молодіжи, міщан і селян», 1891, ч. 9.
 «Що за птиця?» — «Дзвінок», 1892, ч. 1.
 «Що зашкварчить?» — «Дзвінок», 1892, ч. 3.
 «Хто розмовляє?» — «Дзвінок», 1893, ч. 20.

4. Казка

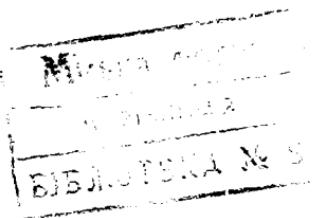
Дуля (Весела казочка). — Вперше надрукована в журналі «Дзвінок», 1891, ч. 4. Під такою ж назвою («Дуля, новая сказка капитана Бонвивана») Л. Глібов опублікував її російський варіант, видавши окремою книжечкою в Чернігові 1879 року.

ДО МИРОВОГО

(Жарт на одну дію)

П'еса написана 1862 року, очевидно, для місцевого аматорського гуртка. Вперше надрукована в 1891 р. окремою книжечкою (С.-Петербург). Сюжет п'еси Л. Глібов узяв з комедії О. Шаховського «Ссора, или Два соседа» (1810).

43843

З МІСТ

Великий байкар. Вступна стаття С. Зубкова . . . 3

Б а й к и

Вовк і Кіт	23
Вовк і Вівчарі	24
Лебідь, Щука і Рак	25
Лисиця і Ховрах	25
Вовк і Лисиця	27
Мірошник	28
Лисиця й Осел	29
Чиж та Голуб	30
Дві бочки	31
Жаба й Віл	31
Мужик та Лисиця	32
Прохожі та Собаки	32
Миша і Пацюк	33
Хлопчик і Гадюка	34
Вовк та Мишена	34
Зозуля й Півень	35
Лев та Миша	36
Співаки	38
Лев та Вовк	38
Хазяїн та Шкапа	39
Троєженець	40
Охрімова сріта	42
Два кума	43
Камінь та Черв'як	44
Синиця	45
Вовк та Ягня	46
Шпак	48
Щука	49
Свиня	50
Вівчар	52
Ляці	52
Билина	53
Цікавий	54
Купець та Миші	55
Торбина	56
Горлиця й Горобець	57
Мишача рада	59
Пан на всю губу	60

Бджола і Мухи	62
Ведмідь-пасічник	63
Вівці та Собаки	64
Вовк та Зозуля	65
Гадюка і Ягня	66
Громада	67
Квіти	68
Муха й Бджола	69
Осел і Хазяїн	70
Собака й Кінь	71
Хмара	72
Деревце	73
Мандрівка	75
Диковина	79
Коник-стрибунець	81
Дідок у лісі	82
Гава й Лисиця	83
Кіт та баба	84
Горшки	86
Гуси	86
Музики	87
Пеня	90
Півень і Перлинка	91
Лев-дідуган	92
Осел і Соловей	93
Щука й Кіт	94
Білочка	96
Лев на облаві	96
Шелестуни	97
Танці	99
Цуцик	101
Хазяйка й Челядки	103
Старець	104
Ягня	105
Жаби	106
Вередлива дівчина	108
Паляниця й Книш	110
Лисиця-жалібниця	111
Снігур та Синичка	112
Будяк і Васильки	113
Дідок і Вітряки	114
Кундель	115
Ластівка й Шуліка	117
Перекотиполе	118
Лев і Комар	120
Сила	122
Зозуля й Горлиця	123
Цяцькований Осел	124
Лисиця й Виноград	125
Фіалка й Бур'ян	126
Тінь і Хлопчик	127
Солом'яний Дід	128
Чабан і Комар	129

Скоробагатько	130
Хмелина й Лопух	132
Жук і Бджола	133
Трандафіль і Свіня	134
Дуб і Лозина	135
Перли й Свині	136
Мальований Стоги	137
Орачі і Муха	138
Ведмедик	138
На току	139
Вареники	140
Вовк і Кундель	142
Жвавий Хлопчик	143
Троянда	145
Ясла	146
Огонь і Гай	149

ПОЕЗІЇ

Пісня («Скажіть мені, добрі люди...»)	151
Думка («Як за лісом, за пролісом...»)	152
Пісня («Летить голуб понад полем...»)	154
Ярмарок («Стойте город під горою...»)	155
Вечір	157
Паняночка	158
Журба	159
Зіронька	160
Моя веснянка	161
До ворожки	162
«Ой не цвісти калинонці...»	163
Не плач, поєт!	164
Розмова	165
Ярмарок («Тече, шумить Дніпро славний...»)	166
Ночіги («На небі ніч...»)	169
На перелазі	169
Михаїл Лисенкові (Ювілейне привітання)	171
Над Дніпром	172
У степу	172
Пташка	174
Думка («Турбується наш незспішний світ...»)	175
Під калиною	176

Твори для дітей

I. Вірлі

Веснянка	178
За щедрівку пісенька	179
Щедрівка	182
Зимня пісенька	183
Квіткове весілля (Алегоричний жарт)	184

Загадки й відгадки

1. «Щоб дітям веселіш було...»	187
2. «А нуте, діти, ось сідайте!»	188
3. «Раз уночі я в ліс ходив...»	189
4. «Мостишсь я в лузі на потіху...»	190
5. «Раз у бабусі Шелестихи...»	191
6. «Котилася тарілочка...»	192
7. «Не все нам бігать по горішки...»	194
8. «Ой ви, діти, — квіти іаші!»	196
9. «Була собі бабуся Гася...»	197
10. «Раз пішов я на отаву...»	198
11. «Десь у гаю родилася...»	199
12. «Веселий, ясний був деньчик»	200
13. «Скажу ще загадку таку...»	202
14. «Не в чужому государстві...»	203
15. «Химерний, маленький...»	204
16. «Гоп! Гоп! Діти-молодята!»	204
17. «По полю ходить, носом оре...»	206
18. «Бачить — не бачить...»	206
19. «У лісі загадка гуляла...»	207
20. «На белебені до поля...»	208
21. «Літає пташечка по полю...»	209
22. «Кучеряві і вродлива...»	210
23. «Є на світі чорна злюка...»	211
24. «Маті доні молодій...»	211
25. «Мале, забавнен'яке воно...»	212
26. «У полі ріс і розвивався...»	213
27. «Отепер прийшла морока!»	213

Акростихи

Кому привіт?	215
Хто баба?	215
Хто вона?	215
Хто хвастає?	216
Хто сестра і брат?	216
Що за птиця?	216
Що зашкварчить?	217
Хто розмовляє?	217

Казка

Дуля (<i>Весела казочка</i>)	218
--	-----

ДО МИРОВОГО (ЖАРТ НА ОДНУ ДІЮ)	225
--	-----

Примітки	240
--------------------	-----